

Poštnina plačana v gotovini

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK X ★ LIV **1** JANUAR ★ 1954

VSEBINA:

Pavel Kunaver: Po šestdesetletnici — poglobitev	1
Dr. Jože Pretnar: 60 let slovenskega planinstva	6
Ing. Lev Pipan: Po 20 letih spet v Durmitorju	18
Uroš Župančič: Po ozebnikih Razorja	25
Janez Brojan: Mraku Janezu v spomin	28
Dr. Jože Pretnar: † Dr. Arnošt Brilej	29
Alojzij Zabukovšek: Skozi podzemlje na planine	31
Vlado Fajgelj: Od Ojstrice do Boskovca	36
Ivan Gams: Razgledi s Storžiča	40
Dr. Josip Šašel: Koroška v naši topografiji	46
Društvene novice	51
Iz planinske literature	54
Razgled po svetu	59

Priloga v 1. številki: Spomenik dr. Kugyja v Trenti, foto Jaka Čop
Prilogo tiskarna »Ljudske pravice« v Ljubljani

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije. Izdaja ga imenovana Zveza, urejuje pa uredniški odbor. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto, po potrebi v snopiščih po dve številki skupaj. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje, I. gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Likožarjeva ulica št. 12, poštni predal 214, telefon št. 22-563. Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, računi, razvidi naslovov / Tiska tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 400.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 100.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 602-T-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Grand hotel

UNION

LJUBLJANA

znan po svojih solidnih cenah in
po lepi postrežbi

MODERNA IN MIRNA KAVARNA
z veliko izbiro časopisov in revij

VELIKA RESTAVRACIJA
z okusnimi domačimi in tujimi jedili
morske ribe

UDOBNA VINSKA KLET z odličnimi vini

TELEFON:
21-707, 21-750

Garaža in service za lastne goste

Planinska zveza Slovenije

*koj osrednja organizacija slovenskega planinstva
in alpinizma čestita vsem številnim PD in njihovim
odbornikom širom po naši lepi planinski Sloveniji
od Rateč in Tolmina do Črnomlja, od Nove Gorice
do Prekmurja in Mežiške doline, še posebej pa pla-
ninskim društvom v Celovcu, Trstu ter Kopru, vsem
zavednim planincem, naročnikom in sodelavnikom
Planinskega Vestnika*

Novo leto 1954

*Pozdravi veljajo prav tako našim alpinistom, ki
so preteklo leto pokazali lepe uspehe v tujih gorah.*

*V naravi in gorah zbiramo nove sile za delo
v socialistični domovini.*

*Vse naše sile tudi v novem letu za nadaljnji
napredek slovenskega planinstva in alpinizma in
za še bolj uspešno širjenje Planinskega Vestnika.*

Predsednik PZS:

KOŠIR FEDOR s. r.

Podpredsednik PZS:

BUČER TONE s. r.

Sekretar:

FETIH MIRKO s. r.

Po šesdeseflelnici — poglobitev

Bil je najlepši pomladanski dan v gorah — sončno, mirno, snežišča že vsa razčlenjena, površje cvetice, stran od steza v skalovju pa vse zlato od planinskega jegliča. Kdor je hotel tega dne, se je nahodil in nagledal do sitega, napolnil dušo z lepimi slikami in prizori za celo leto. Težko nam je bilo za-pustiti vrh, ko je sonce že davno zašlo in je jel legati mrak na zemljo, v dolini pa so zagorele prve lučke. Pod nami je samevala velika kočja — ena od največjih v naših gorah. Že davno smo jo videli. Tu in tam je stopil kdo iz nje, ostal nekaj minut zunaj in gledal nenavadno lepi sončni zahod in ožarjene gore, kjer je počasi ugašala zarja na visokih snežiščih. Sicer pa se je zdela kočja čudno samotna. V tako lepem dnevu pa da bi bila prazna? Tako veličasten prizor, kakršen se je nudil med žarečim horizontom in tem bornim človekovim pribežališčem — da bi ostal brez občudovalcev? No, v nekem oziru mi je bilo kar prav, saj sem imel s seboj okoli dvajset hudo trudnih mladih dijakov in dijakinj, ki so v dveh dnevih mnogo prehodili in en dan prebili nemirno noč na slami v hlevu sredi osmih krav, štirih konj, par ovac in mnogo kokoši, katerih vodja — petelin je luno zamenjal za sonce in je začel peti že o polnoči. Torej v veliki koči brez obiskovalcev se bomo sijajno odpočili!

Jupiter se je že posvetil na kristalnočistem nebu, ko smo prišli v bližino kočje, iz katere je zadonel hreščeči glas harmonike! Še nekaj korakov in stali smo na hodniku med gnečo. Obe jedilnici sta bili polni. Dinn tobaka se je valil po prostoru. Hrupno je harmonika vabila na ples in točilo se je dobro vino, da so se bleščali kozarci in mokre mize.

Obupana družba gorohodcev, ki ni dobila ležišča, je odšla z nočjo v do-lino in mi smo zasedli izpraznjena mesta. Dobil sem posebno ugodno mesto — poleg harmonikarja! Kadar pa je prenehal on, so padale opazke med vročimi mladimi ljudmi, da mi je bilo nerodno poleg moje šolske mladine. Ko pa je ta ob poldesetih zvečer začela od trudnosti in zasplosti omagovati, sem vprašal utrujenega oskrbnika, če bomo ob desetih, ko bo nastal nočni mir, lahko polegli vsaj po klopih, če ležišče ne bo. Pa mi je mož dokaj obu-pano odgovoril: »Saj se bo ob desetih šele pričelo!« In res se je pričelo...

Samo ena slika izmed nešteti, ki se dan za dnem ponavljajo v naših gorah, v naših kočah.

Na razstavi planinskih slik, ki jo je priredilo društvo o priliki šest-desetlenice, smo videli tudi stare karikature slikarja Hinka Smrekarja. Dve od teh starih slik sta posebno sodobni: Ena prikazuje gorohodce na razglednem počivališču, kjer vzdihuje eden približno takole: »Kako pustol same gore in skale! Vrzimo tarok!« In ga vržejo... Druga nam kaže veliko družbo pogumnih hribolazcev, ki so se povzpeli na široko sedlo. Sedaj počivajo. Eden ohjema svojo ljubico, drugi vzklikajo od navdušenja: »Gore nam dajejo moč!« in črpajo moč iz kozarcev, ki jih pridno nataka tovariš iz polnega štefana. Vse kakor danes, samo da se pri silnem dvigu števil gorohodcev vse to vrši v večji meri. Nepravilno izrabljanje bogastva lepote naših gora pa posebno čutijo najnežnejša bitja — cvetice! Kako silno se je popravila flora ob času osvobodilne vojne! Danes bi lahko imeli gore tako okrašene s cveticami, kakor so bile v davnih časih, ko dolinec še ni zahajal v gore, če po vojni množice ne bi bile planile na cvetje kakor izstrašana zver na svojo žrtev. Tako pa sedanji mlajši rod niti ne vé, kako lepe so gore v cvetju, kajti še daleč v stran od steza je vse popaseno od nenasičnih gorohodcev. Tisti »izkušenci« pa, ki »vedo« za še neuničene otoke prvotne flore, prihajajo od tam okrašeni s planikami, ki merijo pet in več centimetrov v premeru. In nisem še videl, da bi kdo prijel te uničevalce gorske lepote! To so egoisti, ki mislijo samo nase in ne na to, da so gore danes za nas vse in tudi za naše na-slednike.

Ze po prvi svetovni vojni je v naše gore zašlo jodlanje. »Holalalaitii« se ti glasi z vseh strmin, celo iz divjih sten, ki mrko in prezirljivo zro na nemirne mravlje, ki jih ocenjujejo samo še s številkami od I do VI, pa jih lahko z eno skalo in enim plazom že na številki I stro v brezoblično kašo. Če pa tem jodlarjem ne odgovoriš, ti tuli izzivajoče, dokler mu od nekd ne odgovori kak drug tak uživalec gorskega miru...

Pa je bilo nekega prvega maja in nad trideset dijakov sem vodil v Vrata, da se naučijo lepote in grmenja plazov. Pa glej, ljudje niso ležali pokopani pod plazovi, pač pa sredi vse planinske krasote pijani na poti! Celo neko ženo smo našli na tleh do nezvesti opito, do krvi pobito.

In najneprimernejši instrument, ki more zaiti v gorski mir — harmonika — me je predlanskim, ko sem, mislim, petdesetič šel na Triglav, spremljala po Tomiškovski poti. Na vsakem počivališču je velika družba igrala in pela razne popevke iz tujih filmov in trobila v steklenice, polne žganja. Od vrh Triglava do najbolj skritih kotov v steni, kjer so se trudili plezalci in kjer so mnogi umrli, ko so prikrat prodirali po njenih kaminih in Zlatorožovih stezicah, je segal neznosen nemir. In tako je žal na premnogih naših gorah, iz katerih beži tisto, kar je v gorah ravno najlepše, najkoristnejše delavnemu človeku, kar smo vedno iskali, za kar smo se navduševali in za kar smo delali propagando med množico, da naj zbeži iz nemirnega mesta, naj zapusti zakajene gostilne in kavarne, naj poišče miru v gorski tišini, naj nasiti oči ob lepoti gorskih oblik, naj se preda užitku ogledovanja planinskih cvetic, naj si očisti pljuca v gorskem zraku, v divjem viharju. Izmed desetstisočev, ki hodijo v gore, koliko jih je, ki se zavedajo, kako čudovito bitje je planinska cvetica, kako diven je njen ustroj, da more živeti in ustvarjati tako divne cvete, take očarljive barve? Koliko jih je, da se je niti dotakniti nočejo, ker je to vendar živo bitje, njihov prijatelj in dobrotnik, ki jim hoče olepšati tisto kratkotrajno bivanje v gorah? In koliko jih je, ki v tisti »pusti«, sivi skali vidijo ono silovito življenje velikanov obdaja? Saj tam nismo bitja z vsem tem, kar jih tam sredi gorskih velikanov obdaja? Saj tam nismo tujci, saj smo iz istih snovi, smo z vesoljstvom in ta zavest nam vzbuja ravno v mogočnih gorah tako srečo in zadovoljstvo! To je užitek, ki smo ga s svojo propagando za pohod v gorsko velikanstvo hoteli pridobiti najširšim množicam. Ta užitek je ravno prav vsakemu človeku nujno potreben — ravno tako potreben ubogemu, mnogokrat preziranemu vajencu, trpečemu rudarju, znoječemu se plavžarju, v slabem zraku živječemu stavcu kakor tudi vsem, ki za knjigami in pisalnimi mizami mrtvičijo duha in telo.

A kaj je vzrok, da večina ljudi, ki danes hodi v gore, ne pride na svoj račun, da jim gore ne dajo tistega, kar bi morale dati? Zakaj gore ne osrečujejo množic, ki to tako potrebujejo, v taki meri, kakor bi to lahko storile? Odgovor je prav preprost: Za vzgojo resničnih gorohodcev se vse premalo stori! Seveda nima šola namena, da bi vzgajala gorohodce! A pohod v naravo je preizkusni kamen, na katerem se pokaže, ali je bil pouk o rastlinstvu, mineralogiji, geologiji itd., živ in povezan z naravo in tako topel, da človek, ki se je o vsem tem učil, z veseljem pozdravi tiste rastline, one skale, take oblike gora, o katerih je slišal v šoli, kakor svoje prijatelje, jih razume in se more z njimi tiho razgovorjati — ali pa je bila vse le mrtva knjižna znanost, povezana s cveki, z nejevoljnim profesorjem. Koliko pa je ljudi, ki razen najosnovnejšega znanja ničesar ne premorejo in prinesejo s seboj v gore vse dolinske navade in navlako, ki naj bi se je v prid naravi posem izogibali, da bi mogli slišati njen glas.

Kje je torej pomoč proti temu, kar danes kazi gorohodstvo, kar brani, da množice gorohodcev ne uživajo v polni meri vseh dobrot, ki jih nudijo gore človeku? V popolnejši in boljši izobrazbi! Zasluzno je, da planinska društva zidajo koče in grade steze — a dela se škoda, če se v teh kočah nudi preveč udobnosti, predvsem, da se točijo alkoholne pijače vsakomur in kolikor hoče. Alkoholno vprašanje je postalo med Slovenci sploh

Foto Pavel Kunaver

Pionirji klas. gimnazije v Ljubljani v Dragi pred spomenikom talcev

akutno, ker se alkoholu vdajajo ljudje v taki meri, da bo morala oblast in vzgojni forumi energično poseči vmes, sicer se bodo začele kazati poškodbe posebno na mladini, ki izvira iz alkoholu vdanih staršev ali pa je bila v alkoholni omotici spočeta. Gorohodci pa bi morali posebno mnogo vedeti o škodljivosti preko mere zaužitega alkohola in planinska društva bi morala tudi v tem oziru vplivati in vzgajati svoje člane.

Prav gotovo pa ne store planinska društva svoje dolžnosti napram Planinskemu Vestniku, pa tudi napram Proteusu in Taboru ne! Vsi trije časopisi so posebno važni za izobrazbo gorohodcev, a menda je le vsak osemnajsti gorohodec naročen na Planinski Vestnik, ki seveda ne more ob tako majhnem številu naročnikov nuditi mnogo več, kakor že nudi. Planinska društva bi morala delati več propagande za naročanje imenovanih časopisov in voditi evidenco naročnikov. Koliko jih je, ki vsako nedeljo pripravijo za alkoholne pijače mnogo več kakor stane naročnina na katerega koli izmed teh časopisov!

Največjega pomena pa bi bili pravilno izvedeni množični izleti. Pravim pravilno. Tu ne gre samo za vodstvo, ki ve za pravo pot na vrh in v koč in ki zna preskrbeti prenočnino, jedajo in seveda pijačo. Mnogo bolj važno bi bilo, da bi društvo, ki prireja množični izlet, pridobilo poleg zanesljivega vodnika tudi kakega znanstvenika, ki bi na poljuden način znal opisati na primernih krajih rastlinstvo tistega kraja, geološke posebnosti, geomorfološke zanimivosti in predvsem, ki bi znal kaj povedati o življenju in ginevanju na videz tako brezgibnih gora. Iz lastne izkušnje vem, kako hvaležni so tudi odrasli ljudje, ki so v javnem življenju zaposleni s povsem drugačnimi opravki, če se jim nekoliko pove o življenju narave. Pohod v naravi na tak način, da jo razumemo, ali da vsaj zaslutimo vse njeno velikanstvo in njeno sorodnost z nami, res zadovolji in osreči človeka. Osrečevanje ljudi pa je vendar glavni namen naših planinskih društev! Zakaj se tega ne bi lotili na globlji način kakor z napajanjem ljudi z alkoholom, ki zamegli pogled, otopi duha, kvari nov zarod in zanaša nesrečo v družine? Jasno pa je, da mnogo odraslih ljudi ne bomo mogli izpreobrniti. Toda prihodnost pripada mladini. Zato je treba njej posvetiti mnogo več pažnje

kakor sicer. Mladina je najbolj nepremišljena in more narediti največ škode posebno med cveticami in more zanesti posebno mnogo nemira v gore. S slabimi vzgledi mnogih sedanjih gorohodcev bi se moglo sedanje stanje le še poslabšati. A mladina je obenem najbolj prožna in dostopna dobrim vzgledom in pouku! Medtem ko se z leti kaj hitro redčijo vrste starejših gorohodcev, ki jih službe, družinske razmere, razne bolezni in najrazličnejši vzroki začno zadrževati v dolini, pa iz mladinskih vrst prihaja številan naraščaj. Z zboljšanjem gmojnega položaja vajencev je v zadnjih letih posebno naraslo število mladih gorohodcev. To pa so ljudje, ki se čutijo posebno svobodne, saj se jim razen v strokovni izobrazbi posveča vse premalo pažnje v njihovem prostem času. Brez zadostne omike so mnogi od njih zapustili šolo, ne da bi jim ta vsadila ljubezen in globlje razumevanje za cvetice, živali, mineralije ali celo za nastajanje in minevanje gora. Že po svoji naravi je ta mladina glasna in niti ne sluti, kakšne so bile nekdaj gore, ko je človek začel zahajati vanje in vabiti druge, naj pridejo uživati planinski mir in nepokvarjeno, neoskrunjeno gorsko prirodo. Socialno čuteči ljudje so že nekdaj spoznali, da bi bile gore s svojo lepoto, in take, kakršne so bile pred prihodom dolinskega nemira, vina in harmonike, ravno delavnemu človeku, ne samo izvoljencem vir novih moči in plemenitega razvedrila. To je treba dopovedati tem mladim ljudem, gorohodcem iz vrst vajencev. Tovarne in vsi zavodi naj posvete mnogo več pažnje tem mladim ljudem. Vsi drugi športi skupaj vzeti ne morejo niti približno toliko koristiti kakor planinstvo, če se pravilno izvaja. Ne samo telesno, ampak predvsem duhovno postane preroben vsak človek, ki se gorskemu svetu preda in črpa iz njega tisto velikanstvo, lepoto in resnost, ki jo more dati le tako razgibana priroda, kakor jo vidimo v gorah. Tega pa ta priroda ne more dati, če jo žalimo z vpitjem, z uničevanjem tega, kar ona producira, ali če njenemu vplivu na pot postavimo alkohol. Vsaka tovarna bi imela ogromno korist od mladine, ki so jo vzgojile gore. To bi bili resni in zanesljivi ljudje, zdravi in predani delu med tednom. Starejši delavci in nametščenci, resni gorohodci pa bi ji morali biti svetovalci in vodniki.

Drugi del gorohodcev prihaja iz srednjih šol. Včasih je boljši, včasih slabši od prvih. Zaradi prezaposlenosti staršev je tudi ta mladina vse preveč zapuščena, ko zapusti šolske zidove. Med šolskimi stenami pa žal premnogokrat ne najde življenja. Mnogo se sliši o vseh mogočih predmetih. Če je pouk neživiljenjski, če so vtisi iz pouka o rastlinstvu, geologiji, geografiji idr. neprijetni, dijak ne bo prenesel svojega znanja na teren in bo vesel, da se bo znebil spomina na šolo, profesorje in cveke in se bo sprostil in zdivil. Tudi njemu ne bodo dale gore mnogo, kvečjemu se jim bo svoji prekipelavojoči moči posvetil kot plezalec. Zato tudi dijaška mladina rabi vodstva po gorah in pravilnega uvažanja v čisto gorniško izživljanje.

Če hočemo torej dobiti dober gorniški naraščaj, če hočemo res naše gore izpremeniti v kraj, kjer ne bo pijancev, kričacev, surovežev in skrunilcev planinske flore in drugih lepote, potem se morajo vsa naša planinska društva v prvi vrsti lotiti vzgoje svojih članov in naraščaja. Ponavljam, da je to vse važnejša naloga kakor graditev planinskih koč in stez. Oboje zadnje je sicer res potrebno, a ustanavljamo jih le, da bi množice uživale čim čistejšo planinsko prirodo. Zaradi te, ne zaradi koč in steza vabimo človeka na gore. Komodne kočice in udobne steze deloma celo kvarijo človeka, ker mu jemljejo priložnost, da bi razvijal samostojnost in borbenost. Treba je torej pristopiti k masovni izobrazbi.

Mladino je treba voditi v skupinah. Do desetega leta vodijo mladino starši, a po desetem letu naj staršem pomagajo resni planinci, ki naj zbirajo skupine po deset in več mladine. Lahki planinski izleti ne zahtevajo preveč nadzorstva in en sam vodja lahko obvlada tudi skupino do 20 in celo več mladih ljudi. Čim mlajši so, tem svetejše jim je, kar jim odrasel človek pripoveduje ali priporoča glede vedenja. Seveda je treba imeti s tako mladino prej sestaneke, da se natančno dogovorite o vsem, kar mislite izvesti na izletu, posebno pa je treba govoriti o vedenju. Če jim na sestanku obrazložite, koliko več koristi imajo od tega, če tiho hodijo, če svojo pozornost posvečajo

veliki prirodi, ki jih obdaja, če jim morda celo nekoliko opišete cvetice, živali, način nastanka tistih gora, čisto gotovo boste imeli s seboj dokaj disciplinirano družbo, v kateri se boste kaj dobro počutili. Ravno tako gotovo je, da taka dobro med seboj povezana, na izlet pripravljena mlada družba, ne bo delala nemira in bo mnogo mirnejša kakor mnogo manjša družba samostojnih, prešernih mladih ljudi, ki jim nihče ne brani kričanja, poljubnega trganja cvetic, širokoustenja in včasih celo nedostojnega vedenja. Ako bomo začeli s sistematičnim vodenjem mladine v gore, bomo pri vzgoji mladih ljudi največ dosegli, da bodo gore v prihodnosti sicer bolj polne ljudi, a mnogo prijetnejše in lepše pribežališče telesno in duševno utrujenega človeka.

Planinsko društvo pa nima pisanih zakonov o vedenju svojih članov v gorah. Mnogo premalo se govori tudi o kaznih za tiste, ki se nedostojno vedejo in kvarijo tisočim drugih gorohodcev kratkotrajno bivanje v gorah. Toda planinskemu društvu je v zadnjih letih zrastle pomoč v tabornikih, kakor so mu bili pred vojno v pomoč pri vzgoji nekdanji skauti. Taborniška organizacija goji vse tiste lastnosti, ki jih mora imeti dober gorohodec. Zato ni potrebno ustanavljati posebno planinsko mladino, ker nobena nova pravila in novi zakoni ne bi mogli nuditi mladini, ki hodi v gore, kaj boljšega kakor to že nudijo obstoječi zakoni taborniške organizacije. Ti zakoni so popolnoma podobni zakonom svetovne skavtske organizacije, ki s svojimi šestimi milijoni člani širom po svetu že nad štirideset let vzgaja poleg drugega ravno na j-vzornejše ljubitelje prirode, in ima tudi posebno planinsko sekcijo. Voditelji mladinskih skupin gorohodcev naj vzamejo v roke posebno prve številke taborniške revije »Tabor«. Ne samo, da jih bo s svojo vsebino navdušila in obogatila, pomagala jim bo tudi voditi planinsko mladino tako, da jim to ne bo težavno ali celo nadležno. Nasprotno, po dobro pripravljenem mladinskem izletu se bodo počutili zadovoljne in si bodo še želeli voditi mladino v naravo. Vsakomur, ki okleva, ali bi se lotil tega dela ali ne, zagotavljam danes, ko sem vodil mnogo sto takih izletov, da mi ni prav za nobenega žal. Mnogokrat sem užival z mladino mnogo bolj, kakor če sem bil med odraslimi, ki hočejo vedno uveljaviti vsak svojo voljo in nočejo biti na nič vezani, najmanj pa na vzdržnost glede cvetic in na obzirnost do tovarišev. Stotine mladih ljudi vam bodo hvaležne za vodstvo, za pravočasno navažanje na pravilno spoznavanje gorske narave in popolno uživanje njenih zakladov, ki se nam povsod nudijo. Če pa boste združili s tem še taborniške spretnosti, da se bo ta mladina lepo vedla, da ji bo gorska priroda prava domovina in bo v njej samostojna ob vsakem letnem času in vsakem vremenu, jo boste osrečili za vse življenje. Istočasno boste storili najboljšo dobro delo narodu in pomagali boste, da bodo gore kmalu zopet polne cvetic in polne srečnih ljudi.

Dr. Jože Pretnar:

60 LET SLOVENSKEGA PLANINSTVA

(Nadaljevanje)

III. Razdobje od leta 1931 do 1945

pomladi sva se sprehajala s prof. Jankom Mlakarjem na Posavju. Med drugim mi je povedal, da piše za »Planinski Vestnik« zgodovino Slovenskega planinskega društva. Pri tem mi je omenil, da bo končal z dobo dr. Frana Tominška, nadaljevanje do leta 1945 pa bodo poverili meni, ker sem bil v tem razdobju društveni predsednik in bi moral kot tak pač najboljše poznati vse potrebno zgodovinsko gradivo. Temu sem se zelo začudil. Izrazil sem mu pomisleke, ne zato, ker bi dobro ne poznal društvene zgodovine iz te dobe, marveč med drugim tudi zato, ker se je osebno prizadetemu težko izogniti, da bi ne grešil proti objektivnemu prikazovanju in oceni dogodkov. Ko sem bil kmalu nato povabljen, da prevzamem to nalogo, mojih pomislekov niso upoštevali. Skušal bom izvršiti poverjeno mi nalogo čim vestneje in objektivneje. Pri tej priložnosti pripominjam, da se poleg svojega lastnega spomina in vednosti opiram v glavnem na zapisnike in objavljena poročila o društvenih sejah, občnih zborih in skupščinah ter raznih jugoslovanskih in mednarodnih planinskih kongresih, zraven pa še na posvete s tovariši, ki so mi bili aktivni sodelavci v tem razdobju.

1. Glavne značilnosti razvoja SPD

Odstopu dolgoletnega in velezaslužnega predsednika dr. Frana Tominška je sledil na občnem zboru Osrednjega društva 16. julija 1931 uspešen nastop mlajše planinske generacije z osebnimi izpremembami v društvenem vodstvu. Napačno bi sodil, kdor bi videl v tem nastopu nekakšno zmago opozicije, ki bi bila naperjena samo proti določenim osebam v društvenem vodstvu in hotela samo zamenjavo novih ljudi. Saj sta bila na tem občnem zboru izvoljena samo novi predsednik in en član odbora. Tudi ni šlo za kake osebne ambicije. Komur je znano, kako se je opozicija pripravljala na svoj odločilni nastop, ve, kolikšne težave je imela prav pri izbiri kandidatov, ker se je vsak branil kandidature.

Prej omenjeni nastop in izprememba v vodstvu SPD sta imela vse globlje vzroke, posledice in namene. Kdor jih gleda in ocenjuje s perspektive prejšnjega in poznejšega razvoja in delovanja SPD, mora priznati, da so pomenili v ideološkem in organizacijskem oziru pravo prelomnico, ki je vodila v novo razdobje društva. Sprostila je sistematično, raz-

gibano in dinamično uveljavljanje številnih mladih sil, ki so si po eni strani prizadevale za temeljito in razvojni stopnji SPD ustrezajočo organizacijsko preosnovo, po drugi strani pa hotele, da se udejstvovanje slovenskega planinstva v ideološkem pogledu in vsebinsko usmerja po vzgledih modernega in naprednega alpinizma. Pri tem so se držale načela, da je treba obvarovati vse dragocene pozitivne pridobitve preteklega večdesetletnega delovanja SPD, ki se je odvijalo sicer v bistveno drugačnih okoliščinah, ki pa je kljub dokaj izpremenjenim zahtevam in potrebam novega časa predstavljajo tudi za bodoče zgled in častno tradicijo smotrnega, požrtvovalnega in nesebičnega dela številnih planinskih pionirjev in njihovih sodelavcev. Dotedanji način gospodarstva je pripeljal društvo v kritičen finančni položaj, ki je hromil vsako velikopoteznejšo delavnost v posameznih panogah planinskega delovanja. Zato je bilo treba v temeljih preurediti tudi društveno gospodarstvo in izvršiti čimprej sanacijo društvenih financ.

Približno petnajstletno razdobje, o katerem bom še podrobneje govoril v naslednjih poglavjih, je imelo svoje značilnosti tako v pogledu zunanjih okoliščin kakor tudi glede razmer, ki so vplivale na razvoj ter na način in obseg društvenega delovanja.

V prvem delu tega razvoja, ki se je zaključil z novimi pravili in reorganizacijo društva leta 1935, je Osrednji odbor pristopil k takojšnjemu postopnemu uveljavljanju in izvajanju novih smernic v praksi. Pri tem je moral premagovati velike težave in ovire. V organizacijskem pogledu je bilo treba razbiti pregrado nezaupanja in nasprotstev med ljubljanskim Osrednjim društvom in podružnicami, ki so se z leti že tako zaostrila, da sta nastali kar nekakšni dve fronti. V ideološkem pogledu je bilo treba uveljaviti načela naprednega alpinizma, ker so bili pojmi o nalogah planinstva pri velikem delu članstva tako v Osrednjem društvu kakor tudi pri podružnicah še zelo zastareli in nejasni. To je terjalo seveda mnogo truda in dela. Uspeh se je kazal največ pri mladini. Pogoji za uspešno gospodarstvo so bili zelo neugodni in so se stalno slabšali, ker je prav takrat nastopala z vso težo splošna gospodarska kriza. Zmanjšanje kupne moči malega delovnega človeka, kateri se je pridružila še redukcija plač, na železnicah pa občutno zmanjšanje vozniških ugodnosti za planince, je imelo za posledico velik padec članstva in hkrati obiska in konsumna v planinskih postojankah, s tem pa glavnih virov društvenih dohodkov. Odbor je moral s takojšnjo reorganizacijo gospodarstva ustvariti pogoje za gospodarsko sanacijo društva. To je tudi izvršil. V tem težkem položaju so nepričakovano navalili na Osrednji odbor še prikriti in neprikriti napadi političnega značaja, ki so jim bile vzrok

osebne zamere in ambicije nekaterih društvenih funkcionarjev iz Ljubljane in Maribora. V takratnih razmerah je bilo to za društveno upravo zelo nevarno. Pomniti je namreč treba, da je vladal takrat Živkovičev režim. Že dobri odnošaji društvenega odbora s »Prijeteljem prirode« in njegovim predsednikom dr. Henrikom Tumo, ki se je aktivno vključil v delo novega društvenega odbora, so bili trn v peti marsikateremu prenapetemu režimskemu pristašu. Ni čuda, da se je šušljalo celo o postavitvi komisarja.

V drugem delu petnajstletnega razdobja, ki je trajalo do izbruha svetovne vojne in okupacije naših krajev, se je na podlagi novih društvenih pravil krepko utrdila enotnost slovenske planinske organizacije. Hkrati sta se razširila samostojnost in obseg dela posameznih podružnic v različnih panogah planinskega delovanja. Ideologija naprednega alpinizma je prodrla v celotnem društvu. Nove naloge z razčlenjenim in stalno naraščajočim delom so zahtevale in pritegnile v krog aktivnih planinskih delavcev veliko število novih ljudi, zlasti še iz vrst mlade generacije. Na teh temeljih je moglo slovensko planinstvo pobudno in uspešno sodelovati ter se koristno uveljavljati tudi v jugoslovanski in inozemski organizaciji planinstva.

Zadnji del razdobja po letu 1931 gre v dobo okupacije in prvo leto po osvoboditvi. Naša domovina je bila več let razkosana, naša planinska organizacija pa razbita. Kakor je bila ta doba težka, je Osrednje društvo vztrajalo na zadnjih ostankih svojega okoliša. Še potem, ko so Ljubljano zaprli z žičnimi ograjami in bunkerji, je na svojem sedežu zbiralo preostale planinske tovariše iz naših razgnanih podružnic, ki so se zatekli v Ljubljano iz pregnanstva in taborišč. Hkrati je v okviru svoje lastne ilegalne organizacije OF-SPD matica, aktivno delovala v naši zmagoviti osvobodilni borbi. Ko nam je zasijalo sonce svobode, je prej skrčeni Osrednji odbor predano sodeloval, dokler se niso v letu 1946 z novimi pravili in organizacijskim ustrojem društva ustvarili krepki temelji za nadaljnji elementarni razvoj in razmah naše planinske organizacije v osvobojeni novi Jugoslaviji.

2. Organizatorno delo

V razvoju podružnic in ljubljanskega Osrednjega društva v letih po prvi svetovni vojni se je vedno močnejše občutila pomanjkljivost organizacijskega ustroja SPD. Po eni strani so se čutile podružnice zapostavljene in ovirane v svoji pobudnosti, po drugi pa je šlo ljubljansko Osrednje društvo pri svojem delovanju precej svojo pot, preveč ločeno od podružnic. Povezava je obstajala v glavnem samo v skupščini SPD, ki so jo sestavljali

delegati podružnic in Osrednjega društva po številu članstva, dalje v Širšem osrednjem odboru, katerega člane so izvolili po določenem ključu delegati na letnih skupščinah ter končno v predsedniku, ki pa ga je izvolilo Osrednje društvo na svojem občnem zboru in je s tem postal hkrati predsednik celotnega SPD. Posebnost je bilo ljubljansko Osrednje društvo SPD. Z leti je stvarno postalo le nekaka podružnica, ki je obsegala člane skoro izključno samo iz Ljubljane. Na njegovih občnih zbora pa so imeli pravico udeležbe in glasovanja tudi člani podružnic, medtem ko obratno njegovi člani na občnih zbora podružnic te pravice niso imeli, kar je seveda vzbujalo nezadovoljstvo Ljubljančanov. Nadaljnja posebnost je bila institucija nadzornika podružnic, ki so ga volili na skupščini SPD samo delegati podružnic; brigal se je za delovanje podružnic, vodil sestanke podružničnih delegatov in zastopal interese podružnic na skupščini in v Širšem osrednjem odboru SPD. Povsem razumljivo je to pripeljalo večkrat tudi do precej ostrih nasprotstev med podružnicami in Osrednjim društvom, zlasti če so na skupščinah številčno močnejši podružnični delegati pod vodstvom nadzornika preglašovali Ljubljančane. Končno je omeniti še vprašanje upravljanja koč, ki so bile formalno last SPD, dejansko pa v rokah posameznih podružnic in Osrednjega društva. Tudi v tem oziru so nastajale čisto nevšečnosti in nesoglasja, n. pr. v zvezi z gospodarstvom posameznih edinic, z gradnjo novih postojank, napravo in vzdrževanjem potov in markacij itd.

Vse to je zelo oviralo in hromilo uspešen razvoj, iniciativo in delovanje celotnega društva in posameznih podružnic z Osrednjim društvom vred. Prav to je dalo povod, da je ljubljansko Osrednje društvo na svojem občnem zboru dne 16. julija 1931 sklenilo, da se ob sodelovanju s podružnicami pristopi takoj k izpremembam društvenih pravil. V ta namen je že izvolilo veččlanski redakcijski odbor, ki naj bi se dopolnil v širši redakcijski odbor še s člani, ki bi jih delegirale podružnice. Ta naj bi izdelal brez ozira na že obstoječe individualne načrte (ljubljski — dr. Mrak in mariborski — dr. Senior-Šnuderl) enoten načrt novih pravil.

Delo širšega redakcijskega odbora ni bilo lahko in je trajalo precej časa, ker je bilo treba premagati različna partikularistična prizadevanja na obeh straneh. Po razpravah v Širšem osrednjem odboru in na skupščini SPD 26. novembra 1933, ki sta v načelu soglasno sprejela izdelani novi načrt društvenih pravil, ga je v končno redigiranem besedilu sprejelo na svojih občnih zbora v teku l. 1934 več kot dve tretjini podružnic in Osrednje društvo, potrdilo pa ga je takrat pristojno Ministrstvo za telesno vzgojo naroda s svojim odlokom z dne 16. XI. 1935.

Bistveno in za ustroj društva važno je bilo, da je po novih pravilih ostala naša planinska organizacija še nadalje cnotna kot Slovensko planinsko društvo, da je ljubljansko Osrednje društvo, ki je moglo obdržati svoje tradicionalno ime, dobilo tudi formalno

značaj, pravice in dolžnosti podružnice, da je bil najvišji vodilni in odločujoči organ društva skupščina SPD, ki so jo sestavljali delegati vseh podružnic ter od nje izvoljeni Glavni odbor z društvenim predsednikom. Institucija nadzornika podružnic je odpadla. Podružnice so dobile v tem okviru popolno enakopravnost in široko samoupravo, zlasti v gospodarskem delovanju ter v ostalih panogah planinskega delovanja, izvzemši reševalno službo in vodništvo. Mogle so si ustanavljati posebne odseke kot posvetovalne organe podružničnega odbora. Vse nepremično premoženje je bilo last SPD, podružnice pa so ga upravljale, kar se je imelo izkazati v zemljiški knjigi. V tej zvezi se je uredilo tudi odprto kočljivo vprašanje pripadnosti koč posameznim podružnicam.

Naporno delo pri izpremembah društvenih pravil in reorganizaciji društva je vzporedno spremljalo kar oživetvarjanje te akcije v prakso. Odbor Osrednjega društva kot najmočnejše edince SPD je po letu 1931 izvršil v svojem okviru celo vrsto novih ukrepov in izpopolnitev delovanja v posameznih panogah društvenega delovanja. O tem je stalno obveščal tudi podružnice. Navezal je tesne stike s posameznimi podružnicami in njihovimi funkcionarji ter jih podpiral s svojimi nasveti, sodelovanjem in raznimi intervencijami pri oblastvih. Občnih zborov in večjih prireditiv podružnic se je po možnosti redno udeleževal po svojem predsedniku ali članih odbora. To je izredno krepilo medsebojno razumevanje in skladno sodelovanje.

Uveljavljanje novih smernic v planinskem udejstvovanju SPD je zahtevalo poleg obilnega dela v prvi vrsti primerno reorganizacijo v notranjem poslovanju društva. Požrtvovalna delavnost, stroga prostovoljna disciplina in čut osebne odgovornosti posameznih članov odbora niso zadostovali, da se dobro opravi obsežno in stalno naraščajoče strokovno in zelo razčlenjeno delo. V ta namen so bili odboru potrebni strokovno sposobni posvetovalni in pomožni organi, ki bi mu dajali pobudne predloge, izvršili podrobno pripravljalno delo za posamezne naloge in ukrepe ter odboru pomagali pri izvršitvi sprejetih sklepov in načrtov. Zato so se ustanovili še v letu 1931 posebni odseki, odgovarjajoči posameznim panogam dela, in sicer: gospodarskofinančni, gradbeni, markacijski, reševalni in vodniški, zimskoalpinistični, literarnoznanstveni in fotoamaterski, v nadaljnjih letih pa še propagandni, strmoalpinistični (plezalski), mladinski in akademska skupina.

Sestava posameznih odsekov je bila precej prožna in prilagojena potrebam in vrsti dela. Vanje je delegiral odbor posamezne svoje člane, odsek sam pa pritegnil iz vrst društvenega članstva take ljudi, ki so kazali poleg svoje strokovne sposobnosti tudi veselje za sodelovanje. Odseki so si izvolili svojega načelnika, ki je skrbel za povezavo z odborom.¹

¹ Velika škoda je, da so se zapisniki številnih in važnih sej odsekov izgubili ali nekam založili; njihovo delo, o katerem bo govor kasneje, bom

Če bi sodili samo po številu sej in sodelujočih tovarišev, koliko dela se je opravilo v odboru in odsekih, bi nam pokazali pregledi, iz katerih je razvidno, da je bilo letno povprečno odborovih sej nad 40, odsekovih pa nad 80, skupno torej nad 120 sej. Poleg 18 odborov in njihovih namestnikov, ki so prav tako kot odborniki hodili k sejам in delali, je bilo v odsekih povprečno še nad 40 tovarišev iz vrst društvenega članstva; nekateri tovariši, zlasti odborniki, so delali kar v več odsekih.

Zgledu ljubljanskega Osrednjega društva glede ustanavljanja raznih odsekov so kmalu sledile tudi nekatere podružnice.

Novi organizacijski sistem je kmalu ustvaril potrebo, da se zaradi opredelitve delokroga posameznih odsekov in njihovega skladnega sodelovanja ustvari tudi povezava med odseki samimi in uredi njihov delokrog s poslovniki.

Vsa opisana notranja organizacija je bila stvar en izraz načela kolektivnega, demokratičnega in urejenega samoupravljanja planinske organizacije, kjer ena sama oseba ni bila odločujoča in nenadomestljiva, koristen in potreben pa je bil vsak poedini sodelavec.

V organizacijskem pogledu je bilo gotovo zanimivo stališče našega društva, ki ga je zavzelo in si ga je v bistvu osvojila tudi Zveza planinskih društev Jugoslavije glede načrta zakona o športskih in viteških društvih (iz l. 1952) in o upravi telesne vzgoje naroda (iz l. 1937) ter načrta o turizmu (iz l. 1934). Bilo je proti vključitvi planinske organizacije v Športno zvezo. Zahtevalo je popolno samostojnost na podlagi zakona o društvih in v okviru prostovoljne pripadnosti k Zvezi planinskih društev Jugoslavije.

Končno naj omenim še nekatere pomembne društvene prireditve.

Dne 25. junija 1933 se je vršila v Ljubljani proslava 40-letnice SPD. V nabito polni dvorani Uniona, kjer so se po slavnostnem govoru predvajali odlomki iz filmov »Zlatoroga« in »Triglavske strmine« ob spremljanju narodnih in planinskih pesmi, so bili navzoči predstavniki oblastev, Zveze planinskih društev Jugoslavije, drugih jugoslovanskih planinskih društev, Zimskošportne zveze, Zveze za tujski promet, Sokolske zveze in podružnice SPD. Došli so pozdravi in brzoglavne čestitke in pisma čehoslovaške, poljske in bolgarske planinske organizacije ter Asociacije slovanskih planinskih društev. Ta prireditev je potrdila velik tradicionalni ugled in popularnost naše slovenske planinske organizacije doma, v drugih pokrajinah države in pri drugih slovanskih planinskih organizacijah. V zvezi z dvema obsežnima in bogato ilustriranima spominskima

skušal na kratko opisati na podlagi zapisnikov odborovih sej, poročil v »Planinskem Vestniku« in svojih lastnih opažanj, ker sem bil informativno kot društveni predsednik ali tudi kot član odseka navzoč pri večini njihovih, vsaj važnejših sej.

številka »Planinskega Vestnika« je bila hkrati revija štiridesetletnega razvoja in delovanja Slovenskega planinskega društva.

Strnjenost našega planinstva in povezanost z ljudstvom so pokazali planinski tabori. Na teh so se zbrale množice planincev iz cele Slovenije in iz drugih jugoslovanskih pokrajin, hkrati pa domačega ljudstva iz bližnje in daljne okolice. Prvi tak tabor se je vršil na Okrešlju dne 12. septembra 1938, drugi pa dne 3. septembra 1939 na Plešivcu (Uršlja gora) v bližini naše severne meje, tokrat že pod vtisi grozeče nevarnosti Hitlerjevega napada na sosednje dežele, pa tudi Jugoslavijo. Tretji tabor bi se imel vršiti na razglednem hribu Stojni (Fridrichstein) nad mestom Kočevjem z namenom, da se manifestira razvoj in uveljavljanje slovenskega planinstva prav v tem, precej ponemčenem okolišu. Politična oblast ga je prepovedala, očitno pod pritiskom strahopetnosti in izdajalskega odnosa naše takratne vlade do nacistične Nemčije.

Naj omenim še našo zadnjo planinsko manifestacijo pred fašističnim napadom na Jugoslavijo, t. j. predavanje z barvnimi diapozitivi pod naslovom »Slovenija v sliki in pesmi«, ki se je vršilo v prvi polovici meseca marca 1941 v Beogradu. V ogromni, nabito polni dvorani »Kolarčevega Univerziteta« je Osrednje društvo SPD prikazovalo najlepše planinske kraje in gore Slovenije. Po uvodnem govoru društvenega predsednika o pomenu in delovanju slovenskega planinstva in planinstva v državi sploh so spremljale vrsteče se, res krasne slike — ob jednatem tolmačenju načelnika alpinističnega odseka SPD — priložnostne narodne pesmi, ki jih je pel znameniti Slovenski kvintet iz Ljubljane. Bila je — labodja pesem SPD, preden ga je za štiri dolga, strašna leta razgnal barbarski fašistični napad na Jugoslavijo.

3. Gospodarstvo in gradbena dejavnost

V tem razdobju je bilo SPD navezano skoro izključno na ona sredstva, ki si jih je znalo pridobiti s svojim gospodarstvom. Od tega, kako in koliko si je znalo prigrisniti na dohodkih in kako smotrno in skrbno je razpolagalo s svojimi sredstvi, je bila odvisna uspešnost dela pri gradnji, opremljanju in oskrbi planinskih zavetišč ter obseg kulturnega in drugega planinskega delovanja.

Gospodarski in finančni položaj vsaj pri Osrednjem društvu v letu 1931 ni bil zadovoljiv. Proračun rednih dohodkov in izdatkov se je gibal nekaj nad 400 000.— din, medtem ko je znašal skupni dolg nad 900 000.— din, od tega stari dolg pri Mestni hranilnici ljubljanski še okrog 600 000.— din. Osrednje društvo samo je upravljalo skoro polovico postojank SPD, od teh večino v Julijskih Alpah, polovico v Karavankah, razen treh celjskih pa vse ostale v Kamniških (Savinjskih) planinah. Pri tem je moralo premagati še znatne težkoče zaradi velike oddaljenosti mnogih koč od društvenega sedeža. Jasno je bilo, da odbor sam ali samo nekateri posamezniki

niso mogli biti kos težki gospodarski nalogi, kakor je bilo to mogoče pri podružnicah in kakor se je dotlej prakticiralo tudi pri Osrednjem društvu.

Novoizvoljeno vodstvo Osrednjega društva je takoj ubralo pot nove gospodarske politike ob tesnem sodelovanju z novoustanovljenim gospodarskofinančnim odsekom, ki mu je načeloval gospodar društva s svojim namestnikom. Ta je najprej izdelal natančen pregled in analizo gospodarskega stanja društva ter v svojem poročilu stavil tudi konkretne predloge za izboljšanje in sanacijo financ kakor tudi za izdelavo realnega proračuna za bodoče. Važnost, nujno potrebo in pravilnost takega načina dela najbolje kaže izjava takratnega namestnika društvenega nadzornika na seji 19. avgusta 1931, češ, da je to »prvo izčrpno poročilo, ki ga je čul v desetih letih; preje se je le vprašalo blagajnika, ali je dovolj denarja, sedaj pa imamo podlago, na kateri se bo dalo delati.«

Odbor z gospodarskim odsekom je polagal posebno važnost na vprašanje oskrbe planinskih domov in koč. Saj je donasal ta vir društvu 70 do 75% vseh dohodkov. V korist članstva je bilo treba oskrbo izboljšati in cene znižati, v korist društva in za sanacijo njegovih financ pa pri tem povišati dohodke. Ta težka naloga se je dala rešiti samo z boljšim gospodarstvom; to pa je terjalo celo vrsto ukrepov, ki so povzročili ne samo obilo napornega nadrobnega dela, temveč tudi precej odpora in nejevolje pri oskrbnikih pa tudi drugod.

Prvi korak, da se ugotove nepravilnosti in dejansko stanje oskrbniškega poslovanja v kočah, o katerem ni bilo nikakega pravega pregleda in reda, je bil storjen s tem, da je poslal odbor v koče posebne revizorje. Ti so pregledali na mestu poslovanje oskrbnikov, stanje oskrbe in opreme ter predložili odboru pismeno poročilo. Po zbranih ugotovitvah je odbor sklenil z oskrbniki nove pogodbe, ki so natančneje odrejale obojestranske dolžnosti in pravice ter določale tudi sankcije za malomarno ali namerno slabo poslovanje v škodo društva ali članstva, omogočale prihranke z odpravo nepotrebnih ali celo razsipniških režijskih stroškov, nadalje pravilno in natančno obračunavanje oskrbe in mesečno odvajanje dohodkov. Za oskrbnike in njihovo pomožno osebje so se priredili sčasoma še posebni strokovni tečaji. Za posamezne postojanke so se na novo izvolili gospodarji koč, ki so morali nadzirati in podpirati oskrbnike pri njihovem poslovanju.

Preprosto, nepregledno in pomanjkljivo knjigovodstvo se je preuredilo z uvedbo kartotečnega sistema. Tako se je moglo vsak čas ugotoviti poslovno stanje in zlasti izvršiti redno mesečno obračunavanje, regulirati pravilno izvajanje proračuna in racionalno uporabljati razpoložljiva sredstva.

Občutno je vplivalo na dohodke iz oskrbe in članarine vpadanje števila članstva, kar je zakrivila omejitev ugodnosti za planince pri železniški vožnji. Temu so se pridružile še posledice težke gospo-

darske krize, ki je zadela zlasti malega človeka. Preko Zveze planinskih društev in z osebnimi intervencijami je posredoval odbor pri prometnem ministrstvu v Beogradu in končno tudi uspel, da so bili vsaj deloma olajšani pogoji za znižano vožnjo. Hkrati je izposloval z drugimi prizadetimi organizacijami tudi uvedbo tako imenovanih nedeljskih in smučarskih vlakov. Z živo propagando v časnikih, zimskih prospektih in z radijskimi predavanji vsakih štirinajst dni je dvignil obisk domačih in tujih planincev ne samo v poletni, temveč tudi v zimski sezoni.

V okviru kulturnega delovanja društva je bilo izdajanje »Planinskega Vestnika«, raznih publikacij in zemljevidov, prirejanje predavanj itd. zvezano z velikimi stroški. Ob sodelovanju z literarnoznanstvenim in fotoamaterskim odsekom je odbor ne samo dvignil to delavnost po obsegu in kakovosti, temveč je s preudarnimi gospodarskimi ukrepi tudi dosegel, da so se zadevni izdatki v glavnem krili z lastnimi dohodki teh publikacij in prireditvev. Pripomniti je treba v tej zvezi, da se je literarnoznanstvena delavnost v SPD osredotočila v glavnem prav na ljubljansko podružnico (Osrednje društvo).

Z gospodarskim delovanjem društva je bila v najtesnejši zvezi gradbena dejavnost, ki je slonela na strokovnem sodelovanju agilnega gradbenega odseka in z njim povezanega markacijskega odseka. Odboru je manjkal natančen pregled gradbenega stanja posameznih postojank, da bi mogel pristopiti načrtno k raznim najnujnejšim popravilom in adaptacijam. Tudi zemljiško stanje je bilo nepregledno in pomanjkljivo ter ga je bilo treba ugotoviti in urediti, kar je pozneje izvršil izkušen pravnik kot član odbora.

Načrtni usmeritvi in izvajanju gradbene delavnosti je posvetil dolgoletno, požrtvovalno in strokovnjaško delo, devet, pozneje dvajstletni gradbeni odsek, ki so ga sestavljali arhitekti, inženirji in stavbeniki. Iz svoje srede je določil najprej gradbene nadzornike, ki so prevzeli po eno ali več koč in planinskih domov, izvršili na mestu temeljit pregled stavbnega stanja, napravili načrte in gradbeni popis za vsako postojanko, z opozoritvijo na ugotovljene pomanjkljivosti ter obseg, vrstni red in višino stroškov za potrebna popravila, adaptacije ali prezidave. Na podlagi tega je odsek izdelal kataster gradbene posesti ter perspektivni načrt popravil in gradbenih preureditev s pripadajočimi kalkulacijami stroškov. Tako so se že v nekaj letih izvršile poleg številnih manjših popravil prezidave, dozidave ali večje adaptacije Erjavčeve koč pod Vršičem, Koče na Veliki planini, Orožnove koč pod Črno prstjo, Čojzove koč na Kokrskem sedlu, Koče na Jermanovih vratih (Kamniškem sedlu) ter hotela Zlatorog in sv. Janez ob Boh. jezeru. Hkrati je odsek podpiral z nasvetom in sodelovanjem tudi gradbeno dejavnost nekaterih podružnic.

Vzporedno z gradbenim delom se je gradbeni odsek povezal tudi z markacijskim in zimskoalpinističnim odsekom pri nadelavi, popravilih in vzdrževanju potov, markacij in orientacijskih naprav ter z njima sestavil kataster markiranih potov. Ob sodelovanju s podružnicami je izdelal načrt markacijskih okolišev posameznih podružnic in Osrednjega društva, ki je po sklepu skupščine SPD postal obvezen za vse podružnice in O. D.

V zvezi z obsežnim delom markacijskega odseka je treba omeniti uredbo o zaščiti markacij in orientacijskih naprav, katere načrt je izdelal markacijski odsek ob sodelovanju s tujskoprometno, zimskošportno in lovsko organizacijo ter bansko upravo in vojaškimi oblastvi in ki jo je objavila banska uprava v Službenem listu dne 15. XI. 1933.

Vsa ta gospodarska in gradbena dejavnost Osrednjega društva v razdobju treh let, odkar je prevzelo upravo novo vodstvo, je pokazala poln uspeh. Gospodarsko poročilo je na občnem zboru l. 1934 ugotovilo, da so se dolgovi, ki so leta 1931 znašali še preko 900 000.— dinarjev, znižali na okroglo 400 000.— dinarjev, ne da bi zaradi tega trpela intenzivnost in dviganje društvene delavnosti. S tem se zaključuje razdobje sanacije društvenih financ in taka gradbena ureditev že obstoječih planinskih postojank, ki je za takrat ustrezala zahtevam in potrebam poletne in zimske alpinistike.

V pravkar omenjenem triletnem razdobju opažamo pri podružnicah krepak razmah v gradnji novih planinskih koč in domov. Nekatere podružnice, ki še niso imele nobene planinske postojanke, so želele, da si zgrade lastno kočo, ki bi poživila njihovo planinsko delovanje. Druge podružnice, ki so že imele kako kočo, pa so čutile potrebo, da bi planinske pozicije v svojem okolišu še bolj okrepile ter zlasti omogočile uspešen razvoj zimskega planinarjenja in smučarskega športa, ki ga je pričelo živahno gojiti njihovo članstvo. V obeh primerih je igralo vlogo dejstvo, da se — v nasprotju s položajem, v katerem je bilo ljubljansko Osrednje društvo — še niso morale boriti s finančnimi težkočami in odplačevanjem starih dolgoročnih dolgov. Tako so v nekaj letih zrasle nove koče in domovi na Kraju pod Bogatinom (bohinjska p.), v Krnici pod Prisojnikom (kranjskogorska p.), na Ljubniku (škofjeloška p.), Tillerjev dom v Logarski dolini in povečanje Kocbekovega doma na Korošici (celjska p.), na Smrekovcu (šoštanjska p.), Ribniški (Senjorjev) dom na Pohorju (mariborska p.), na Mrzlici (trboveljska p.), na Sv. Gori (litijsko-zagorska p.), na Lisci (zasavska p.) ter Roblekov dom na Begunjsčici (radovljiška p.).

Finančna sekcija Osrednjega društva in ureditev njegovega gospodarstva po eni strani, po drugi pa izreden razmah zimske alpinistike in planinskega smučanja sta sprožila pri Osrednjem društvu pobudo za zgradbo novih postojank, ki

bi omogočile in dvignile obisk planin in še prav posebno v zimski sezoni. Zgradil naj bi se velik in moderno urejen planinski dom v Triglavskem pogorju na Velem polju in na Komni, v Kamniških planinah pa na meji med Veliko in Malo planino. Za Velo polje naj bi se nadelal primeren zimski pristop od Boh. jezera preko pogozdenih gorskih pobočij onstran Voj ter dobro izpeljala visokogorska zimska zveza od Staničeve koče preko Hribaric do Komne in še dalje preko Vogla do Orožnove koče pod Črno prstjo, s sestopom na Bohinjsko Bistrico. Velika planina naj bi se s primernim zimskim prehodom preko Konja povezala s Korošico, pri čemer bi igral važno vlogo pristop po nameravani avtomobilski cesti od Kamnika proti Črni in do Kranjskega Raka. Medtem ko so se vršila uspešna pogajanja z agrarnimi upravičenci za odstop ca. 10 000 m² sveta na Velem polju in zaključila za odstop ca. 20 000 m² sveta na Veliki planini v zamenjavo za pašniške pravice SPD, je odbor prevzel od Smučarskega kluba Bohinj svet v Govnjaču, s Šumsko upravo pa sklenil dolgoročno zakupno pogodbo za svet na Vrheh, kjer stoji današnji planinski dom na Komni. Na občnem zboru l. 1935 je padla odločitev za Komno. Gradbeni odsek je ob sodelovanju z gospodarskim in zimskoalpinističnim odsekom izdelal podrobne gradbene načrte in proračunc, odbor je najel pri Pokojninskem zavodu dolgoročno gradbeno posojilo v znesku 600 000.— din, gradbena dela so se oddala in takoj pričela. Dne 16. julija 1936 je bil odprt impozantni dom na Komni, ena najlepših in najmodernejše opremljenih gorskih stavb v državi. Zgradba z vso opremo je stala nekaj nad 800 000.— dinarjev.

Izguba hotela Sv. Janez ob Boh. j., ki ga je imelo društvo v zakupu in je donášal lepe dohodke, hkrati pa je bil nekakšna centralna preskrbovalna postojanka za koče v bohinjskih gorah, je spravila Osrednje društvo v težak položaj in dilemo. Postavljalo se je zdajci vprašanje, ali naj se išče nadomestilo v Zlatorogu in ta primerno prezida in modernizira. Mnenja so bila deljena, zlasti ker bi taka prezidava terjala velike stroške in novo zadolžitev. To bi seveda pomenilo odložitev gradbene akcije na Velem polju in Veliki planini. Mnogi so bili tudi proti temu, da se društvo peča z dolinskim hotelirstvom. Vmes je posegel preudarek, da bo društvo potrebovalo še znatne gradbene kredite, ki pa bi jih samo na svoje višinske postojanke, katerih nekatere so stale celo na tujem svetu, ne dobilo. Na izrednem občnem zboru v jeseni 1937 se je z večino proti 8 glasovom določilo, da se prezida in poveča Zlatorog. Odbor je z gradbenim in gospodarskim odsekom hitro izvršil vsa pripravljalna dela in načrte in najel novo dolgoročno posojilo v znesku 600 000.— dinarjev ter kratkoročno v znesku 200 000.— dinarjev. Gradbena dela so se začela v zimi in končala spomladi. V poletju 1938 je bil odprt že novi planinski hotel Zlatorog, ki je z modernejšo opremo vred stal okrog 1 200 000.— din.

Odplačevanje dolga za Komno je bilo preračunano do leta 1941/42, za Zlatorog pa do leta 1945. S tem je nastal za Osrednje

društvo zopet težak finančni položaj, ki je za nekaj let ohromil njegovo gradbeno iniciativo v večjem obsegu in seveda vsaj za takrat preprečil tudi izvršitev načrtov za Velo polje in Veliko planino.

Tudi podružnicam, ki so se bile zazidale v dolgove za nove gradnje, se ni godilo bolje. Med tem so se pridružile še nekatere druge z gradnjo novih koč v Tamarju (rateška p.), pod Kopo (slovenjegraška p.), pri Sv. Treh kraljih (slovenjebistriška p.), na Kofcah (prevzem od zadruga), Gozdu in pod Storžičem (tržiška p.) ter nova Valvazorjeva (kranjska p.).

Finančna stiska, v katero so zabredle posamezne podružnice z ljubljansko vred zaradi novih gradenj in v zadnjih letih pred drugo svetovno vojno tudi zaradi splošnih gospodarskih težav, ki so se poznale zlasti pri podjetjih gostinskega značaja zaradi hudih motenj v tujskem prometu, je bila predmet živahnih razprav v glavnem odboru in na skupščinah SPD. O tem nam daje zanimivo sliko gospodarsko poročilo za celotno društvo (31 podružnic) za konec leta 1939, ki navaja, da je med dohodki znašala članarina (8116 rednih članov, 1071 članov akademske skupine in 1947 mladinske skupine) 231 661.— din, oskrba koč 1 006 157.— din, razne podpore in prispevki 225 063.— din, publikacije (v glavnem Osrednje društvo, ne upošteva »Planinski Vestnik«) 44 111.— din in prireditve 52 611.— din. Med izdatki pa je bilo vzdrževanje koč 161 889.— din, inventar za koč 93 973.— din, pota in markacije 59 906.— din, propaganda 26 746.— din, prosvetno-znanstveno delo (v glavnem Osrednje društvo brez »Planinskega Vestnika«) 79 225.— din in odplačilo dolgov 366 774.— din. Gradbeni izdatki niso računani. Dolgoročni dolgovi in druga pasiva so znašali 4 201 999.— din, potem ko so se v teku preteklega leta znižali za 630 669.— din. Skupna aktiva (nepremičnine itd.) so bila izračunana na 19 160 000.— din. Obrestna mera je znašala povprečno 8 %. Sprejeta je bila resolucija na pristojne lokalne in centralne oblasti, da se društvu kot važni narodni in kulturni ustanovi dodeli brezobrestno sanacijsko posojilo najmanj 3 000 000.— din.

Ta finančni gordijski voz slovenskega planinstva je kmalu nato presegel fašistični napad na Jugoslavijo, ugodno in velikopotezno pa je rešila vprašanje planinskih investicij šele nova Jugoslavija.

(Se nadaljuje)

Ing. Lev Pipan:

PO 20 LETIH SPET V DURMITORJU*

(Z mariborskim AO na taborjenju julija 1953.)

1. Po železnici, dokler se dà

ar nič dolgo se nisem obotavljal, ko so mi, tedaj že Ljubljančanu, sporočili tovariši iz mariborskega alpinističnega odseka PD, da nameravajo v poletju 1953 postaviti tabor v Črni gori, v Durmitorju. Spomin na čudovita doživetja pred dvema desetletjema, ko nas je pet mladih fantov junačilo po onih krajih,¹ me je navdal s silno željo, da spet obiščem ta prelepi del naše gorate domovine. Brž sem zavrgel vse druge načrte, kako in kje prebiti te počitnice, se na hitro pismeno dogovoril z Mariborčani o najpotrebnejšem, prebral zapiske in pregledal karte in posnetke izpred 20 let in skrbno izbral opremo, da bom imel vse, kar bi utegnil potrebovati, pa da bo vendar nahrbtnik čim lažji. Vendar mi je bilo pošteno vroče, ko sem tisto soboto — prvo v juliju — koračil na ljubljanski kolodvor na popoldanski vlak. Ne samo nahrbtnik, tudi sonce, ki je v tem z dežjem zelo oblagodarjenem poletju oni dan izjemno krepko pripekalo, je poskrbelo, da se je srajca prilepila na hrbet.

V Zidanem mostu smo se sešli. Bilo nas je 14. Kljub tolikšnemu številu sta imela samo dva enaki imeni: Lojze Krajger (načelnik Alpinističnega odseka PD v Mariboru) je bil naš vodja; imenovali ga bomo kratko Lojze, Petelinška pa za razlikovanje, kadar bo treba, Lojze II. (Naj mi oprostí, če diši to malo po nogometno!)

Izkušeni Lojze je že vedel, zakaj je v svoje »moštvo« sprejel tudi 5 ženskih članov. Najbrž bi brez njih naši želodci ne bili tako zadovoljni. Vendar moram že kar tu povedati, da je bila kuha ženam le dodatna dolžnost, prav kot nam moškim pripravljanje drv in podobna težaška dela v taboru.

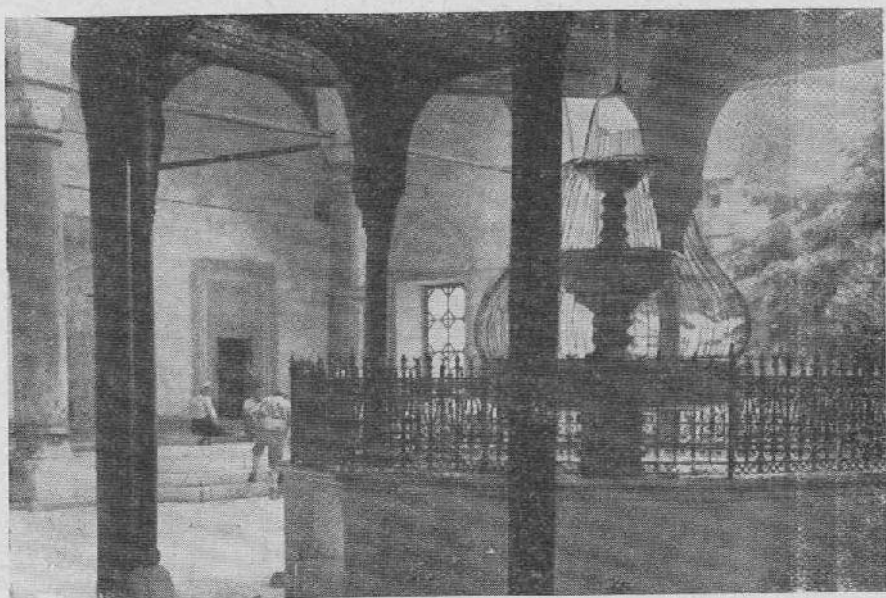
Kot se spodobi, sem se najprej pozdravil z ženskim delom »moštva«: s Kristo Krajgerjevo, Lojzovo ženo, in njuno nadebudno hčerkico Metko, z Ivo Lahovo, Marico Kostanjškovo in Zoro, ženo Nezira Ahmetaševica, ki so mu delali družbo še Roman Pukl, Fika Hazler, Rudi Katrašnik, Srečko Klemenc in Berto Bahun. Oba Lojza sem pa že omenil.

Udobno smo se pripeljali v Zagreb v rezerviranih oddelkih. Poskrbeli smo takoj še za rezervacijo v brzem vlaku do Sarajeva. Tako smo še kar dobro in brez prevelike zamude prispeli v nedeljo 5. julija dopoldne v bosansko metropolo.

Na kolodvoru so nas sarajevski alpinisti presenetili s sprejemom. Ko so dobili iz Maribora pismo, da pridemo in da bi bili zelo veseli,

* Glej zemljevid na hrbtni strani voščila.

¹ Glej članek Marijana Lipovška: Čez Durmitor na morje v PV leta 1934!

Na dvorišču Husrevbegove džamije v Sarajevu

Foto Iva Lah

če bi mogli z njimi navezati stike, so opustili vse druge načrte za to lepo nedeljo in nas skoro polnoštevilno pričakali na kolodvoru. Do večera so ostali z nami. Preleteli smo muzej, ogledali si glavne zanimivosti mesta, skočili še v Ilidžo in na izvir Bosne in že je bilo treba hiteti na večerni vlak. Tako smo se v onih kratkih urah spoprijateljili, da smo hoteli trenutek slovesa čimbolj odmakniti. Vsa sarajevska družba se je kar odpeljala z nami do Bistrika (na črno — upam, da železniška uprava ne bo izvajala posledic, če bo kdo morda bral te vrstice). Med prepevanjem smo občudovali ves čas vožnje res edinstveni pogled na Sarajevo v morju luči.

Slovo od Sarajevčanov (še bolj pa od simpatičnih Sarajevčank, kaj ne, fantje iz Maribora?) je bilo res nad vse prisrčno. Ob zvokih harmonike so plesali mladi pari kar pred vagonom. Neusmiljeni prometnik je posegel vmes in vlak je odpeljal v črno noč proti Palam in naprej v strmine Mokre gore.

Medjedja. Prestopanje na vlak proti Priboju na Limu sredi noči. Vse mokro od pravkaršnjega naliva. Do odhoda vlaka dve uri časa. Nekateri spijo v dokaj praznih vagonih, drugi gredo v točilnico ob kolodvoru. Fantje so jo krstili za »kavbojsko gostilno«. Do kraja potovanja nam je bila predmet pogovorov, takih pa takih...

Okrog štirih zjutraj smo se slabo prespani, nekateri kljub temu dobre, drugi prav zato slabe volje izkrcali v Rudem. Številne luže na kotanjasti cesti ob kolodvoru so pričale o obilnem nočnem dežju. Megle so se še vedno vlačile po bližnjih bregovih in obetale še močo.

Zato smo najprej pogledali, kam bi zložili grmado naše prtljage, da je ne bi morebitni dež preveč prizadel, potem sva z Lojzom šla na polzvedovanje, kako priti dalje do Plevelj, če bi šlo, pa mogoče še kar ta dan do Žabljaka. Položaj smo našli takle: avtobus vozi samo enkrat — okrog 1 popoldne — do nekaj nad 50 km oddaljenih Plevelj, toda od včeraj (nedelje) in še prej čaka najmanj 60 potnikov. Vozijo pa še tudi kamioni les na kolodvor, z njimi se je mogoče potegniti do Plevelj — toda za polno ceno. Prvi kamioni pridejo navadno okrog osmih.

Nismo se mogli prav odločiti; spričo take množice že od prej čakajočih in spričo take vojske s pratežem vred, kot jo je predstavljala naša odprava, smo imeli pač malo upanja, da nam bo uspelo priboriti si prostor na avtobusu. In še do ene popoldne čakati! En dan bi bil skoraj gotovo zgubljen. Na drugi strani pa polna cena (okrog 260.— din za osebo) na kamionu in ne preveč obilna naša denarna sredstva. Kaj storiti? Časa smo imeli še dovolj pa smo šli iskat navdiha v vaško kavarno.

2. Kamion namesto avtobusa

Kraj Rudo leži na desnem bregu Lima, na ne prestrmem pobočju. Ne šteje mnogo hiš, pa je vendar znamenit. Tu je bila ustanovljena I. proletarska brigada, tu in v okolici so bile za časa narodnoosvobodilne vojne junaške borbe. O tem pričata velika spominska plošča, vzdana v skalno steno na mestu, kjer se od ceste za Priboj odcepi cesta za Plevlje (na pol pota od kolodvora do vasi), in lep spomenik na trgu sredi vasi.

Ko smo se nekaj pred osmo vrnili k naši prtljagi pred kolodvor, je pribrenčal prvi kamion, lep, nov »Saurer«, visoko naložen z rezanim lesom. Začela se je borba, kdo bo potoval z njim nazaj v Plevlje. Medtem se je namreč prostor pred kolodvorom napolnil s potniki, ki jih je imel na dolgu avtobus. Od vsepovsod so prihajali, vsaka hiša v okolici je menda prenočila vsaj po enega. Kako in kje, je drugo vprašanje. Prav tako kot mi so tudi ti uvideli, da je nesorazmerje med številom čakajočih in razpoložljivimi mesti v avtobusu preveliko. Kdorkoli je mogel utrpeti polno vozno ceno, je skušal priti na kamion. In tako se nas je nabralo 40, raje kdo več kot manj.

Kmalu po 8. uri smo krenili. Takoj za kolodvorom zavije cesta po novem jeklenem mostu — razbitine starega še štrlijo iz vode — čez Lim. Vreme se je izboljšalo, tako da smo mogli med vožnjo kar najlepše opazovati vse okrog sebe. Velika prednost kamiona pred avtobusom! Kmalu se je cesta stisnila v lepo, ozko sotesko, za njo pa smo se po strmih vijugah vzpeli na kraško visoko ravan, na kateri smo prekoračili mejo Črne gore. Od tod se ob lepem vremenu prvič v daljavi vidi masiv Durmitorja. Nas je oblačnost v oni smeri na žalost prikrajšala za ta užitek. Po nekaj kilometrih smo se na drugi strani ravni začeli spuščati po vijugah navzdol in se po dobrih 2 urah vožnje od Rudega ustavili na trgu sredi Plevelj.

Na trgu v Plevljah čakamo na kamion

Foto Iva Lah

Vzpodbujeni po dosedanjem, za tamkajšnje razmere res ekspresnem potovanju, smo se takoj lotili iskanja prevoznega sredstva še za zadnjo etapo, do Žabljaka. Posrečilo se nam je najti nekaj posredovalcev, ki so očitno gojili simpatije do nas planincev. Spričo njihovega združenega napada se je končno vdalo tamkajšnje transportno podjetje ter obljubilo nam (celo na sindikalni popust!) in še skupini 10 delavcev manjši kamion. Odpeljal naj bi že kar okrog poldneva. Tako nam za ogled okrajnega mesta Plevlje ni ostalo skoraj nič časa. Na hitrico smo nekaj pokosili, nato pa pohiteli k prtljagi na trg čakati kamion. Čakali smo ga samo tri ure, čas nam je pa krajšala huda ploha. No, transportno podjetje se je pokazalo res podjetno. Ko je končno okrog tretje ure prišel po nas kamion, je bil že poln drugih potnikov. Skušali smo protestirati, a smo kmalu uvideli, da bi lahko dosegli samo to, da pač ostanemo v Plevljah. Med prijetnim pršenjem zadnjih solz nevihte smo stlačili sebe in prtljago na kamion, se odpeljali še v garažo po klopi in streho in vse to nameščali tako dolgo, da je nehal dež, ura pa se je pomaknila na štiri.

Po nevihti se je ozračje tako ohladilo, da nas je kar zeblo, ko smo se vozili proti robu tarske soteske. Strmo smo se spustili globoko dol proti reki na drzno grajen železobetonski most, ki se pne nekaj nad sto metrov visoko nad spenjeno Taro, prebijajočo se skozi divje-romantično sotesko. Pozni smo že bili, zato se nismo dolgo ustavljali z ogledovanjem. Takoj za mostom se začne cesta strmo dvigati v okljukih, saj mora spet pridobiti tistih nekaj sto metrov,

ki jih je zgubila na desnem bregu. Hlad je še narastel, ko smo se spet dvignili na platô. Durmitor je bil še vedno zavrt v meglo, kot bi nas hotel s svojim neprijaznim sprejemom že koj pri vratih odpraviti. Platô je povečini gol; pravi pravcati kraški svet, valovit, kamenit. Cesta se vijuga po robovih kotanj in vrtač, da vsaj kolikor toliko zadrži višino.

V Negovudju, dobrih 10 km pred Žabljakom, se je kamion do polovice izpraznil. Ob cesti stoje samo dve, tri hiše, ena od njih je gostilna. Sofer je stopil na okrepčilo, medtem nam je pa zgovorni sopotnik domačin pripovedoval nedavno zgodovino tega kraja. Na ravnici pred nami je bilo med minulo vojno letališče. Večkrat je menjalo lastnika, bile so hude borbe zanj, saj je res idealen prostor za te vrste prometa v tem sicer zelo hribovitem in valovitem svetu.

Olajšani kamion je hitro prevalil še tistih nekaj kilometrov preko ravnice Jezera do kraja, kjer se od ceste za Nikšič odcepi ostro na desno cesta v Žabljak. Še kakih 15 minut guganja kot na najbolj razburkanem oceanu in avto obstoji sredi tega durmitorskega Chamonixa. Kraja samega ne bi prepoznal. Med vojno je skoraj ves pogorcl, saj so bile hiše po večini lesene. Zdaj so ga dobršen del že pozidali. Večina hiš je spet lesenih; na pogled niso nič kaj prijazne.

Po kratkem postanku pred kaj skromnim hotelom »Obnova«, edinim v samem mestu, nas je kamion zapeljal še nekaj kilometrov dalje do velikega hotela »Durmitor«, obnovljenega na temeljih predvojnege, ki je bil tudi požgan. Ta hotel stoji slabe pol ure peš od Žabljaka na pol pota do Crnega jezera.

3. Naselitev

Ura je bila že 7 zvečer. Na to, da bi še ta večer postavili taborišče ob Crnem jezeru, ni bilo več misliti. Prenočili smo v hotelu, ki je še kar udobno urejen, in se pošteno odpočili od nad 50 ur trajajočega, dokaj napornega potovanja. Ponoči in zjutraj je lilo, zato se ni nikomur mudilo iz udobnih postelj, ki so bile po dveh nočeh, prebitih v vlaku, pravi luksuz. Prihodnjih 14 dni ga spet ne bomo mogli uživati.

Sredi dopoldneva je dež malo prenehal. Vso ogromno goro prtljage smo znosili pred hotel, da jo prenesemo do jezera. Gostje v hotelu so nas z zanimanjem opazovali. Udobno v fotelj zleknjena letoviščarka srednjih let nas radovedno povpraša, koliko bomo plačani za delo po hribih. Menda je bila slišala, da se odpravljamo nekam više gor, in nas je najbrž imela za nekakšne zemljemerce. Ko smo ji pojasnili, da smo na dopustu, in še povedali, od kod smo, se je kar resnično ujezila: »Zar ste ljudi?! Kakav je to odmor? Ne bih ja išla na takav štrapac, pa da mi plate ne znam koliko!« Verjamem, različnih vrst norci smo na svetu.

Megle so se nizko vlačile in obetale, da nas spet kmalu počaste z nekaj moče, zato smo si naglo naložili — kar je izgledalo prej

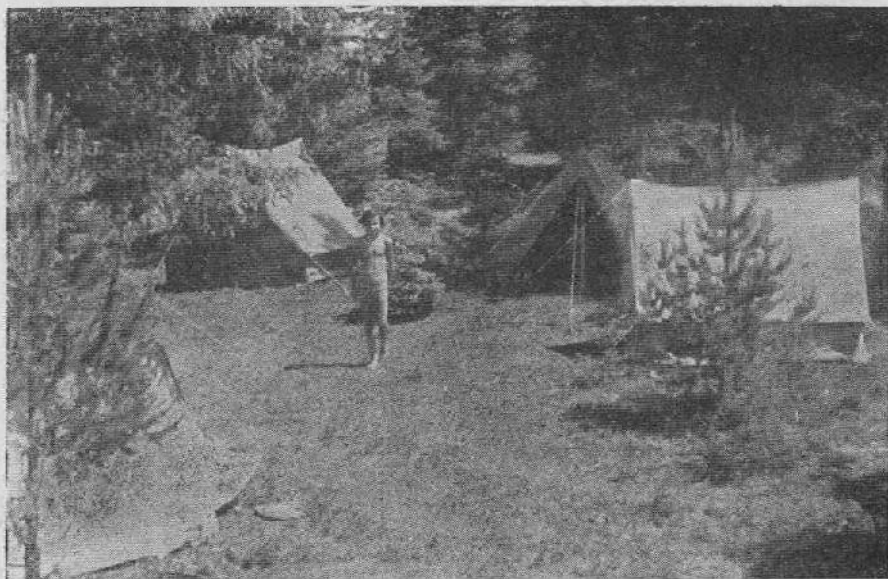
Durmitor iz Žabljaka

Foto ing. Pipan Lev

skoraj nemogoče — vso kramo na pleča in se odmajali proti Crnemu jezeru. Tovor na hrbtu je vzel dar govora vsem razen Kristi: trdoživa kot je, se ni dala ugnati. Z Lojzom sva jo slišala gotovo pet sto metrov daleč, ko sva hodila med prvimi.

Na mestu, kjer pridrži cesta, ki jo urejajo za avtomobilski promet, do jezera, stoji na desni zgradba malega bifeja. Tiste dni so ravno dokončavali obnovitvena dela in obljubljali otvoritev v nekaj dneh. Da ne bi vlačili vse prtljage s seboj, ko bomo iskali primeren prostor za postavitev tabora, smo jo zložili na verandi bifeja. Kot bi hotel dež z dopoldansko prekinitvijo doseči samo to, da nas izvabi iz varnega zavetja v »Durmitorju« in nas postavi v kar se da neugoden položaj, je spet začel namakati že tako temeljito namočeno zemljico, še preden so zadnji naši »šerpaji« prinesli svoj tovor k bifeju. Pa se nismo dali. Kljub dežju smo se odpravili iskat primeren prostor za tabor.

No, izkazalo se je, da ni več tako preprosto postaviti šotore ob Crnem jezeru kot nekoč. Naenkrat se znajde med nami tovariš, mlad človek, in se predstavi za nameščenca Uprave ljudskega parka, ki obsega vse ozemlje med Taro in Pivo, torej ves Durmitor in seveda tudi Crno jezero z okolico. Za taborjenje so odrejeni posebni prostori. Med razgovorom ugotovimo, da zna mladi tovariš kar dobro slovenski: dokončal je triletno kmetijsko šolo v Mariboru. Morda je prav to pripomoglo, da smo imeli pri izbiranju prostora nekaj več svobode.

Taborišče AO Maribor ob Crnem jezeru Foto ing. Pipan Lev

Krenili smo z mladim znancem na desno ob jezeru. Kmalu smo v gozdu zagledali prvi šotor, nekaj dalje, ob izlivu Mlinskega potoka v jezero, pa smo naleteli na celo taborišče. Presenečen se ozrem, ko me iz taborišča nekdo pokliče po imenu. Bil je ing. Banić, Beograjčan, ki je bil nekaj časa v »Metalni« v Mariboru. Taborišče je postavila Tehniška visoka šola v Beogradu za svoje študente in uslužbence. V neposredni bližini je razpel šotore še beograjski »Partizan«. Tako je bilo šotorov okrog 30, ljudi pa menda čez 120, med njimi tudi nekaj otrok.

Beograjčani so nas res pristrčno sprejeli. Ponudili so nam stan in hrano, dokler nam vreme ne dovoli, da se osamosvojimo. Spričo znane srbske gostoljubnosti je bilo res težko ne odzvati se povabilu. Vendar, 14 ljudi je kar nekaj in take žrtve gostoljubnih Beograjčanov le nismo mogli sprejeti. Kakih 100 korakov dalje smo si poiskali primeren prostor tik ob jezeru in začeli že daleč v popoldnevu kljub dežju postavljati šotore: 4 za ljudi in še posebej cnega za hrano.

Sedaj je nastopila druga nevšečnost. Budno oko vestnega gozdnega čuvaja, ki ima svojo hišico tik beograjskega tabora, je hitro opazilo, da nimamo ničesar, kar bi dali v šotorih na tla. Da ne bi že tako obilne prtljage še povečavali, smo si namreč slamo ali kaj podobnega nameravali nabaviti kar pri okoliških kmetih. No, še preden smo prišli v Zabljak, smo uvideli, da ne bo s tem nič. Lanska suša je bila tudi tu doli tako temeljita, da so domačini vse, prav vse, kar je bilo podobno travi in slami, pokrmili. Zato nam je oko

padlo na smrekove vejice. To je menda vrli čuvaj zaslutil in — »ne može!« Iz zadrege, ki bi res utegnila biti kar se da neprijetna, saj so bila tla vsa premočena od vztrajnega dežja, nas je rešil nedavni vihar. Ko smo šli v gozd po drva, smo naleteli na nekaj s korenino vred podrtih iglavcev. »To može« — je odločil čuvaj po treznem preudarku. In ko je videl, kako disciplinirano se držimo njegovih odredb, je bil mahoma ves ustrežljiv. Sam nam je nanosil večino kolja za ogrodje šotorov, kar bi bil za nas spet velik problem, saj se ne smeš dotakniti ničesar, kar v tem parku stoji in živi.

Mračilo se je že, ko je bil ob takih okoliščinah tabor postavljen in pripravljen za prenočevanje, dež je tudi že ponchal, kosilo se je pa kar združilo z večerjo, ki so jo pripravile »gospodinje«. Še med večerjo so prišli odposlanci Beograščanov in nas povabili k svojemu tabornemu ognju. Ta dan je bil dežurni ravno ing. Banić. Predstavil nas je in obenem naprosil, da bi nekaterim njihovim mlajšim tovarišem in tovarišicam, ki se želijo seznaniti z alpinizmom, praktično pokazali kaj več kot samo navadno hojo po nadelanih gorskih stezah. Obljubili smo jim, zapeli še nekaj naših domačih, nato pa odšli počivat, saj je bila ura že pozna.

Proti jutru nas je menda vse pošteno zeblo. Za noč je kazalo obleči vse, kar si imel suhega s seboj, čeprav je bil dan še tako vroč. Taka je klima v teh krajih.

(Dalje prihodnjič)

Uroš Župančič:

PO OZEBNIKIH RAZORJA

Razor (2601 m) je impozanten vrh nad Krnico. S svojo razorano severno steno je pravo nasprotje silnim stenskim odlomom Zadnjega Prisojnika in stenam v skupini Škrlatice. Sam vrh, ki se pne visoko pod nebo z markantnim špikom, pa je edinstven v tej skupini gora in se da primerjati z najmogočnejšimi vrhovi, kar jih premorejo Julijci.

Razor ni mogočen samo s severne strani, prav tako vzbuja spoštovanje iz trentarske strani — iz skalnega okrešlja Mlinarice.

Severna stena Razorja je bila prvič preplezana v klasični dobi našega planinstva. Prva sta se povzpela preko nje dr. Julius Kugy in slavni trentarski vodnik Andrej Komac-Mota že v poletju leta 1888. Razor je torej zgodaj vzbudil zanimanje plezalcev, ki so v razčlenjeni severni steni pozneje preplezali mnogo različnih variant.

Tudi mene je zaneslo v steno Razorja dokaj zgodaj. V prvih letih planinskega udejstvovanja sem plezal po žlebovih te razorane gore in se seznanil z vsemi do tedaj preplezanimi smermi, obiskal nazobčani greben med Prisojnikom in Razorjem, telovadil in se vesil po grebenskih stolpih Škrbine v Zadnjem Prisojniku in plezal

okoli Cerkvenega stolpa. V Razorjevi steni, v njegovih žlebovih, kaminih in počeh, na policah in na grebenih sem vedno našel popolno zadovoljstvo.

Še veliko bolj pa me je Razor nagradil, ko sem utiral globoko gaz v zimskih mesecih iz Krnice preko Travnega brda vse bliže in bliže njegovi severni steni. Tu okoli Razorja je toliko moje mladosti, nanj me veže mnogo ponosnih mladostnih spominov. Še danes naletim na samotnih poteh v steni Razorja na moje skalne možice. Veličasten je mir visoko zgoraj pod stenami Škrbine v Zadnjem Prisojniku, kjer se stikajo stene Zadnjega Prisojnika, kjer se poganjajo v nebo peči Škrbine, kjer se poganjajo v Razor tri markantne grape.

Iz tega skalnega zatišja sem plezal v vzhodni steni Zadnjega Prisojnika, tu je bil začetek zimskega vzpona preko Škrbine, od tu dalje sem pred leti sam pozimi preplezal severno steno Razorja. Znova in znova me je vabil ta tihi skalni svet.

Mukoma sva z Maksom prebadala lomeči se srenec iz Krnice v zatrep pod Škrbino. Navdušile so naju tri markantne zasnežene strme grape. Vse tri sem poznal že od mladih let. Najnižja in najmanj strma — leva ne privede visoko in se zgubi sredi skalnega raza. Gorenja se poganja najbolj strmo in se izgublja v nepristopnih rjavih in krušljivih prevesah, kjer sneg in led nimata obstanka. Srednja pot — najboljša pot. Čeprav drži najvišje in je primerno tesna in strma, je dajala največ upanja na uspeh. Usmerila sva korake v poledenelo plaznico. Hladno naju je sprejela grapa, z leve in desne okraščena s skalnima rebroma in močno nagnjenimi snežnimi opastmi. Zasneženi žleb se z višino vedno bolj tesni in poganja vse bolj strmo v višino, raz levih in desnih mejnih sten pa se vesijo ogromni ledeni slapovi. Ledeni hlad v grapi naju je silil, da sva naglo napredovala. Vzhodna stena Zadnjega Prisojnika se je že kopala v zimskem soncu in tudi zgoraj v robih Razorja se je sprehajala jutranja zarja. V Škrbini je sameval mrko mogočen in drzno izoblikovan skalni obelisk. Pot in smer tod skozi mi je bila znana že iz mojega prvega zimskega obiska tej steni. To pot sem hotel rešiti centralni problem v tej steni. Prečiti sva nameravala iz centralnega markantnega žleba proti desni na vmosni greben med Škrbino in Cerkvenim stolpom.

Na vrhu prvega ozebnika sva naletela na sipek, suh sneg. Treba je bilo izpostavljeno prestopiti na levo v drugo grapo, ki se tik pod prestopom požene v enem samem skoku v zatrep Krnice. Na robu sva nekaj časa duškala. Pogled nazaj v globino je čudovit.

Tudi prestop po sipkem snegu v drugo grapo naju ni zadržal. Ozebnik se je poganjal strmo navzgor. Sipki sneg naju je zasipal. Tako sva izpostavljeno prečila višje in višje proti levi v osrednjo severno steno, ki sva jo dosegla po prečenju dveh, treh strmih ozebnikov. Povzpela sva se po skalnem robu na glavič, kjer naju je sprejelo sonce. Visoko sva bila že sredi stene in glavič nama je nudil prijetno in razgledno počivališče. Stene v rajdi od Križke

stene preko Gamzovca in Rogljice do Škrlatice in dalje preko Rokavov do Martuljskih Ponc so tonile v senci, po Špiku in Lipnici pa se je razlilo zimsko sonce. V Krnici, globoko pod nama, so se pojavili zgodnji smučarji. Iz gore v goro je odmevala tista najina »Pri farni cerkvi...«

Tik nad glavičem sva čutila veliko zasneženo polico, ki veže severno s severozapadno steno. Tudi ta mi je bila znana, na desno drži nad rdeče, neprehodne prevese, na levo pa se spušča v zasneženo centralno grapo Razorja. Kmalu sva jo dosegla, strmo zasneženo. Nato sva po njej strmo sestopila v centralni ozebnik v severni steni Razorja, ki je prav gotovo eden najlepših in najbolj mogočnih v naših stenah. V ozebniku je vedno vse živo. Masiv Razorja je skrajno krušljiv in zgoraj pri Cerkvenem stolpu je že toplo sijalo sonce, talilo sneg in prožilo kamenje. Ozebnik je v vpadnici Cerkvenega stolpa, ki tu skozi pošilja ledene krelje, manjše ali večje plazove in vpadno kamenje. Osrednji ozebnik v Razorju je močno izpostavljen. Pot po ozebniku mi je bila znana od prvega zimskega obiska v steni, ki sem ga opravil že leta 1938. Drži bolj proti levi in preko centralnega dela severne stene k izstopu Kugyjeve smeri, možen pa je tudi izstop med Kugyjevo smerjo in Cerkvenim stolpom ali pa se mimo Cerkvenega stolpa spustimo v zatrep Mlinarice.

Sredi centralnega ozebnika se poganja vanj strm, zlizan in leden skok, ki privede raz greben z desne strani. Vstop iz grape preko tega skoka v sekundarni žleb ni mogoč ali vsaj ni lahak in je nevarno izpostavljen. Malo višje iz centralnega ozebnika drži v žleb tvegana in izpostavljena polica, katero sva kmalu ukrotila. Pripeljala pa naju je na skromen okrajek brez razčlemb ves v požledu. Komaj sva vzdrževala ravnotežje na pičlo odmerjenem prostoru. Prostora ni bilo niti za stopalo, roke so zamažale iskale dobrih oprimkov. Pod nama je žugal in grozil ledeni skok, dovolj visok za težko nesrečo sredi zasnežene stene. Cepin, kladivo, klini in dereze so dobro opravile svojo nalogo, treba pa je bilo pri prestopu uporabiti tudi vso telesno silo in plezalno tehniko. Nekako sva se prigoljufala navzgor v žleb, kjer je bila plast požleda že prevlečena z debelejšo plastjo zbitega snega. Pod ogromnim skalnim bolvanom, ki zapira vso grapo, sva duškala. Nova sněžna grapa naju je gostoljubno sprejela, položno je držala na markanten rob, ki se vleče raz grebena v steno. Na vrhu roba sva se spet oddahnila in se predala vsemu bogastvu sončnega zimskega dne.

Spustila sva se pod Mlinarico, kjer se je že budilo k novi rasti nabreklo popje ključavnic. V prisojah so se lepili rumeni avrikli, iz dolin pa je prihajal opojni vonj preorane zemlje...

* * *

Smer je bila plezana 22. marca 1953 izpod Škrbine v Zadnjem Prisojniku do centralnega žleba v Razorju in nato v desno na greben med Škrbino in Cerkvenim stolpom, sestop v Mlinarico — 3 ure, smer je ocenjena s IV, potrebno je dobro poznavanje stene!

MRAKU JANEZU V SPOMIN

Kdo ni poznal prijaznega in prikupnega fanta Janeza! Kdor ga je le enkrat videl in bil v njegovi družbi, mu je ostal v prijetnem spominu. Po poklicu je bil mizar, ker pa ni dobil službe svoje stroke, je delal v jeseniški Železarni.

Padel je, padel mlad v cvetu svojega življenja 12. II. 1942 kot talec z enajstimi tovariši v Dragi pri Begunjah. S ponosno dvignjeno glavo in pesmijo je korakal v smrt. Bil je član NOF in njen blagajnik že leta 1941. Marsikoga je zaskrbel njegova aretacija, a Janez je bil previden pri beleženju članov in darovalcev.

Kolikokrat sva se vzpenjala z Janezom preko sten in previsov od Triglavske stene pa tja preko Stenarja, Škrlatice, Rokavov, Martuljkove skupine, Razorja pa gor do Jalovčevega ostenja in vseh vrhov Julijcev pozimi in poleti. Kolikokrat sva se vračala domov vsa izmučena in premražena! Najtežji vzpon, ki sva ga naredila, je bil preko Triglavske stene po dolgi nemški smeri v letu 1939 in to v rani pomladi, ko je bila stena še vsa pokrita s snegom in ledom. Do Okna je kar šlo, od tu pa je bil vsak meter stene težji. Težavnost nama je povečalo stalno padanje snega in ledu ter slapovi vode. Prehod preko luske je bil nemogoč. Izbrati sva morala le direktni steber, poln gladkih preves, kjer sva rabila za en raztežaj po dve uri ali več. Bila sva brez klinov, imela sva le en cepin. Za vzpon od Okna do Kugyjeve police sva rabila 9½ ure.

Ura je bila sedem, ko izplezava iz zadnjega previsnega kamina na rob Kugyjeve police, premočena do kože. Sonce se je bližalo zatonu. Sneg je bil mehak in se je udiral do kolen. Morala sva se podvizati, da do noči dospeva v dolino, kamor sva morala še isti večer. Koče so bile še zaprte. Spustila sva se preko Praga in do mraka dospela v dolino Vrat. Ob enajstih ponoči sva bila v Mojstrani.

Najlepša najina tura pa je bila 2. februarja istega leta: vzpon preko vzhodnega raza na Dolkovo špico. Po službi sva se ponoči napotila. Snega je bilo dober meter. Prenočevala sva v stari Aljaževi koči. Ob petih zjutraj sva se odpravila na pot. Ker je bil sneg dober za hojo, sva smuči pustila v ruševju. Zagrizeva se v strmo grapo in po nji prispeva do razpotja Križ - Škrlatica. Od nekje je prišla velika čreda divjih koz. Pozneje sva jih z vrha lahko preštela, ko so šle v gosjem redu v globokem snegu. Bilo jih je 124.

Vzpon je bil srednje težak, ob dveh popoldne sva dospela na prvi vrh, ob štirih na drugega. Prečnje grebena pa je bilo najtežje zaradi suhega in globokega snega. Na vrhu je brilo, razgled pa je bil prekrasen.

Zmračilo se je, ko sva dospela do smuči, a ko sva bila v zadnji grapi, naju je zajela trda tema.

Težko je zapisati vse, kar sva občutila. V srcu pa bom nosil vse življenje spomin na ti dve turi in na pokojnega Janeza Mraka.

† DR. ARNOŠT BRILEJ

Dr. Arnošt Brilej se je rodil 15. februarja 1891 na Vrhniki, dovršil v Ljubljani gimnazijo in v Pragi pravne študije, ki jih je prekinilo vojaško službovanje pred in med prvo svetovno vojno. Nato je stopil v službo pri Mestni občini ljubljanski, kjer je vodil v zadnjih letih pred drugo svetovno vojno kot načelnik v gospodarskih zadevah tudi mestno tujsko-prometno delovanje. Leta 1947 je bil predčasno upokojen zaradi bolezni, ki ga je napadla že pred vojno in ki ji je nepričakovano podlegel 20. oktobra t. l., telesno sicer zelo oslavljen, toda duševno svež, čil in polno zaposlen, prav sredi svojega neumornega in še nedokončanega planinskega literarnega dela.

Že v dijaških letih je bil ves predan planinstvu. Po prvi svetovni vojni nas je prav planinstvo združilo v ožjo tovariško in prijateljsko družbo (»gojzarica«), ki je z malo izjemami vsako nedeljo ali praznik, če le mogoče že prejšnji popoldan ali večer in brez ozira na vreme in letni čas izginila iz Ljubljane in se potikala po naših hribih in gorah. Skoro ni planinskega, hribovskega ali dolinskega kraja, ki bi ga ne bili prehodili in pretaknili njegovih odprtih in skritih prirodnih, botaničnih, zgodovinskih in drugih zanimivosti in posebnosti. Pri tem nas je zvesto spremljala fotokamera. Zanimale so nas seveda tudi druge jugoslovanske in inozemske gore in mnogo smo brskali po domači in tuji alpinistični literaturi. Pri vsem tem je imel važno vlogo in besedo prav tovariš Arnošt.

V veliki meri je bila zasluga ali krivda prav dr. Brileja, da se je precejščen del te planinske tovarišije, ki se prej nikdar ni vtikala v našo »planinsko politiko«, naenkrat aktivno pridružil borbi »opozicije«, ki je v letu 1931 povzročila dokončen prelom in temeljito ideološko preusmeritev delovanja v Slovenskem planinskem društvu in kmalu nato tudi v vsej jugoslovanski planinski organizaciji. Po volitvah na burnem občnem zboru Osrednjega društva SPD v poletju 1931 je postal dr. Brilej član Osrednjega odbora. Prvotno se je posvetil v prvi vrsti kulturnemu delovanju društva, zlasti v novoustanovljenem literarnoznanstvenem odseku, ki mu je načeloval dr. H. Tuma in v fotoodseku. Konec leta 1932, ko so se kot posledica še nedokončane notranje borbe v društvu izvršile nekatere osebne izpremembe v odboru, je prevzel v Osrednjem in Glavnem odboru SPD posle tajnika, ki so zahtevali ogromno in vsakodnevno delo v društveni administraciji in na številnih sejah, ki pa jih je s svojo izredno vestnostjo, organizacijsko sposobnostjo in neutrudljivo delavnostjo vršil do konca leta 1945. Po smrti dr. Tume je bil on duša in glavni pobudnik vsega društvenega kulturnega delovanja in brezkompromisen pobornik modernih smernic v slovenski in jugoslovanski alpinistiki. Uredniku Planinskega Vestnika

je stal ob strani ne samo kot odgovorni urednik in sijajen pisec, temveč še prav posebno kot eden glavnih sodelavcev pri oblikovni in vsebinski preureditvi in dvigu te naše planinske revije na raven in ugled mednarodnega merila.

Lastnosti, sposobnosti, široko obzorje in znanje tujih jezikov so tov. dr. Brileja postavile tudi v krog uglednih funkcionarjev in predstavnikov v Zvezi planinskih društev Jugoslavije, Asociacije slovanskih planinskih društev in Mednarodne unije planinskih organizacij, kjer je aktivno sodeloval s svojimi strokovnimi poročili in pobudnimi predlogi, ki so znatno pripomogli k mednarodnemu ugledu našega slovenskega in jugoslovanskega planinstva.

Tudi v naši osvobodilni borbi je bil dr. Brilej aktiven in je marljivo sodeloval pri akcijah OF organizacije SPD-matica, ki smo jo ustanovili v zimi l. 1942. Po atentatu na dr. Natlačena sva bila poklicana — seveda kot vidna predstavnika ugledne planinske organizacije — na poveljstvo fašističnih črnih srajc, kjer so nama povedali, da sva določena za talca in bova streljana, čim se ponovi še kak atentat. Ko sva odhajala, mi mimogrede pove, da je društvo prejelo od okupatorskega oblastva sliki Mussolinija in italijanskega kralja s pozivom, da ju priobči v Planinskem Vestniku. Soglasen sklep: Tudi če naju streljajo — ne! In nista bili objavljeni. Tudi v teh težkih trenutkih je bil mož!

Kadar se bo pisalo o zgodovini našega kulturnega dela, zlasti v okviru planinstva in slovenskega tujskega prometa, se ne bo moglo mimo tvorne osebnosti dr. Arnošta Brileja.

Pisec članka o dr. A. Brileju je govoril ob grobu pokojnega urednika PV. — Njegov govor priobčujemo

Dragi prijatelj in planinski tovariši! Ob Tvojem prezgodnjem grobu stojimo globoko potrti tudi Tvoji stari, iskreni in preizkušeni prijatelji in planinski tovariši. Usoda, ki nas je od mladosti skozi dolgo vrsto let dobrohotno družila v vsem našem intimnem življenju in v trdem poklicnem in javnem delu, ta usoda je sedaj neusmiljeno zasekala v naše vrste vrzel, ki se ne da več zapreti.

Tvoja neverjetna življenjska sila, Tvoje neugnano iskanje, proučevanje in odkrivanje, Tvoja žilava pobudnost, povezana z realističnim in kritičnim presojanjem tudi najbolj zapletenih situacij, je ustvarila v Tebi človeka in moza naprednih nazorov, obsežnega znanja in izredno širokega obzorja.

Tvoja velika ljubezen do narave je napravila iz Tebe že v zgodnji mladosti navdušenega planinca. Kako dobro si poznal in kako zelo si ljubil naše gore, vode in gozdove, njihovo floro in favno, njihove zanimivosti in prelesti! Kako sijajno, estetsko in živo si jih znal opisovati in prikazovati v svojih številnih spisih in naravnost umetniških fotografskih posnetkih! Postal pa si s svojo knjigo množicam ljubiteljev narave tudi vodnik po neštetihi znamenovanjih in nezaznamovanih potih planinske Slovenije.

Tvoja nemirna strast do gorske narave Te je gnala tudi izven Slovenije in v tujino, na vrhove črnogorskega Durmitorja in Komov, bosanskohercegovega Prenja, bolgarskega Pirina, grškega Olimpa in tja na zapad v ledenike Centralnih Alp.

Pa Tvoje dolgoletno neumorno, pobudno in plodno delovanje v organizaciji planinstva in turizma! Bil si skoro 15 let eden vodilnih funkcionarjev

SPD, dolgo vrsto let funkcionar in zastopnik našega planinstva v Zvezi planinskih društev Jugoslavije, v Asociaciji slovanskih planinskih društev in v Mednarodni Uniji planinskih organizacij, hkrati pa tudi ugleden sodelavec v organizaciji slovenskega turizma.

V svojem družinskem krogu si bil skrben, ljubeč in nežen soprog in oče.

V družabnih odnosih Te je odlikovala skromnost, poštenost, sproščena odkritost, velika dobrota in zvesto tovarištvo. S svojim zdravim, razboritim humorjem in prizanesljivim sarkazmom, z naravnost prekipelavo vedrino, zlasti pa s svojo prelepo in ganljivo pesmijo si sejal okrog sebe samo radost, harmonijo in prav čisto tudi tolažbo.

Tak si ostal v naravnost fanatično neumornem delu kljub temu, da si doživljal tudi mnoga razočaranja in nerazumevanja. Nisi odnehal in se izpremenil, držal si se močito še potem, ko Te je napadla in držala v svojih neusmiljenih krempljih zavrtna in smrtonosna bolezen. Tak si bil in ostal do svojega zadnjega diha.

Besede, še tako izbrane, ne morejo povedati tega, kar čutimo v svojih tovariških in prijateljskih srcih.

Kaj naj Ti rečemo v slovo?

Tvoje izmučeno telo je sicer objela in zagrnila rodna gruda, ki si jo tako ljubil. Ti pa boš še naprej med nami v živem spominu tak, kakor smo Te poznali in imeli med seboj: Vzgleden lik skromnega, toda plodovitega delovnega človeka, moža - poštenjaka, zvestega prijatelja in res pravega planinskega tovariša.

Alojzij Zabukovšek:

SKOZI PODZEMLJE NA PLANINE

Sklep za to pot ni nastal nenadoma. Pokazalo se je, da je bilo to popolnoma pravilno, saj smo ekskurzijo doživeli v mislih nešteto krat z vsemi možnostmi vred. Predvidevali smo vse neizgode, ki bi se nam lahko pripetile na poti, in razmišljali, kako se bomo zavarovali pred njimi. Razen tega bomo prišli v dotiko z ljudmi, ki tod živijo, in vsi se bodo zanimali, od kod smo prišli, kdo smo. Seveda bomo morali vsem pokazati z nastopom, da smo družina veselih in vpludnih mladih ljudi, ki jih vzgaja naša šola. Če pa bo nekoga zanimalo bolj natančno, bomo povedali, da smo 3.a razred I. gimnazije v Celju, in da smo sklenili obiskati Škocjanske jame pri Divači, potem pa odriniti skozi dolino Soče v Baško grapo do Podbrda, od tam pa bi se radi povzpeli na bližnje planinske vrhove. Pa bo ta ali oni zmajal z glavo, češ, dolga je ta pot in denarja stane; za starše je velik izdatek! Verjetno imajo pač zelo radi svoje otroke. Vsak tega ne zmore! No, mi se takih pripomb na tihem veselimo, saj lahko vsakemu pojasnimo z nemalim ponosom, da smo najvažnejše vprašanje, vprašanje financ, rešili pravočasno kot vsa druga. Med šolskim letom smo se odrekli marsikateremu užitku: lizike, sladoled, bonboni, filmi, stripi, filmski programi, zvezde, zvezdniki, šampioni in še neskončna vrsta drugih »dobrot« — vse to je romalo v dinarski valuti v razredno blagajno, od tu pa v banko. Ta zadnja je tudi prispevala svoj obrok v obliki obresti.

In napočil je tisti vznemirljivi trenutek, ko se nam je zdelo, da so šolske klopi posute s smukcem. Iz daljave se je slišalo nekaj takega kot končano šolsko delo, učni uspeh, napotki za počitnice in podobno. Verjetno je to govoril razrednik za zaključek šolskega leta, toda to trenutno ni bilo važno...

Šolske klopi se še niso ohladile, ko nas je vlak še istega dne vlekel proti Krasu...

Po neprespani noči nas je sprejelo v Divači oblačno, čemerno jutro, pravzaprav prvi svit. Očem, nevajenim take pokrajine, se je nujil fantastičen pogled. Valovita pokrajina je bila posejana z najnenavadnejšimi skalami in

kamenjem, ki je kazalo v jutranji megli neverjetne oblike. Tam, kjer bi oko Štajerca pričakovalo lep zelen travnik, se je širila kamenita groblja. Male njujice so zelele na dnu vrtič, za katere se nam je zdelo, da so nastale pod vplivom eksplozij orjaških bomb — kaj hočemo, naš rod se še dobro spominja vseh strahot modernega vojskovanja. Vse nam je nenavadno. Dežuje na desetine vprašanj: Zakaj so hiše tako masivno zgrajene? Zakaj nizke in težke strehe? Čemu služijo zidovi ob progi? Od kod kamenite ograje ob poljih? Pokrajina sama odgovarja na vprašanja. Nizko, žilavo in rogovilasto grmovje nam pove, da v teh krajih ne pihlja vedno lagodna sapica kot tega jutra, temveč je kraška burja tista, ki gospodari tu v zimskem času. Zdaj nam je jasno, da ne bi naše lične hišice z visokimi strehami dolgo kljubovale besni burji. Človek je v borbi za rodovitno pest zemlje trgal kamenje iz dna vrtič in ga je zlagal v zidovje, ki obkroža ta revna polja. Borba za rodovitna tla se nadaljuje, zidovi rastejo...

Vsa ta razmišljanja minejo, ko naletimo na robu borovega gozdička na varen prsobra in pogledamo preko. Usta onemijo, oko dojema, srce zadrhti ob toliki lepoti. Ogromen amfiteater, obkrožen z navpičnimi stenami, leži tu spodaj 150 m globoko pod nami. Nasprotno stran zapira orjaški apnenčev masiv, ki ima obliko mosta. Zgornji del nosi zeleno drevesno krono in vso starodavno naselbino Matavun. Tam izza naselbine vstaja žareča sončna krogla, vsa obdana z bogastvom barvnih tonov. A dimniki in strehe Matavuna dobivajo škrlatne okraske z vijoličastimi sencami. Iz brezdnja pod nami se dviga megla kot sopara iz lonca velikanov, in ko se popolnoma dvigne, opazimo divjo peneco se reko, ki smo jo doslej samo čuli.

29 glav in ena glava je nagnjena tja dol, prav toliko ust je odprtih in dvakrat več oči skuša zajeti vse naenkrat, toda to je nemogoče. Še in še se pokaže nekaj novega, še lepšega. Sedaj so se razvezali jeziki. Najprej se čujejo samo enozložni vzkliki, nato besede, imena in končno celi potoki stavkov občudovanja. Lep primer za študij nastanka in razvoja človeške govorice! Le neradi se odpravimo naprej do gostilne, kjer se bomo okreptali in poiskali jamske vodnike.

Čudovita je pot v območje teme. Varna steza z neštetimi stopnicami je speljana kot igračka pod mogočnimi svodi. Vodi nas ob divjem hudourniku, preko ličnih mostov nad globokimi prepadi. Zdaj smo v temi, zdaj se pokaže košček nebesne modrine. Opazujemo prečudne figure, ki jih je oblikovala podzemeljska voda v milijonih let. Samo dno amfiteatra je bujno obraslo in kar verjeti ne moremo, od kod dobiva vse to rastlinstvo dovolj hrane za svoj obstoj.

Pravo podzemlje nas pričakuje šele sedaj, ko se prerinemo skozi ozko razpoko v kotu kotline. Tu se prične šele kraljestvo popolne teme. Svetilke nam odkrivajo nova čuda. Počasne sence plešejo po stenah in obokih, pod nami spodaj, nekje daleč pa bobni reka. Tu in tam nas iznenadi netopir. Končno zapustimo rečni podzemeljski tok in pot nas povede v stransko krilo jame, kjer nas čakajo najmikavnejše tvorbe vode in apnenca. Pravi gozd stalagmitov in stalaktitov! Zaves, harfe, kameniti potoki, kipi se vrste pred našimi pogledi. Preveč je krasote naenkrat! Z neurejenimi občutki zapustimo podzemlje. Zgoče sonce nas sprejme, zenice se nam ožijo, oči nas skelijo, utrujenost nas grabi. A tu je zelena trata! Blagohotno se nam ponuja za počitek. Izkoristimo priložnost! Odpočijmo se! Pogled nam blodi po sinjem svodu od obzorja do obzorja. Za gozdom se dvigajo grozeči temni oblaki ter nas opominjajo, da naša pot še ni končana, temveč se moramo podvzati na kosilo, pa zopet s hlaponom naprej proti planinam.

Vreme je bilo tiste dni zelo kiso po vsej Sloveniji. Nam pa se je sreča nasmihala, da nikoli tako. Vse načrte smo izpeljali tako, da smo imeli zares krasno vreme takrat, ko smo se nahajali v naravi, deževalo je pa, ko smo bili v vlakih ali pa na počitku. Po načrtu smo se torej vozili proti Novi Gorici in naprej ob Soči proti Baški grapi. V začetku poti nas je spremljal dež, ki

pa je prenehal v Gorici. Tudi to nam je šlo v račun, kajti vsak si je hotel ogledati in občudovati »bistro hčer planin«. Čeprav smo že več ali manj slišali poprej, da ima Soča svojstveno lepo barvo, vendar ni nobeden pričakoval, da je zares pobrala »vso vedro višnjevo višav« in »temno zelen planinskih trav«. Jasno, srca dijakov niso ostala ravnodušna ob tem, temveč so se takoj formirali manjši zbori in so pričeli peti znane Gregorčičeve ponarodele pesmi. Dogodek zase je bilo opazovanje soških hidroelektrarn. Ustroj in pomen take hidroelektrarne nam je bil seveda že znan iz fizike, toda drugo je primitivna skica na tabli, drugo je resnična dolinska pregrada na terenu z vsemi zapornicami in kanali.

Spremljevalka Soča nas je zapustila pri Mostu na Soči, kjer se je razlila v ogromno jezero, tako da pravzaprav nismo vedeli, od kod prihaja. Ni minilo dosti časa, ko smo spoznali, da je proga začela teči ob sicer bistrem hudourniku, toda lepa modra barva je iz vode izginila. Jasno je bilo, da to ni več Soča, temveč je to Bača. Torej smo v Baški grapi. Še malo potrpljenja, malo kašljanja skozi neštete predore, pa se bomo izkrcali na našem cilju, v Podbrdu, gorski vasi, ki je stisnjena pod planinskimi masivi.

Mračilo se je že, ko smo prispeli. Imeli smo občutek, da smo v nekakšnem kotlu. Utrujenost in skrb za prenočišče nam nista dovolili, da se natančneje razgledamo, kam smo prispeli. Zelo smo se razveselili, ko so nam prišli nasproti sami prijazni obrazi domačinov. Kmalu smo zvedeli, da je za prenočišče vse pripravljeno in divji planinski hudourniki so nas zazibali v zdravo spanje.

Nebo je bilo kot umito, ko smo se drugega jutra zbudili. Prvi je pokukal iz fantovske sobe Miha, pa gleda navzgor. Mežika z očmi in presoja, kakšno bo vreme. Za njim se izluči Ignac, pa Beno, pa Lojze, Marjan, Janko, vsi. Iz dekliške sobe prav tako stopajo Milone, Majde, Režike, Marije, Ivce. Pa imajo tudi kaj videti! Na vzhodni strani se otresa poslednjih meglic zeleni Porezen. Sam vrh se od tod ne vidi zaradi njegove zaobljene oblike. Proti severni strani zapira dolino povprečni masiv Zlatnika, ki mu jutranje sonce res zlati divje vrhove. Nanj se naslanja na zahodu Črna prst, ki varuje v svojem okrilju svoje razigrane nižje otroke. Od vseh strani se čuje šumenje, sikanje in bobnenje hudournikov, ki z združenimi močmi ohranjajo v življenju Bačo. Sama vasica Podbrdo se je zagostila med te vrhove ob njihovem vznožju. Je zelo mična naselbina, za zdaj je še v jutranji senci. Na spodnjem pobočju ogrankov Črne prsti se koplje v soncu vasica Trtnik, a pod Zlatnikom vasica Bača. Ko oko išče dolino ali sotesko, koder bi se od tod izvila železna kača, je ta trud zaman. Požre jo pred našimi očmi planinski svet, kot da bi s tem hotel ohraniti vso deviško nedotakljivost tega raja.

Umivanje in zajtrk sta mimo. Imeli smo kratko sejo, na kateri smo določili program tega dne. Izkazalo se je, da je polovica dijakov preveč utrujenih po predzadnji neprespani noči in da bodo le-ti počivali in delali krajše izprehode v bližnjo okolico. Ostalo nas je približno 15 takih, ki smo se dovolj odpočili, da se lotimo ture na Porezen. Izmed treh variant smo si izbrali najbližji vzpon preko Petrovega brda. Do Petrovega brda, kjer je znano okrevališče železničarjev, smo imeli krasno avtomobilsko cesto, ki se vije med smrekami in macesni. Po potrebi smo »sekali« predolge ovinke. Vsak meter vzpona nam je nudil vse lepši pogled na grapo in na planinski venec. Črna prst nasproti je vstajala v vsej svoji veličini. Toda pot nas vodi naprej. Objeli so nas stoletni gozdovi, ki so še ostali nedotaknjeni od tujcev, ki so nekdaj tod gospodarili. V nižini se nam je nasprotno nudila bolj žalostna slika. Štori mogočnih macesnov so na gosto posejani po pobočjih in so neme priče »roparskih vitezov« bližnje preteklosti.

Ko se je gozd razredčil že blizu roba gozdnega pasu, se je pokazala v zelenem okviru veličastna slika. Tam zadaj za Črno prstjo pokriva megla bohinjski kot, a iznad megle štrli očiak Triglav. Obdajajo ga snežišča. Daljnogled nam odkrije celo Kredarico in Planiko. Začudeni vzdikali so se začeli ponavljati. Tako blizu da je Triglav! Pa to je samo nekaj ur hoda! Kaj če bi obiskali še njega. Počasi, počasi! Tudi on še pride na vrsto, samo tokrat še ne.

Še majhen vzpon, ovinek, in zdaj se je šele pokazal izza grmovja vrh Porezna. Nekaterim se je čudno zdelo, zakaj je ta stran pobočja tako zarastla s šibjem in grmovjem, ko smo pa vendar navajeni, da so vrhovi planin ali skalnati ali pa travnati. Pa smo zvedeli, da v ta predel niso smeli za časa italijanske okupacije hoditi kmetje v košnjo niti niso smeli pasti živino po prostiranih pašnikih. Tu je v bližini potekala nekdanja državna meja in Italijani so se na vse kriplje trudili, da bi jo zavarovali pred nami. In res so še danes vidne razvaline bunkerjev, žičnih ovir in strelskih jarkov. 20 let naš človek ni imel pristopa na svojo planino, ki ga je poprej hranila. Propadlo je v teh krajih toliko znano mlekarstvo in sirarstvo, a na desetine hektarjev sočnih pašnikov je bilo izpremenjenih v ničvredno grobljo in grmovje. Delovne roke naših ljudi počasi čistijo to navlako, toda minilo bo več desetletij, da dobi to pobočje svojo staro mičnost in vrednost.

Tik pod samim vrhom nas je gostoljubno sprejela prijazna planinska postojanka PD Cerkna — Koča na Poreznu. Prijetno nas je iznenadila komfortna ureditev. Koča se ponaša z lastno malo električno postajo (agregat) in z bogato založeno shrambo. Ugodnosti elektrifikacije nas seveda trenutno niso tako navdušile kot dejstvo, da lahko dobimo takoj vroč čaj, čez dobro uro pa izdatno kosilo. Nekdo izmed nas se seveda ni zadovoljil z »golim« čajem, temveč je prosil, da mu ga primerno »začinijo«. Res pa je, da bomo lojalni in ne bomo povedali, kdo bi to bil.

Čas do kósila smo porabili za ogled okolice, seveda sam vrh smo tudi obiskali. Nekateri pa so šli še višje — na piramido. Posebna znamenitost na vrhu je spomenik padlim borcem, kajti ne smemo pozabiti, da je prav ta planina bila za časa borbe najvarnejše pribežališče partizanov. Kmetije na samotnih obronkih so nudile partizanskemu gibanju tod vsa materialno pomoč in ni čudno, če je nemško topništvo in letalstvo noč in dan bombardiralo to izmučeno zemljo.

Ne bomo se dosti zmotili, če pripomnimo, da je bila za nas še ena velika znamenitost te planine, a to je najdišče nekaj sto kilogramov snega v neki razpoki. Zagnali smo seveda vrišč, da se je planina zamajala v temeljih in kepanje, mazanje ter valjanje po tem snegu ni prenehalo poprej, dokler nismo te »znamenitosti« v nasprotju z vsemi fizikalnimi zakoni uničili.

Ko je dobro kosilo izpopolnilo vsa lepa doživetja tega dne, in ko smo žigosali vse razglednice, roke in noge s planinskim žigom, smo se po krajši poti vračali v dolino. Izkazalo se je, da je ta pot bila za dve uri daljša kot prva, kajti skupina neučakanih Fefekov, Luk, Zepijev, Majd in Milen je izgubila dar orientacijskih sposobnosti in se je napotila v Cerkno namesto v Podbrdo. Minili sta, kakor rečeno, dve uri, preden smo jih »izmolzli« iz megle in uravnali njihovo pot na zaslužen počitek v naše izhodišče.

☆

Naslednji dan je bil še lepši. Tega dne je bila naš cilj mogočna Črna prst. To pot smo ugotovili, da smo vsi dovolj spočiti, da premagamo to najlepšo planino v tem delu Alp. Napotili smo se nanjo po običajni markirani poti, ki drži skozi vasico Trtnik. Malo nad vasico smo ugotovili, da tudi tokrat ne bomo vsi dosegli vrha. Beno je namreč bil obut v opanke in so mu jermenji popokali, je torej že zunaj. Izkazalo se je tudi, da ima Lidija slabo srce, Ivanka preveč maščobe, Metka pa naval krvi. Torej so štirje člani pohoda neslavno končali svoj vzpon in se vrnili v »bazo«. Ostali smo pa hrabro nadaljevali pot prav tako kot prejšnjega dne skozi bukov gozdove. Na sedlu, ki veže Trtniški hrib s Črno prstjo, smo za nekaj časa zapustili gozd. Tam gori nad nami smo zagledali vrh Črne prsti. Oblaki so se parali ob vrhu, polzeli so po travnatih pobočjih in se izgubljali v prepadih. Ugotovili smo, da bo potreben še lep napor do gozdnega pasu. S skrbjo smo se ozirali na oblake, ki niso obetali nič prida. Je pa bilo k sreči poskrbljeno tudi za primer slabega vremena, saj smo vsake četrte ure srečali kakšen prazen senik, ki bi nas utegnil gostoljubno sprejeti pod svoje okrilje. Končno je bil ves gozd za nami. Pri seniku na eni od planinskih gub smo počivali. Spotoma naj povemo, da

je bilo naše pravilo na vseh izletih: dolge ture, dolgi počitki. Počival je seveda samo tisti, ki se je počutil utrujenega. Po vsem sodeč utrujenost ni bila velika, kajti travnata strmina je privabila neštete ljubitelje smučanja in drsanja. Sneg je nadomeščala planinska rosa, smučke odnosno drsalke pa podplati in leskova palica, ki si jo zajezdil. Ko se je pojavil po malici problem pitne vode, ki je v tej višini ni, smo morali počitek skrajšati. Upali smo, da bomo dobili vodo na vrhu, ker smo računali s tem, da zemlja še ni vpila vse snežnice.

Zdaj se je šele začel pravi planinski svet. Ob poti smo opazili cvetke, ki jih v dolini ni, tudi tiste, ki uspevajo v dolini, so imele tu zgoraj bolj izrazite barve. Gosta nizka trava je bila posejana z najrazličnejšimi cvetovi, zdelo se nam je, kot da brodimo pa najimenitnejši perzijski preprogi. Na tej strani je pobočje Črne prsti precej blago in travnato, ni tako divje kot od bohinjske strani. Vedeli smo, da je področje Črne prsti zelo bogato s planinsko floro, toda takega bogastva res nismo pričakovali. Opazili smo precejšnje množine avriklija, rododendrona in velikega encijana. To so bile planinske cvetke, ki smo jih poznali, koliko je pa bilo še takih, katerih imena so nam bila tuja. Nizke bele megle so nam od časa do časa zakrile pogled po obzorju. Takrat se nam je zdelo, kot da smo popolnoma osamljeni v planinskem prostanstvu. Trop ovac z mladiči nam je veselo priskakljal nasproti, kot da nam želi dobrodošlico v tem prečudnem svetu. Tobile so nam pozdrav, porivale so nas z mrzlimi gobčki in se dobrikale. Hitro smo uganili, da bi rade kaj slanega, toda soli na žalost nismo imeli s seboj, pač pa je razrednik najnadležnejše obdaroval s cigareto, ki so jo z največjim užitkom polizale. Z vsem spremstvom vred smo dospeli na vrh. Koče tu ni, pač pa smo opazili, da Planinsko društvo Most na Soči adaptira staro italijansko vojašnico pod vrhom, ki bo v doglednem času služila za planinsko postojanko. Prav tedaj se je razgrnila megla in nam odkrila vse kraljestvo Zlatoroga. V sončni luči se koplje Bohinjsko jezero, Bohinj, Srednja vas in mogočni Triglav nad svojimi otroki. Tudi najbolj razvajeno oko je ostrmelo, tudi tisti, ki so mogoče na tihem z nejevoljo premagovali dolgo pot do sem, so bili za ves trud poplačani. Ko smo pa na dnu male naravne ponve našli še kristalno čisto vodo, je bila dobra volja na vrhuncu. Zdaj se je šele začela gostija v pravem pomenu besede. Daljnogled je romal z rok v roke, nahrbtniki so vidno hujšali, skratka veselje, da nikoli tako. Odkrili smo tudi pločevinasto kaseto s planinsko knjigo in spominskim žigom. Ponovilo se je običajno žigosanje, a vsestransko navdušenje je bilo potrebno zabeležiti v knjigo. Listali smo po njej, prebirali smo navdušene izjave o naravnih lepotah tega kraja. Obstali smo pri posvetilu, ki ga je nekdo napisal v francoščini. Ali je bil Francoz tukaj? Ne! Nekemu našemu vnetemu planincu je bila Črna prst »avec sa flore unique« tako divna, da je hotel to menda posebej naglasiti s posvetilom v nevsakdanjem jeziku. Mi smo enostavno narisali avrikelj na skali kot simbol te flore, spodaj pa na kratko: »Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti...« in se podpisali.

Dejanje je končano. Megleni zastor je zagrnil pravljčno deželo. Ostali smo sami in težke deževne kaplje so nas nagnale v bližnji senik. Vendar nas je kmalu narava pustila, da se vrnemo v dolino polni doživetij, polni slik, polni veselja in zdravja.

Še ena noč je minila pri naših prijaznih gostiteljih v Podbrdu in morali smo zapustiti ta planinski raj. Požrla nas je z vlakom vred skrivnostna planina, ni nam dovolila, da bi še mahali tistim, ki so nas spremili na postajo, ki so postali naši prijatelji in so nam klicali: »Na svidenje!»

OD OJSTRICE DO BOSKOVCA

Potopis s posebnim ozirom na planšarstvo.¹

1. Od Luč preko Dleskovške planote na Ojstrico

Malo je mlajših planincev, še manj alpinistov, ki bi poznali svoje goré več kot samo vrhove in težke piezalne smeri v severnih stenah. Vsak od nas vé za Ojstrico — v njej za Herletovo, Ogrinovo smer, za Raduho, Poljske device in Veliki vrh; na prste pa bi jih lahko preštel, ki vedó za Dleskovec, Jezerco, Podvezak, Poljsko planino, za lepote Strelovca, Sv. Duha in Olševe, za idiličnost Komna, Javorja, Mrčišev... Naj torej ta sestavek vzbudi zanimanje tudi za zatišne kotiške Kocbekovega kraljestva.

Začnimo pri Lučah, prikupni vasi na sotočju Lučnice in Savinje. Običajna pot na Korošico iz vzhodne strani gre ob Lučnici mimo Kladnika, Planinška čez Vodole. Veliko bolj slikovita pa je planincem manj znana pot mimo Sedelšaka. Ko greš proti Lučnici, moraš takoj zaviti na desno po grebenčku med Lučnico in Savinjo. Pot je sprva položna in drži mimo senožeti in senikov, vmes pa gozd poskrbi za prijetno senco in zakriva razgled. Čez slabe pol ure pridemo do kmetije Sedelšak, ki leži na slikovitem sedelčku med glavno maso Dleskovške planote in malim gričkom, ki se je ločil od nje. Nad kmetijo se prične gozd in pot je zelo strma, dokaj zanemarjena in ji je mestoma težko slediti, vendar orientacija ni težka. Trud pri naporni hoji pa se ti bogato poplača, ko prideš do velike poseke, sredi katere stoji zapuščena, a še dobro ohranjena drvarska »vila«.

Pred teboj leži vsa pokrajina od Golt do Raduhe! Dobro se vidi petrografske in morfološke razlike med Goltmi in Raduho, ki sta iz apnenca, in grebeni med njima, ki so iz mehkejših, proti preperevanju manj odpornih plasti andezita in groha. Raduha in posebno Golte imajo planotast značaj, kajti atmosferska voda zaradi apnene podlage uhaja v notranjost in rečna mreža in z njo erozija potokov tu ni razvita. To je karakteristično za vse naše visokogorske planote; te pojave imenujemo kraške. (Glej članek P. Kunaver: Kraški pojavi v Kamniških Alpah, P. V. 1953/6, str. 261.) Za planinske pašnike so ti predeli v morfološkem oziru bolj ugodni, če niso kraška brezna preveč razvita in če je na površju dovolj prsti. Nasprotno pa je pri grebenu Travnik—Komen—Smrekovca, ki je iz andezita. To so ugasli vulkani iz miocenske geološke dobe. Vulkanski pepel in druge snovi, ki jih je vulkan bruhal iz notranjosti, so padale v obkrožajoče morje in se sedimentirale v obliki vulkanskega groha. To je zelen, mestoma rumenkast ali vijoličast kamen, ki je razširjen po vsej zgornji Savinjski dolini od Mozirja do Luč in na jug še daleč onstran desnega brega Savinje v gornjegrajski kotlini in dolini Lučnice, obkrožajoč apniški Rogatec. Ta kamen, »ržen« kot mu pravijo Savinjšani, podobno kot prej omenjeni andezit ne prepušča vode in se zato v teh predelih zbirajo številni studenci v potoke in hudournike, ki z močno erozijsko silo derejo po pobočju in tako razrezujejo predel v številne grebenčke. Rodovitna in debela prst je dobra podlaga bujnemu rastlinstvu in se tako tudi po tem ta predel loči od bolj golih apniških področij.

Kdo bi se ne razveselil takšnega razgleda! Raduha stoji pred teboj in zdi se ti, kot da je nepretrgana zveza med njo in Dleskovško planoto. Vmes pa je skrita soteska znamenite Igle, skozi katero si Savinja mukoma prebija pot v Luče. Ta soteska je bila važna etnološka meja v stoletjih poselitve Zg. Savinjske doline. Zamislite se samo v dobo, ko še ni bilo poti ob Savinji, kaj šele ceste, v dobo, ko so temni gozdovi segali še povsod do skalnate obale Savinje. Kakšna divjina! A človek se je ni ustrašil. Vabila ga je rodovitna podlaga »rženega« kamna, okolica bistre vode po srebrnih hudournikih, obloženih z zelenim mahom, črni, z dobrim lesom bogati gozdovi in bujni pašniki

¹ Podatki se nanašajo na l. 1952.

na posekah, vabila ga je končno Savinja sama, katere bistre poskočne valove je lahko vpregel v svoje delo. S temi cilji je človek prodiral od XII. do XVII. stoletja, krčil gozdove ob Savinji in si na pripravnih mestih uredil bivališča. Ozka je ta dolina in ima zato malo sonca, posebno na najožjih mestih. Zato sta mu takoj vzbudili pozornost dve mesti, kjer se stranski dolini odpirata v glavno, kajti tu je prisojnost močnejša. To sta Ljubnica, ob katere ustju je zrastle Ljubno, podobno kot so ob Lučnici zrastle Luče. Ob prej omenjeni soteski z Iglo pa se je poselitev končala — tu je bil »konec sveta«, saj končno niti potrebe ni bilo in kdo bi, če ni sila, rinil v skale in se boril s hudourniško Savinjo. V solčavsko področje so prišli pozneje s severne koroške strani podložniki Spanheimov. Poselitev pa se je raje širila na bolj sončne, uravnane ploskve nad dolino, kjer si je človek uredil bivališče v obliki samotnih kmetij. Te stojijo sredi gozda na izkrceni jasi, obkrožene z njivami in travniki. Okrog teh pa je gozd — največje bogastvo tukajšnjega kmeta. Samotne kmetije so tako karakteristična poteza v pokrajini, so tisto, kar daje naši Savinjski dolini specifičen pečat prostosti in razgibanosti v vegetaciji, ki z razgibanostjo v reliefu tvori čudovito harmonijo. V tem je tudi velika podobnost te pokrajine s Koroško.

Na pobočjih Travnika, Komna in Smrekovca so kmetije razpostavljene v velikih višinah. Kjer pa je nad »rženim« kamnom apnenec (po domače kuglast kamen), pa strmo pobočje planote zaustavi stalna selišča. To se prav lepo vidi pri Veži in Podveži, ki ležita pod nami.

Odpočiti in zadovoljni z razgledom se okrepčamo na studenčku ob bajti in krenemo dalje po strmem pobočju proti robu planote.

Čez pol ure ga dosežemo, se zmagoslavno ozremo nazaj, poslovimo od prijetnega počivališča — drvarske kočice — in pred nami se odpre nov svet — planota z najvišjimi vrhovi. Potovanje se tu spremeni v ugoden sprhod po stezi mimo redkih macesnov in zakrnelih smrek, štorov in ruševja. Vse to je področje planine Ravne (1502). Po desetih minutah pridemo do planšarske kočice, v kateri prebiva pastir, ali pravilneje »volar« te planine, ki pase petinpetdeset volov in mlade živine ter dve kravi mlekarici iz Podveže. Prav rad ti postreže z mlekom, zlasti še, če imaš kaj cigaret, in pove svoje doživljaje in težave. Planina je zadržna. Ta tip planin, ki je razvit povsod po nekdanjih vaških gmajnah, zasledimo po vseh najvišjih planinah tega področja in igra veliko vlogo v planinskem gospodarstvu Zgornje Savinjske doline. Pri zadrugi v Lučah in Ljubnem so osnovani pašniški odseki, ki vodijo te planine, kamor gonijo živino le kmetje-zadržniki. Vsaka planina ima »stanarja«, to je kmeta, ki skrbi za njeno oskrbo in pastirja. Pastirja vsak teden eden izmed udeležencev pri paši prinese hrano za okrog sedem dni, tako imenovano »cerengo«. Stanar vodi nadzorstvo nad udeleženci, živino, donajanjem cerenge in plačevanjem davkov, ozir. odškodnine gozdni upravi. Taka je zadržna ureditev, ki se je v tem predelu pokazala kot najboljša in najuspešnejša pri reševanju težav z delovno silo in pri obnovi po vojni zapuščenih planin. Tako so na tej planini ognjišče zamenjali s štedilnikom, planino lepo ogradili itd. Najtežje je z zaraslostjo, kajti »ščavje«, trdoživa, neužitna rastlina, se da izkoreniniti le z največjo težavo.

S planine Ravne se po jugovzhodnem pobočju Dleskovca vzhajamo po lepi poti, preko sončnih jas (Dolge njive) s številnimi, slikovitimi umetnimi jezerci na planino Jezercu (1655 m). Ta je brez pastirja in je torej podružnica matične planine, katere pastir nadzoruje več planin. Jezerca je podružnica matične planine Podvežak. Nekoč je bila samostojna, saj je še danes vidna mala kočica na njej. Ima to posebnost, da se pasejo na njej samo konji, in sicer iz Podveže, 15 po številu. Osamljena in zapuščena je ta planina, saj razen konj in včasih pastirja, redko kdo obišče ta, zame poleg Korošice, najlepši kraj na Dleskovski planoti. Krasen je tu razgled proti Volovjeku in Kranjskemu Raku, čez Vodoles proti Deski in še najlepši proti Ojstrici, ki se kot osamljena bela piramida dviga izza zelenih, z borovci obraslih gričev Belega in Črnega vrha. Edinstven je ta pogled zlasti v jeseni in spomladi, ko so nižji predeli zeleni, belina pa je s snegom na Ojstrici še bolj poudarjena.

Če ne poznaš tega prikupnega kraja, težko najdeš prehod proti zapadu. Treba je iti proti Dleskovcu in se držati leve strani. Po petih minutah se ti odpre razpoka — melišče sega tu do roba in nekaj macesnov razkriva slabo uhojeno pot. Tu se spustimo navzdol v prijazno dolinico Vodole, v kateri stoji prav tako majhna in zapuščena kočica, znamenje, da je nekoč bila tu samostojna planina. Še danes vedo povedati pastirji, da je to bila soplanina Moličke peči, to se pravi, da so spomladi pasli približno en mesec na Vodolah, potem odgnali živino v Moličko peč, kjer se je pasla ves julij in avgust. Zadnje tedne paše, ko je Korošico že objemala zima, pa je živina preživela na Vodolah. Danes pa je goveje živine manj in je zato planinica izgubila to funkcijo — postala je podružnica planine Podvežak. Čeprav leži v apnencu, kot vse ostale planine na Dleskovški planoti, pa je v bližini bajtice močvirje in vsa trava je kislega značaja, kar za pašo goveje živine ni primerno. To je posledica delovanja ledenika v ledeni dobi, ki se je z Deske in Pasjih trat spuščal po dolinici, jo razširil in po svoje preoblikoval, v bližini kočice še posebno poglobil ter odložil tu kamenje v tako imenovani ledenški moreni. Za njo je nastalo jezerce, katerega ostanek vidimo še danes v močvirju in spomladi celo v mlakuži.

Poslovimo se od te, sicer na oko prikupne, a slabe planine, običajno brez prijetnega zvončenja kravjih zvoncev in krenemo naprej proti jugozapadu, preko kamenitih blokov, mimo ruševja in zakrnelih macesnov, po slabo vidni pastirski poti na planino Podvežak (1575 m). Ko pridemo iz gozda, začujemo ubrano igranje harmonike, ki se z zvončkanjem zvoncev spopolni v čudovito planšarsko simfonijo. Počasi se dvigamo po pobočju, vrh katerega je nova koča in v njej mlad, prijazen pastir. Čim nas zagleda, harmonika seveda utihne — porušili smo mir in idilo. Prostorna koča kar sama vabi k počitku in užitek se še poveča, ko volar postavi skledo kislega mleka na mizo. Zunaj pa se pase enainštirideset glav goveje živine iz Karnice in Podvolovljeka po zelo zaraslem pašniku. Med njimi je pet krav, ki dajejo volarju mleko za hrano, en del pa predela s pino v maslo, sir »mohovt« pa spravlja v sodček »dežo«. Enkrat na teden odnese del mohovta na Korošico, kjer ga v planinski koči ugodno proda. S Podvežaka je najbolje, če jo mahne mo proti Lastovcu, ki se nadaljuje v Desko (1972 m), vrh, ki je natančno tako visok kot Dleskovec. S tega grebena je lep razgled na ves zapadni del Dleskovške planote. Razrezana je v glavnem s tremi dolinami, od katerih sta ravno dve, ki omejujeta greben Lastovec-Deska, najvažnejši in najizrazitejši. Na vzhodni strani se odpira globoko pod nami nam že znana dolinica Vodole. Od tu se nam še bolj jasno pokažejo poteze po ledeniku preoblikovane doline z ostankom jezera na koncu, ob katerem tiči — od zgoraj še bolj drobno vidna — zapuščena bajtica. Zelo razločno lahko tudi ločimo zgornji del tega podolja, kjer se dve manjši dolinici spojata v Pasje trate, ki se preko Inkreta spuščajo v Vodole. Ta zgornji del je precej zakrasel, kar velja zlasti za izvirne predele obeh dolin. Čim bolj se pomikamo iz višjih v nižje predele, tem bolj se izgublja kraški značaj v površju in ledeniško preoblikovanje prihaja vse bolj do izraza. Popolnoma isto sliko imamo na zapadni strani, kjer se med grebenom Vežica-Dedec in Desko razprostira druga velika dolina, prav tako v zgornjem delu zakrasela, mestoma brez vegetacije. V spodnjem delu, na Starih štalah, imamo enak položaj kot na Vodolah; dobro oko že od daleč opazi trihle temelje koč, ki je ob tukajšnjem jezercu stala v časih, ko je ta planina bila soplanina Korošice (analogno Vodole-Molička peč). Danes je kraj večinoma zapuščen. Sem pridejo le ovce v zavetje z grebenov Deske in Vežice. Predel pa zelo oživi spomladi in jeseni, ko se živina pomika proti Korošici in nazaj, saj tod mimo drži pot iz doline Lučke Bele.

Z Deske imamo dvoje prehodov proti severu, to je proti glavnemu grebenu Savinjskih Alp, z Ojstrico na čelu v vzhodnem delu. Lahko krenemo na levo in se preko Vodotočja — jezera pod Desko — priključimo stezi, ki od Presedljaja drži proti Korošici. Lahko pa jo uberemo na vzhod, oziroma severovzhod in pridemo na običajno pot Vodole-Korošica, ki nas privede do Moličke peči ali po turistovski do Kocbekove koč. Slednje ime je po zaslužnem planincu Kocbeku, ki je tu uredil planinsko postojanko in pot po

vzhodnem grebenu na Ojstrico. Tudi ta predel je bil некоč samostojna planina, danes pa je podružnica nekoliko višje ležeče planine Korošice (1808 m), do katere pridemo po zložni poti preko melišč mimo Koroškega vrha.

Kakšna razlika med Korošico in predeli nad Pasjimi tratami ter južno od Koroškega vrha! Skoraj golo kraško površje razjedeno s številnimi žlebiči in brezni zamenja tukaj prijetna zelenica z odlično pitno vodo. To je nasledek škrljave, nepropustne podlage, ki daje Korošici videz oaze v apneni puščavi. Kako je prišla škrljava podlaga v te predele sredi apnenih skladov? V triadni geološki dobi, ko se je tvorilo gradivo naših Alp, so se skladi v tem področju nekako takole »naložili«: Nad nepropustnimi škrljavci (werfen) tako imenovani srednje triadni apnec, kateremu sledi plast zelenkastega škrljavca (wegen), ki je na Korošici dobro viden; nad temi škrljavci pa ležijo debeli skladi gornje triadnega apnenca. Tako so bili skladi drug nad drugim kot posamezni sloji bogate, praznične torte. Za mirnim srednjim geološkim vekom je prišla nemirna doba novega geološkega veka, v kateri so notranje zemeljske sile to enostavno zgradbo komplicirale s tem, da so sklade razrezale s prelomnicami, ob katerih so se ti zaradi bočnega pritiska narinili drug nad drugega, kakor kaže shematska slika.

Na ta način so prišli prej v celoti pod apnencem ležeči škrljavci pri Korošici na površje in le njim oziroma silam, ki so jih odkrile, se moramo zahvaliti za sloves, ki ga Korošica uživa, tako med domačini zaradi dobre paše in vode kot med planinci zaradi njene lepote, da ne omenjam alpinistov, ki so jim prirodne sile ustvarile tukaj v stenah Dedca in Vršičev pravi plezalni vrtilček.

Ob kamenitem Kocbekovem domu je prizidano zavetišče za dva pastirja, ki paseta dvajset goved in štiri sto ovc iz Podvolovljeka in Karnice od 15. junija do 20. septembra. Poudariti je treba, da je Korošica najvišja planina v vzhodnem delu Savinjskih Alp in ima zato samo devdeset do sto pašnih dni. Pašno območje te planine, ki je med največjimi zadružnega tipa, zajema predele Petkove njive, Vodotočje, Stare štale in Moličko peč. V višjih predelih se pasejo številne ovce, ki jih nadzoruje »pastir«, govedo pa se zadržuje v sami dolinici pod nadzorstvom »volarja«. Ta ločitev je za tukajšnje predele zelo značilna. Še eno značilnost moramo omeniti pri Korošici in to je katastrofalno zasipanje hudournikov s področij Ojstrice in Babe, ki je že uničilo Petkove njive in isto grozi Korošici. Treba bi bilo zavarovati zeleno dolinico, podobno, kot je zavarovan Okrešelj. Isti efekt bi se na Korošici dal doseči z manjšimi stroški, saj ves prod prihaja z Ojstrice skozi razmeroma ozko grlo, kjer bi moral stati močan jez. Na ta način bi si Korošica zeleno odejo za vselej zacelila. Pohitite merodajni v Planinskem društvu in Kmetijski zadrugi, da ne bo prepozno, kajti Korošica je samo ena!

Od koč se ob južnem grebenu po zložni, nadelani poti vzpnemo na Ojstrico (2349 m) — glavnega predstavnika vzhodne skupine, čeprav je Planjava višja od nje. A s svojo karakteristično, štiristranično piramido, ki se ostro loči od okolice, ustvarja dominanten vtis, zlasti če jo gledamo z Dleskovške planote ali s Štajerske Rinke.

(Nadaljevanje prihodnjič)

RAZGLEDI S STORŽIČA

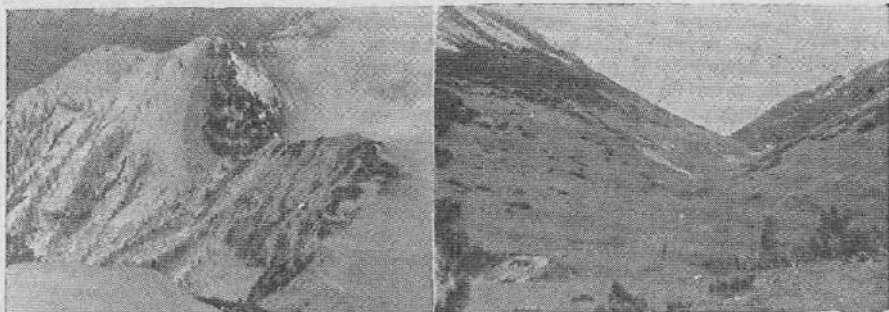
Menda ima vsak planinec med gorami eno izvoljenko. Ne da ne bi imel srca za druge gore, vendar je le ena, na kateri se mu mudi oko pri razgledih z visokih gora najdalje in ki mu vzbudi, kadar se zvečer pogovarja z gorami, najlepše spomine. Vse imajo svoj zvok in prizvok, kot tipke na klavirju.

Tak je zame Storžič. Ne vem, zakaj se mi je prikupil. Morda zato, ker kraljuje tako elegantni skupini, ki je, gledana z juga, tako edinstveno somerna: osrednja piramida samega Storžiča, ob njem globoko pretržje, na levi Velika in Mala Poljana, na desni Bašeljско sedlo in Mačevska dolina, nato ponoven vzpon grebena, na levo v Tolsti vrh, na desno v Mali Grintovec in Zaplato, nakar se višine premočrtno znižujejo kot dve peruti, na levi v Kriški gori, na desni v Potoški gori in v slemenu, ki se povese do tal šele v kolenu Kokre. Še barve so se razvrstile v nekem redu: v sredi siva grintava piramida Storžiča, na obeh straneh, v Kriški gori in v Zaplati, obsežne ploskve travnatega sveta in nato temnozeleni, z iglavci porasla slemena.

Morda pa se mi je priljubil Storžič zato, ker sem ga opazoval skozi okno svoje sobe dan na dan; v pozni jeseni, ko se mu je pobelil sivi vrh, s katerega so segale skrajna na vse strani dolge bele snežne proge, votki pajčevine, ki jih je vezala bela mreža le zgoraj, medtem ko so se navzdol razhajali kakor prsti po tuji zemlji grabeče roke. V zimi, ko se je spleta bela mreža že do podnožja in ko je žarel v ranih jutrih vrh kot kristalni kapnik v luči karbidovke, je veljal prvi pogled zjutraj njemu, najbolj markantnemu od vseh, kar jih tvori severno pregrado Gorenjski ravnini. Posebno zanimiv pa je bil spomladi, ko je razpadala bela mreža, od katere so ostala le dolga bela rebra, ki so se počasi krčila po žlebeh navkreber. Za njimi pa je prodiralo v višino zelenje, dokler ni obstalo pred večno sivim skalnim vrhom.

Lani sem ga obiskal zelo pozno, šele o kresu: dan na dan dež, dan na dan napoved za jutri: še v naprej labilne zračne mase in krajevne padavine. Končno sem se odločil za obisk vkljub taki napovedi. Prespati sem nameiral v Preddvoru, v šoli, kjer da imajo za člane Počitniške zveze pripravljene štiri postelje. Ko sem se oglasil zategadelj pri šolskem upravitelju, sva se začudila oba, on, ko sem mu pokazal Informativni bilten Počitniške zveze in jaz, ko sem zvedel, da postelj nima. K sreči sem zvedel, da je odprta privatna lovska koča na Kališah (1400 m). Že proti večeru sem se napotil mimo Mač navkreber ob Suhi, zavil po markirani poti na Franckov rob, od tod na Hrušče in dalje na Borovje, kjer se združita poti iz Mač in Bašlja. Na hitro roko sem si zapisal v beležnico, da je tudi tod opaziti v višinah 800—810 m, 850—860 (Veliki — ne Suhi, kot piše jug. karta — vrh), 890 in 950 m ostanke nekdanjih ravnin, teras, ki jih kažejo tu le še ravna slemena. Nad Jeričevo frato postane pot bolj strma in dolgočasna, strmina enakomerna. Noge se avtomatično premikajo, leva stopi ob vdihu, desna ob izdihu, oko se naveliča opazovati, kako prehaja gozdna rjava prst v alpsko črnico in misli prično spet uhajati na življenje »tam spodaj«, v dolini. Med tem se je zmrabilo, v podgorskih in poljanskih vaseh so pričeli zvoniti Marijo, kresnice so pričele preletavati pot in v temi so zasvetile v daljavi številne luči, na ravnini pod mano, v vaseh in mestih in na nebu nad mano. Kmalu je pred mano zagorela še ena luč, v lovski koči, kjer sem prespal na podstrešju.

Drugo jutro se je pokazal lep dan. Zgodaj sem ubral pot po spodnji stezi, mimo Ploščenc in mimo izvira Belice proti prevalu med Belico in Reko (turistom je to Bašeljско sedlo, stari Bašljani pa rabijo to ime tudi za slame, ki je med gornjo Mačevsko dolino in Belico, torej takó, kot to zagovarja R. Badjura). Preval sestavljajo bolj dolomitizirani in bolj krušljivi apnenci, v katerih je imela voda lažje delo kot pa v trših srednje-triadnih apnencih, ki sestavljajo večino južnih pobočij Storžičeve skupine. Nastalo vrzel med vrhovi so svoj čas bolj uporabljali za promet kot danes in starejši Podgorci

Pogled s Storžiča proti vzhodu:
Vanez in Čjanovca

Dolga njiva od severa. V spodnjem levem
kotu je videti špranjo, ki bo uničila konec te
suhe doline

še pomnijo, da so nekoč hodili tod čez na Jezero (Jezersko) in proti Puterhofu. Verjetno je to starejša pot z Gorenjske na Jezersko kot pa ta po dolini Kokre, ki je, kot znano, zelo mlada. Nižje spodaj, tam, kjer Belica nad Bašljem zapusti skalno grapo, stojita na obeh straneh struge dva čera, skalna griča, od katerih ima desni ime Gradišče, senožeti za njim pa Za starim gradom. Lega in ime spominjata na stari grad, ki je morda čuval to važno pot.

V Storžičevi skupini je sestavljen iz rudninskih apnencev en sam vrh, ki je tudi najvišji — piramida Storžiča. Kaže, da je ohranil višino prav zaradi trše kamenine. Tam, kjer se prične rudistni apnenec, je pobočje posebno strmo in predstavlja na dveh straneh na jugovzhodu prepadno skalovje, ki ima ime Mala in Velika kras, ime, ki je svoj čas označevalo ne zakrasel, marveč pečevnat gol svet, po podgorsko: čerovi.

Ko sem si ogledal še tri novo napravljene spominske plošče treh padlih partizanov, sem odhitel na vrh, kajti na doslej čistem jutranjem nebu so se pričele zbirati prve pege, prvi oblaki. Na vrhu Storžiča so mi ti zagrnili že vso severno polovico razgleda in Košuta, ki mi je včasih v soncu kazala svetle sprane stene, je le tu in tam poškilila med oblaki s temnim, mrkim pogledom. Le na jug je bil pogled še neskajjen in za ta pogled človeku ni žal potu s poti. Koga še ni očaral pogled na Gorenjsko ravnino s katere koli obrobne višine? S Storžiča pa leži pred vami kot nikjer drugje, kajti predgorje, ki spremlja od vzhoda sem Kamniške Alpe, se pod Grintovcem, v kolenu Kokre pred Preddvorom neha. Poljancem je to predgorje že gorovje in prebivalci gorjanci (na primer iz Možjance nad Preddvorom). Njim je Podgorje šele od Preddvora naprej proti zapadu, toda to Podgorje ni nikako gorovje, marveč valovit gričevnat svet, ki bi ga, takšnega, kot je samo na sebi, človek prej dal nekam v Vzhodno Slovenijo kot pa na Gorenjsko, če se ne bi tik za njim strmo dvigalo poleti sivo, večji del leta pa zasneženo gorovje, Grintovci. Kdo še ne pozna tega edinstvenega podgorskega sveta od Preddvora do Begunj, sveta prijaznih podgorskih vasi in številnih potokov? Kolikor je v gorah vode premalo, je je tu preveč, kajti nepropustni ilovnati svet spravi na površje vse kraške tokove iz apnenčastih gora. Ti potoki so dali ime prvi podgorski vasi od vzhoda proti zapadu, Potočam, ki po legi in po imenu živo spominjajo na Potoke pod slemenom Kobariškega Stola. Nato sledi Nova vas, Mače, Bašelj, Babin vrt, Povlje itd., vse ob potokih, ki so prinesli z gora obilo ilovice in grušča in ga na široko razgrnili ob strugah. Tod je prst rodovitna, rahla, prhljica imenovana, prst njiv in vrtov, medtem ko je zemlja na miocenskih sedimentih ostala pod gozdom. In med te gozdove, ki spominjajo na oljne madeže na morski površini, se vrivajo vasi in med njimi ob potokih njive, v času zorenja žita podobne lanu, ki so ga razgrnili po zelenem travniku, da ga obeli sonce in dež.

Iz opazovanja so me vzbudili dolgi zategnjeni glasovi: »Be-e-e-ca-a,« »Be-e-cal!« Se je mar kdo ponesrečil? Kmalu sem uvidel, za kaj gre. Nekaj sto metrov niže je stal pastir, trosil po travi sol in klical ovce, ki so se pasle po skalnem vrhu Grintovca. Ko sem se vračal z vrha, klican po nerazločnih glasovih grmenja, sem jih opazil tik pod Srednjim Storžičem.¹ Stopil sem k njim in jim ponudil drobtin in že se je zbrala okoli mene vsa tropa. Da bi pomagal pastirju, sem jih vabil za sabo in res: kjer koli sem šel, med skalami ali po grintavem svetu naravnost navzdol, povsod mi je tik za petami sledila prva ovca in za njo v dolgi vrsti cela tropa. Hotel sem jih malce prehiteti, pričel sem teči, a zaman: ovce so mi sledile tik za petami. Pri pastirju sem se globoko oddahnil in ko je nasolil ovce, sva se zapletla v pogovor. Kaj vse ti ve povedati tak hribovski pastir! Vsako čer pozna v svojem okolišju, za vsako ima svoje ime, skoraj o vsaki je slišal pripovedovati od starejših kako zgodnico ali pa se vežejo nanjo njegovi spomini. In koliko je teh spominov desetkrat več, kot jih je zmožna moja glava ohraniti nekaj let. Ne vem, kdaj bi nehala pogovor, če me ne bi bil prekinil dež. Hiteti nisem mogel preveč, ker so postale skale vlažne, jaz pa sem imel copate. Čevlje sem pustil na Bašelskem sedlu in ker sem jih pozabil obrniti navzdol, sem zvedel, kaj hoče povedati pregovor, ki pravi, da voda še v čevljih ni dobra. K sreči je dež kmalu ponehal in to mi je utrdilo namen, da to pot pregledam še vzhodno krilo Storžičeve skupine.

Od daleč je videti, da je hrbet med Bašelskim sedlom in Potoško goro dokaj premočrten. V resnici pa se moraš pošteno spotiti, preden preležeš preko vseh dolin in slemen. Eno od teh ima ime Vanež (= lanež), ki po Badjuri pomeni »vedno in povsod pravi snežniški greben, vogelj, rigelj, rt ali klin, težko prehodni, večinoma viseč in po navadi v osojno stran obrnjen« (Ljudska geografija, str. 75). To pa drži le za severni del slemen, ne za južni, ki je lahko prehodni, ne viseč in preide v Mali Grintovec. Slednji je dobil svoje ime gotovo po zapadnem, skalovitem in grintavem pobočju, morda v nasprotje od velikega grintavega vrha, od Storžiča. Med Mali Grintovec in Cijanovco se vrva zelo zanimiva dolina — Dolga njiva.

Dolga njiva visi skraja zelo nalahno proti jugu, kamor gre najbrž vodni odtok, toda podzemno. Na površje pride voda le ob večji moči in to samo v kotanjah. Ob suši so morali goniti napajati živino v Mačevsko dolino. Na koncu te več kot 1 km dolge, suhe, tako rekoč obvisle doline pa je ostalo le še nekaj 10 m visoko pobočje, onstran katerega se prično proti grapi Kožne skoraj navpične, kakih 500 m visoke stene. Na severovzhodnem koncu se je dolini zrušilo že vse pobočje in ozka špranja je segla v samo dno doline — lep primer, kako se ruši eno pobočje gorovja hitreje kot drugo. Močnejše razpadanje severne strani je značilno za vso Storžičevo skupino, kar je videti posebno lepo pri Kriški gori, pri Storžiču in pri vsem vzhodnem hribu. To nas prvi hip presenetijo, saj morajo vode, ki spirajo severno stran, napraviti daljšo pot kot one z južne strani, preden se zlijejo v Savo in jim zato preostane manj rušilne moči. Pravi vzrok temu nam pove šele geološka karta. Kompaktnim srednjetriadnim apnencem, ki sestavljajo vse južne pobočje, je na severni strani razgaljena podlaga, werfenski skladi, ki jih čas in voda mnogo lažje rušita in sta jih res že znatno znižala, medtem ko se jima apne-

¹ Podgorci poznajo tri Storžiče: Malega (1715 m), Srednjega (1860 m) in Velikega (2132 m). Imajo torej približno tak pomen kot Grintovci v osrednjih Kamniških ali Savinjskih Alpah. Opozorjam, napisal sem: v Kamniških ali Savinjskih Alpah, ker se ne maram zameriti ne Kamničanom in ne Savinjanom, ki bi oboji želeli, da se njihovo ime uporablja za gorovje od Dobrovelj do Zirovnice. Še nekaj planincem v premislek: ali ne bi kazalo, da bi tako neenotno gorovje, po Kokri in Tržiški Bistrici popolnoma prekinjeno, ločili v več skupin, v Savinjske in v Kamniške Alpe, na zapadu, med Kokro in Tržiško Bistrico, pa v Storžičevo skupino? — Zirovniške peči in Dobrča so za geografe in planince itak samo navadno predgorje Karavank. — Skupno ime, naj bo to Savinjske ali Kamniške Alpe, pa naj uporabljajo samo še geologi, kajti mnogo več kot pa geološko enotnost vse to gorovje itak nima skupnega. — R. Badjuro prosim, da mi oprostijo, če vključim opominom na strani 124 njegove Ljudske geografije — pravilneje bi bilo Ljudskega tlopljsja — pišem Storžič in ne Storžec. Če rabimo za tisti polglasnik, ki ga ljudstvo izgovarja v drugem zlogu besede Storžec, črko e in ne i, mislim, da to še ni taka napaka, da bi morali popravljati karte in učbenike.

ničasti skladi krepko upirajo. Ker pa nimajo opore, se na strmem severnem pobočju hitreje rušijo kot na južnem in tako bo špranja v koncu Dolge njive morda že čez nekaj generacij segla do dna doline, prestavila odtok proti severu in tako sčasoma uničila dolino. Seveda pa pripomore k večjemu razpadanju kamenja tudi severna lega. Na koncu Mačevske doline sta obe strani razvodnega grebena enako strmi, a je vendar severna povsem skalna, južna pa porasla s travjem in cretjem (= rušjem).

Nato sem se začel, od Bašelskega sedla že v tretje, vzpenjati na novo sleme, na Srednji vrh, ki je s svojimi 1853 metri najvišja vzpetina vzhodnega krila Storžičeve skupine. Presenetilo me je, da sem srečaval drevje po vzhodni strani vrha skoraj do 1750 m visoko, kar je precej več, kot pa drugod v okolici. Ko sem kasneje povpraševal za vzrokom, sem zvedel, da je bil Srednji vrh dolga desetletja v lasti nekmečkih posestnikov, ki na njem zaradi lova niso dovoljevali paše. Zato sem začel razmišljati o klimatski gozdni meji v naših gorah.

Doslej edino pregledno študijo o višinski klimatski gozdni meji pri nas je dal v zvezi s proučitvijo vseh Vzhodnih Alp R. Marek². Opri se je na avstrijske specialke in te so mu pokazale, da sega gozd na »Sedlo vrh, Srednji vrh, Mali Grintovec, le pod 1700 m« (str. 52). Opazovanja v gorah pa so pokazala, da so karte slab pripomoček pri ugotavljanju klimatske gozdne meje, ker ne kažejo stanja, ne ločijo rušja od posameznih dreves in te od strnjene gozda in ker se ta meja pogosto spreminja. Jugoslovanski maperji so našli na Ciljanovci in Srednjem vrhu gozd le do višin okrog 1500 m in ga do tu vrisali v originalke. Danes pa sega zaraslost mestoma že preko 1700 m. Primer s Srednjega vrha kaže, da so v srednjem veku potisnili pastirji gozdno mejo navzdol na številnih gorah. Melik je to opazil marsikje v Julijskih Alpah (glej Planine v Julijskih Alpah, str. 41–58). Računati je treba, da so pri nas v času, ko je bila prodaja živine najvažnejši dohodek kmetu in ko les ni imel nikake cene, gozd po vrhovih dokaj iztrebili, posekali ali požgali. Stari podgorci, Potočani, Novljani, Mačani, Bašljani, Babljani in Povljani vedo povedati, da so kosili nekoč več kopiš (to je senožeti) kot pa danes. Bašljani danes kose le še v Mravljincu, Za starim gradom in v (bašelski) Široki dolini, medtem ko so košnjo v Podkrasju opustili. Imeli so več planin. Značilno je, da so bile vse ob vodnih izvirih (Javornik, Kališe – ime), kar kaže, kako so bili prvotni prebivalci Gorenjske ozko navezani na vodo ne samo na polju, kjer so postavili vasi le ob potokih — sredi prodnega polja pa le tam, do koder so lahko speljali nadzemsko strugo — ampak tudi v apnenčastih hribih. V moderni dobi tudi na Storžiču planine opuščajo in prepuščajo gore gozdu.³ Ker pa je imel v preteklem stoletju ceno predvsem smrekov les, je tudi na Storžiču skupini najti, da je človek krepko izmenjal prirodne drevesne vrste. Okrog planine Javornik je najti danes skoraj samo iglast gozd, kraj z imenom Na borovju pa je porasel samo s smrekami. Gozd sicer danes spet sili v višino, a ima za podlago mnogo slabšo prst, kot jo je imel nekoč. Na travnatem svetu napreduje spiranje prsti mnogo hitreje kot v gozdu in na borni zemlji imajo viharji in mraz mnogo lažjo borbo z drevjem. Čeprav je torej tak gozd pod klimatsko mejo uspevanja gozda, kaže ob vrhu vsa znamenja prave prirodne višinske gozdne meje. Zato je potrebna pri določevanju klimatske meje previdnost. Pogosto moremo najti nad tako, po videzu čisto prirodno višinsko gozdno mejo, posamezna drevesa še dokaj višje, največkrat na vrhu slemena ali skale. Tako je tudi na jugovzhodni strani Storžiča, kjer je najti posamezna majhna drevesa nad Veliko krasjo do okrog 1800 m višine. Podobnega primera se spominjam s Črne prsti, kjer je najti posamezna majhna drevesa pravilnih oblik več kot 200 m višje, kot pa je strnjena gozdna meja, ki tu prehaja čisto normalno v razredčen gozd.

Vsega tega se s kart ne da ugotoviti in že zato je treba pri nas ponovno pretresati vprašanje višinske klimatske meje na gorah. Upoštevati pa je treba tudi nova znanstvena spoznanja. Na naših primorskih Alpah je našel

² Dr. R. Marek, *Waldgrenzstudien in den Österreichischen Alpen*, Gotha 1910.

³ Goli vrh pod M. Grintovcem je danes že povsem pogozden.

Marek najnižjo gozdno mejo, mestoma komaj do 1400 m visoko (Melik jo ceni na 1500–600 m O. c.), medtem ko sega v Centralnih Alpah do 2100 m, mestoma celo preko 2300 m visoko. Marek vidi glavni vzrok tem razlikam v t. im. različni masivnosti gorovja (»Massenerhebung«), češ da je zrak nad gorovjem toplejši kot na obrobju. Moderna meteorološka merjenja pa so izpričala obraten rezultat.⁴ Vzroki so torej drugače, v višini in v trajanju snežne odeje, legi in v pedoloških razmerah. Množina letnih padavin je vidna kot odločilni faktor le ponekod. Po doslej znanih podatkih naj bi dobivala Dolina pri Jezerih enako količino padavin kot na primer Goljaki, to je 3 m na leto, a je najti pri Velikem (ali četrtem) jezeru posamezne macesne do okrog 1900 m višine, vrh Goljakov (1495 m) pa naj bi bil po Mareku že nad višinsko klimatsko mejo.

Vsekakor je višinska gozdna meja pri nas še nerazčiščen problem, preč tem bolj, ker se tu in tam vnovič razplamtevale stari prepričanja med pastirji in gozdarji, kaj da je racionalnejše, pasti ali pustiti rasti les in ker je pričelo tudi pri nas prevladovati prepričanje, da je treba nekatere predele zavarovati pred plazovi in hudourniki z zaščitnimi gozdovi. Da pa lahko to delo opravi en sam človek, je prav tako napak misliti kot pa pričakovati, da bo en sam strokovnjak napisal na podrobni karti enega ali več gorovij vsa krajevna imena pravilno. Večji skupini planincem pa bi bilo to delo lahko. Pri vsakem planinskem društvu bi vodili zapiske, do kod je ta ali oni zasledoval ob svoji poti gozd, obdelati zbrane podatke pa ni več težak problem.

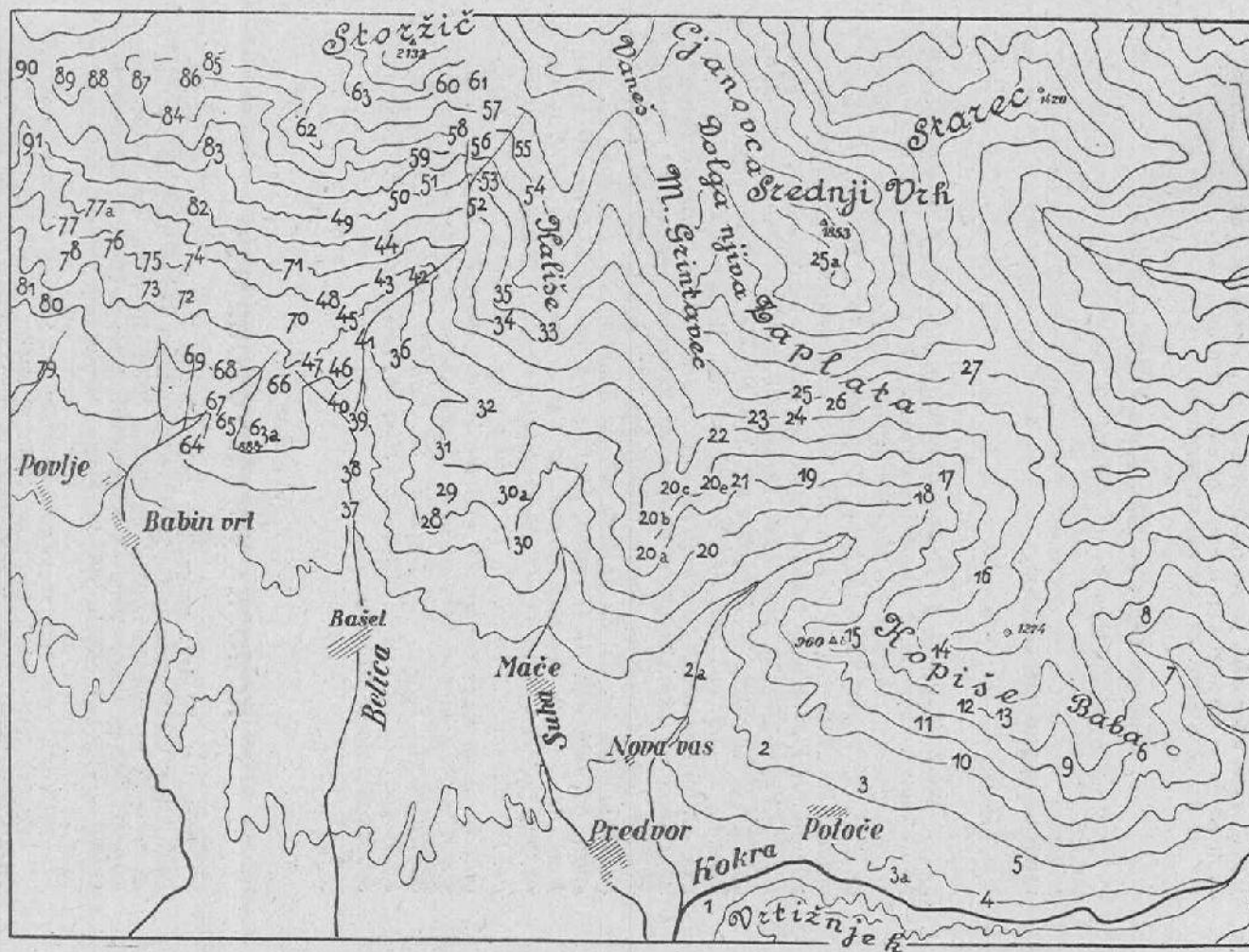
Na poti proti Zaplati sem šel preko kraja Na jamah, kjer sem na gladini v kraških kontah stoječe vode opazoval, kako brze po nebu oblaki. Na vrhu Zaplate sem imel pred sabo kot na dlani Potoško goro (Potočani ji pravijo le Kopiše, okoličani pa Potoška kopiša, redkeje Potoška gora), kjer bi rad pregledal oni del kopiš, ki so med Potočane tako na drobno razparcelirane in imajo toliko ledinskih imen,⁵ da vzbujajo pozornost. Z žalostjo pa sem ugotovil, da nebeški sindikat ne odobrava mojega namena, kajti pričelo je spet deževati v debelih kapljah, takih, ki te kmalu premočijo do kože, skraja zlezejo posamič mimo ovratnika, ucvro po hrbtu do pasu, nato pa prilepijo težko obleko nate. Ni mi preostalo drugega, kot da sem se spustil navzdol po Zaplati mimo Boršta (podgorci mu pravijo sem in tje tudi Hudičkov, ne pa Hudičev boršt, kot pravijo karte). Dolga je ta pot po senožetih, ki vsakogar bodejo v oči, kdor opazuje gorsko rajdo na severnem robu Gorenjske. Navkreber grede je pot po njih prav tako dolga in dolgočasna kot na primer po pašnikih na južni strani Krna: hodiš ure, a imaš občutek, da nisi nikamor prišel. Nimajo lahko delo Podgorci, ko »senarijo« (to je kosijo in prenašajo seno), pa naj bodo to mladi ali stari.⁶ Ko mi je nekajkrat spodrknilo na vlažni travi, sem se spomnil, da se mladi Potočani tu in tam vračajo s kopiš tako, da se peljejo na »vlakus«. Poskusil sem še jaz, nalomil v Borštu nekaj vejčevja in se spustil po Široki dolini. Nekaj časa je šlo, potem pa sem zavozil na čer, ki mi je razbil vlak in skoraj da tudi nogo. Prišel sem oklevati, ali naj obnovim vlak ali pa grem peš. Kaj če si zlomim nogo? To samo na sebi ni tako hudo in človek tudi bolečine še nekako prenese. Strašnejše pa je čakati na zdravniške preglede v prenatrpanih čakalnicah bolniškega zavarovanja. Ko sem se spomnil nanje, mi pešačenje ni bilo več težko.

Ko sem prispel Pod Sv. Jakobom v dolino Bistrice, so se pričeli trgati oblaki. Zato sem zavil v Novi vasi na levo, da vidim spomenik prve slovenske pisateljice Josipine Turnograjske pri Turnu. Dolga leta je sameval ta spomenik v zanemarjenem in zaraslem vrtu, polnem trnovja in osata ter pravil mimoidočim kot v posmeh okolici v še čitljivem napisu: »Zmiraj krasna je narava«. To pot sem uvidel, da so onemogli tisti, ki imajo tu svoj dom, skušali vskladiti okolico z napisom.

⁴ Glej: Hanns Tollner, Der Einfluss grosser Massenerhebung auf die Lufttemperatur und die Ursachen der Hebung der Vegetationsgrenzen in den inneren Ostalpen.

⁵ Na malem prostoru so: Orèalmouc, Hripska puat, Globòka dolina, Kurja vas, Mikuauc, Za mecesnom in Na gonarjo.

⁶ Tudi starčke najdeš med njimi. Nabrnikov oče v Potočah ima že 83 let, a so lansko leto še kosili na Kopišah.

Ko sem v Preddvoru zajahal železnega konjička, se je že prikazalo zaha-
jajoče sonce, v katerem je zagorel Kalški greben v vsej svoji divji romantiki.
Iz megle se je odmotal tudi Storžič. Pomahal sem mu v slovo.

Ihvala ti, Storžič, za nov album spominov.

Krajevna imena na južni strani Storžičeve skupine

Največ krajevnih imen so mi povedali in pokazali njih lego naslednji
Podgorci: Križnar Drago iz Preddvora, Anton Rogelj iz Potoč, Čuderman iz
Babinega vrta in Karun iz Povelj. Vsem tem, posebno pa prvemu, se za
uslužnost najlepše zahvaljujem.

Številke na skici pomenijo:

1. Drnik, 2. Vrtec, 2a. Draga, 3. Pristava, 3a. Lok, 4. V žagi, 5. Na
Mihčevem, 6. Čebčun, 7. Česenikarica (potok), 8. Česenik, 9. Mihčev rep,
10. Skočija, 11. Ojstra peč, 12. Osran Kvanec, 13. Za macesnam, 14. Skoč
dôu, 15. Sv. Jakob, 16. Ovčje jame, 17. Skódonak, 18. U túrnah, 19. Strma
dolína, 20. Mačevska pot, 20a. Žrt, 20b. Medvednjek, 20c. Zabaškofca,
20e. Za vrtci, 21. Konec Mačevske poti, 22. Kóžlek, 23. V zalipju, 24. Pókù,
25. Na Kapk, 25a. Na jamah, 26. (Hudičkov) Boršt, 27. Kógošek, 28. Mál
urh, 29. Srédan urh, 30. Frančkov rof, 30a. Hrušče, 31. Vélki urh, 32. Na
boróvjin, 33. Jéričeva pot, 34. Pot puzam, 35. W ógradah, 36. Jelénova
úža, 37. Na trát, 38. Srédan brót, 39. Zgóran brót, 40. Za Korít, 41. Pšéunp,
42. Čísouc, 43. Lép hri(p)f, 44. Zibáyka, 45. Za stármo grádam, 46. Gradiše,
47. Na bap, 48. Sróka dolína (bašelska), 49. Křvař rof, 50. Léšerba,
51. Planjšuski les, 52. Za orglam, 53. Za Štefanko, 54. Plóšance, 55. Na
starh, 56. Jágornik, 57. U ríglah, 58. Čřn urh, 59. Máya Kras, 60. Vélka
Kras, 61. U túrna, 62. Máu Storžáč, 63. Srédan Storžáč, 63a. Sv. Lourenc,
64. Máya peč, 65. Vélka peč, 66. Na mežnarjeu úš, 67. U Stócah, 68. Jázbine,
69. Por studěnc, 70. Po roběh, 71. Sróka dolína (bohinvrška), 72. Na tékeu-
ceh, 73. W górnah šténgah, 74. Vélk les, 75. Po puzaz, 76. Na jám, 77. Ká-
šče, 77a. Trigváynica, 78. Pogoréuc, 79. Strážanca, 80. Stráža, 81. Kóžlek,
82. Sřahorská čeravo, 83. Jajornik, 84. Kójska puzas, 85. Velák Kóp,
86. Kopáč (ali tudi: Máu Kop), 87. Psca, 88. Velka polána, 89. Grebéc,
90. Máya polana. 91. Dôu.

Dr. Josip Šašel:

KOROŠKA V NAŠI TOPOGRAFIJI

V knjigi »Ljudska geografija« avtor Rudolf Badjura bolj mimogrede
omenja tudi koroška krajepisna imena, to pa v takih okolištinah in taki obliki,
da k temu ni mogoče molčati. Predvsem R. B. še vedno uveljavlja ime
»Nemški vrh« za Visoko Vrtačo v Karavankah, čeprav je bilo to vprašanje že
l. 1940 po Glavnem odboru SPD in Geograf. društvu na univerzi v Ljubljani
rešeno v tem smislu, da ime »Nemški vrh« na to mesto ne spada.

Predmetni spor ima svojo predzgodovino, ki javnosti ni docela znana.

Že dve leti po boleznem koroškem plebiscitu je namreč R. B. izdal
»Vodič kroz jugosl. Alpe«, v katerem se je prvič pisalo ime »Nemški vrh«
na spornem mestu. Nam Korošcem se je sprva zdelo tako neverjetno, da

smo to šteli za neljubo pomoto. Šele ko je R. B. vzdrževal ime resno in namerno, smo začeli ta imena pojasnjevati, najprej v PV 1930, str. 280. Vkljub temu se je »Nemški vrh« zopet pojavil v predvojnem turističnem načrtu SPD »Karavanke«, tokrat pa na mestu Visoke Zelenice, nato pa še v naši specialki Bled. Zato sem to vprašanje bolj obširno obrazložil v spomenici od 14. II. 1933, naslovljeni na Vojnogeografski institut v Beogradu, Geografski institut univerze v Ljubljani, Osrednji odbor SPD, uredništvo PV. Tudi podružnice SPD na Prevaljah in v Mežici ter Klub Koroških Slovencev so v imenu zamejskih Korošcev v obširnih vlogah na Osrednji odbor SPD in Geograf. institut v Ljubljani maja 1933 protestirali proti novotariji in dokazovali naslednje: 1. Prebivalci na jugu imajo rahle stike z Visoko Vrtačo (samo sezonsko kot pastirji in lovci), po vseh pravilih gorske imenodaje so v tem primeru edino Korošci pristojni dati temu vrhu ime, ker živi tam prebivalstvo cele občine in fare Slovenji Plajberk skoraj tik pod Vrtačo, matere prepevajo tam svojim otrokom že v zibelki o Vrtači, domačini so tam obstoječe izobraževalno društvo poimenovali »Vrtača«; 2. ime Vrtača obstoji tam od pamtiveka, je mednarodno priznано in tako trdno, da ga niti Nemci niso mogli prevesti, kakor vse druge vidnejše vrhove Karavank; 3. ime Deutscher Berg (Nemški vrh) izkazujejo avstrijske specialke 1:75000 za Srednjo peč 1930 m vzhodno Malega Stola, tja pa se je zaneslo nekako v drugi polovici prejšnjega stoletja po naključju, ker se je v onih čereh ubil neki Nemec pri iskanju planik, kakor to pominjo še starejši domačini na koroški strani; 4. na tem zakotnem mestu je ime brezpomembno, usoden in dalekosežen pomen pa dobi, ako se prestavi na višine Vis. Vrtače oziroma Vis. Zelenice ravno po koroškem plebiscitu, ko se je po teh grebenih potegnila državna meja »Nemške« Avstrije; še več: iz okolnosti, da se koroška imena Vrtače in Zele-nice popolnoma samovoljno in neznanstveno zavržejo, bi morali Korošci sklepati, da se prav namerno izključujejo tudi iz kulturne slovanske zajed-nice, da se jim pri živem telesu postavlja ominozni nagrobni spomenik!

Vse to — bob ob steno!

Končno sta v ta mučni spor leta 1940 posegla Glavni odbor SPD in Geografsko društvo na univerzi v Ljubljani ter po obširni anketi (zaslišan tudi Rud. Badjura) odločila: da ne kaže uporabljati imena Nemški vrh v Karavankah, da se je tu oprijeti koroških imen (gl. Gore in ljudje 1947, str. 159 pod črto op. 1).

Po vsem tem pa piše R. B. v »Ljudski geografiji« str. 134 še vedno: »... v grebenu med Ljubeljem in Nemškim vrhom 2180 m, ki kaže skoraj v vseh naših zemljepisih napačni napis Vrtača ali Visoka Vrtača.«

To se pravi, da R. B. označuje prej omenjeno odločbo iz leta 1940 za »napačno«, prav da je — Nemški vrh! Tako se on postavlja za diktatorja v tem imenoslovju, nad seboj ne prizna nikake znanstvene instance! Njemu bi bilo možno predlagati obnovo postopka, ako bi imel zadosti tehtne razloge, tudi tega ne šteje za potrebno...

Ali vsaj sedaj navaaja prepričljive razloge za svoje uporno stališče? Drugega nisem našel, kakor na str. 180 razlago: »Beseda vrtača izhaja od glagola vrteti, v vrtači se svet, glob zavrti kakor v skledi, zato je dobila izrazita vrtača med Visokim Stolom in Nemškim vrhom ime Vatelca, Skleda.«

Mimogrede omenjeno je to nekako čudna prisposoba. Navajeni smo slišati tudi v ljudskem jeziku, da se komu v glavi zavrti, da bi se pa košček zemlje zavrtel (mogoče kakor moka v skledi?), tako da iz tega vrtenja nastane vrtača — te predstave pa menda ljudstvu ne smemo podtikati!

Vsekakor pa je iz te prisposobe povzeti, da R. B. sledi izvajanjem pok. dr. H. Tume, objavljenim leta 1947-48 »K imenoslovju Stolove skupine«, katere je strnil v P. V. 1948 na str. 292 v stavek: »Temeljni pojem vrtače je torej globel, zaradi tega bi bilo odkloniti ime Visoka Vrtača za vrh...« Tudi dr. Tuma je razlagal besedo vrtača od glagola vrteti se. Že tedaj in istotam sem pod črto pripomnil, da bi bilo mogoče miselni proces Korošcev pri poimenovanju Vrtače obnoviti s pritegnitvijo drugega imena iz neposredne bližine to je imena Vrtalše za dolec od Svete peči proti Podnu, ozki in

kratki dolec Vrtalše z razritimi in razrvanimi pobočji je dobil v ljudski predstavi svoje nazorno ime od vrtalnega delovanja padavin in vremenskih prilik na zemeljsko površino ravno tako kakor razrita in razklana stena Visoke Vrtače in kakor končno tudi kraške vrtače same.

Torej ne od glagola vrteti, temveč od glagola vrtati, saj se glasi Vrtača ne Vrtečal Sicer pa so to slovniška razlaganja, za katera je avtoritativni Jernej Kopitar že l. 1809 v slovnici postavil še danes veljavno pravilo: »Slovničar ni postavodajalec, temveč samo zapisovalec in raziskovalec naravnih jezikoslovnih zakonitosti.«

Dejstvo pa je, da imamo ljudsko ime Visoka Vrtača, katerega ne moremo s kakim »ideološkim« razlogom s sveta spraviti.

Recimo, da je bilo ime Vrtača v tem visokem svetu prvotno dano resnični in pravi vrtači, ki nosi danes na kranjski strani ime Skleda, na koroški pa Vateljca. To bo tudi verjetno, kajti Korošci pravijo dosledno »pojdem črez Vrtačo«, ako se podajo na pot tam čez. Nastanek imena Vrtača pa je davno za nami, kajti danes tu ne poznajo kraškega pojma vrtače, nadomestili so ga z besedo krnica, predmetno »vrtačo« pa so preimenovali v Vateljco. Popolnoma naravno pa je, da se je sčasoma preneslo ime prevale »Vrtača« na sosedno goro. Zakaj naj bi bil ta proces, katerega je dr. Tuma ugotavljal na mnogih drugih mestih, ravno tu nedopusten, češ, da je »temeljni pojem vrtače globel«?! Ako bi iskali povsod (dostikrat umišljeni) »temeljni pojem«, koliko imen bi morali v naših gorah zavreči!

Ni mogoče končati poglavja o »Nemškem vrhu« brez pikre pripombe, da more R. B. ob tridesetletnici vztrajne borbe za to ime pripisati k številnim germaniziranim vrhuncem Karavank (ki jih našteva na str. 123 svojega dela) še »Deutscher Berg«. Na str. 22 tekočega letnika PV poročam namreč, da se je ime »Deutscher Berg« ravnokar pojavilo v avstrijski kartografiji na mestu, kjer ga hoče imeti R. B. Na avstrijski strani nimajo za to preimenovanje druge opore, kakor njegovo avtorstvo iz leta 1922. To pa je mogel predvideti od vsega početka, vse to bi lahko pri količnejši uvidevnosti izostalo!

V »Ljudski geografiji« pa nadalje omenja še nekaj koroških imen, ki so prav neljudska. Tako (str. 195) »Ljubeljska dolina« na severni karavanski strani. Ime je prevod nemškega Loibthal ter v tem slovenskem prevodu domačinom nerazumljivo. Že opetovano sem opozarjal, da je ta dol (ne dolina!) od Ljubelja do Sopotnice na koroški strani znan pod imenom Brodi (= brodje), v Brodeh; prebivalci so Brojani. Je to staro, zgodovinsko ime, izvira vsekakor še iz časov, ko ni bilo ljubeljske ceste, ko so tod skozi še potovali peš in tovorili blago na hrbtih živinčeh, po tej stezi pa so morali Ljubeljsko Borovnico večkrat prebroditi, od tega ime Brodi.

Severno se ta dol končuje pri Sopotnici, o kateri R. B. na str. 241 piše: »Sopotnica, globoko udrti deber s šumečim potokom, ki priteče iz doline Podna proti Malemu Ljubelju.«

Tudi s temi imeni bi se kdo pri domačinih slabo sporazumel. Sopotnica namreč ni deber, temveč višinski zaselek s hišami: Sopotnjak, Kozanjak, cerkva sv. Magdalene, sedaj se šteje sem tudi novo zgrajena žandarmerijska kasarna. Nemci imena Sopotnica doslej še niso znali prevesti, zato se mu izogibljejo in pišejo raje Klein-Loibl; ime »Mali Ljubelj« pa je med Slovenci neznano. Vse to so zgodovinska imena, katera so po zgraditvi ljubeljske ceste sredi XVI. stoletja dobila novo vsebino. Po listinah se da namreč zaslodovati, da je pred zgraditvijo te ceste Sopotnica res pomenila potok, ki priteče skozi mnoge tesni in debri iz Podna (Jizarca na Podnarjevem polju) in ki se danes imenuje Žabnica. V onih časih še ni bilo mogoče speljati poti preko te globoko vrezane »Sopotnice«, danes premostuje to globel Hudičev most. Potujoči so tedaj te tesni obšli na 300 m višjo Pošino goro in prelaz tam zgoraj imenovali Mali Ljubelj (Parvus Levuel). Ko se je potem speljala široka vozna cesta čez Ljubelj, je najtrše delo čakalo graditelje ravno v predmetnem skalovju ob Sopotnici in pod Pošino; v živo skalo je bilo treba vsekati tir za cesto v serpentinah, zgraditi dva velika mostova (Hudičev in Nemški most) preko silnih globeli, kar pri tedanji tehniki (skale še niso razstreljevali s smodnikom) ni bilo lahko. Predstavljati si moramo veliko tabo-

rišče delavcev ob »Sopotnici«, to ime se je zato preneslo od potoka na selišče in poznejše hiše, na katerih je obviselo. Ime »Mali Ljubelj« pa so po zgraditvi ceste samo Nemci prenesli od Pošine na Sopotnico; tu pa nima več primerne pomena, ker se cesta nadaljuje na sever po precej dolgi Ravni, se torej ne prevali tako ostro, kakor na Ljubelju ozir. na Pošini.

Na str. 243 piše R. B. še o tem: »Ljubeljski ali Sopotniški Zgornji Šum (Tschaukofall) in Spodnji Šum; o zadnjem pripoveduje pravljica, da je v njem hudič svojo mater kopal...«

Pravilno je samo toliko, da se globel pod Pošino, skozi katero buči Žabnica (nekdanja Sopotnica), imenuje Šum. Nisem slišal, da bi bil tu kak »spodnji« ali »zgornji« (Korošci bi rekli: zvrhnji) Šum, tudi pridevnik »ljubeljski« zavede lahko samo v zmoti. Žabnica se v teh globelih pogreza po številnih kaskadah in slapih do sotočja z Ljubeljsko Borovnico. K največjemu teh slapov je speljana v skalo vsekana steza (po zaslugi nekdanjega zdravnika dr. Tschaukota) in od Hudičevega mostu tudi lesena galerija. Nemci imenujejo ta slap Tschaukofall. Ravno o tem (ne pa o »spodnjem«) pravijo domačini, da je v tej kotanji hudič svojo mater kopal (to je zabeležil že Valvasor). S to prisposodo se nazorno predočuje divjost tega prepada in vodnega trušča; kaka pravljica pa o tem ne obstaja, pač pa o zgraditvi Hudičevega mostu.

Po vodi doli nas vodi R. B. na str. 223 s stavkom: »Čepa med Sopotnico in Podljubeljem, najpomembnejše divje romantične tesni v Karavankah.« Očitno misli tu tesni, ki jih je v temne globine izglodala Ljubeljska Borovnica »Za Čepo«, nemško Tscheppaschlucht. Prava Čepa (to je Kepa) pa je skalnata glava ob Sopotnici, ki se je pred zadnjo vojno izgradila v trdnjavo, da bi zaprla ljubeljsko cesto.

Na nekem mestu svojega dela pravi R. B., da so poleg vrhov v gorah važna in še važnejša imena za prehode, prevale itd. Sledimo njemu na tak prehod zahodno od Stola, ki nosi na avstr. kartah ime Bären Sattel (Medji dol). Na naši specialki Bled ta važni prelaz nima imena, čeprav sem večkrat opozarjal, da ga Korošci imenujejo Medvedjak (tudi Medvedji dom), od tega je menda tvorjen nemški Bären Sattel. Na str. 103 govori R. B.: »Staroznani prehod iz Javornika pri Jesenicah čez Karavanke v Bistrico v Rožu, zvržen v »Sedlo Medji dol, Medvedjak, Medvedji dom« (ledinsko ime »Na sečah«) bi bilo treba preimenovali v Medjedolski vrh ali Vrh Medjega dola, kajti zaselek na severnem znožju Za Vrhom poleg Rut priča, da se je omenjeni preval imenoval nekdanj Vrh.

Torej je tudi tu koroški Medvedjak oz. Medvedji dom od R. B. »zvržen«.

Nahajamo se tu v koroškem Medvedjem dolu, katerega življenje sem skušal naslikati v PV 1941 str. 25 sl. »Naš koroški živelj pod Stolom«. Na str. 30 razlagam, da se je v jožefinski dobi tam ustanovila župnija, ki pa se je kmalu morala zopet opustiti, dušno pastirstvo se je zopet opravljalo iz Svečan. Sveški župnik je hodil maševat »za Vrh« t. j. za Mačenski vrh; tako je nastalo za hiše okoli p. d. Plavca ime Zavrh. Domneva, da »priča« ime »Za Vrhom« o nekdanjem imenu prevala »Vrh« je torej nevzdržna. Pa tudi pristavek »poleg Rut« je nerazumljiv. »Rute« imenujejo domačini ves obdelani svet v teh gorah, torej ne samo celi Medvedji dol, tudi Slov. Plajberk, Brodi itd. Če nosi kako naselje ime Rute, potrebuje vsekakor določujočega pridevnika, n. pr. Šentjanške Rute, Borovske Rute itd. — Ledinsko ime »Na sečah« more obstajati samo na gorenjski strani, kake koroške »seče« so v tej višini nemogoče; to so namreč travniki (senožeti), kjer se samo enkrat na leto »seče« (kosi).

Od Medvedjaka na vzhod se dviga do višine 1940 m kopast hrbet, katerega imenujejo Korošci Kočna (v Medvedjem dolu Struška) in so to ime prevzeli tudi Nemci kot Barentaler Kočna. R. B. se bori na str. 202 tako proti tej, kakor tudi proti drugim Kočnam, češ, »vse te označbe so le papirnata topografska imena, ki so bila — kakor tudi marsiktere vrtače, uloke itd. — po zmoti ali zanikrno prenesena iz dolinskih tal na gorske vrhunce neposredno nad njimi...«

Verjetno ima on prav, ko besedo Kočna izvaja iz oblike »kotjina«. Tako v Grintovcih, kakor tudi ob naši Kočni so se izviri potokov (tu zlasti Velike Suhe) tako globoko in ostro zajedli v njeno strmo vznožje in pobočje, da je to zbuvalo pozornost in domišljijo ljudstva. Predmetni izviri Vel. Suhe se imenujejo »Koti«, mogoče prej kedaj tudi »Kotine«, iz česar je lahko nastalo ime Kočna predvsem za prelaz na vrhu, od tega pa se je preneslo na sosedno goro, podobno kakor pri Vrtači. To je navaden pojav nastanka imen v gorah, zaradi tega se še ne more reči, da so to »papirnata imena, po zmoti ali zanikrno prenesena na vrhunce«. Predmetna Kočna je s tem imenom znana po Rožu, v Svečah obstaja že blizu 50 let pevsko društvo »Kočna«. To ime je torej ljudsko, resen znanstvenik ga more samo zapisati in raziskovati, ne pa doktrinarsko zavreči.

Ime »Kočna« res ni take načelne važnosti kakor prejšnji »Nemški vrh«; ker pa je po nemški in češki kartografiji postalo že mednarodno priznано, moramo resno pretehtati, ali naj to kulturno skupnost pretrgamo in sem postavimo tako blede ime, kakor je Veliki vrh?

Za Stolom je v Karavankah najvišji vrh Kepa, ki daje Sp. Zilji in v Zv. Rožu podobno slikovito pokrajinsko ozadje kakor Stol Posavju. Na str. 124 piše R. B. »Velika Kepa 2143 m, tudi Čepa, Jepa (v koroških »Gurah« onkraj Drave tudi Kum) imenovana...«

Tudi tu netočna imena. Korošci dajejo vrhovom pridevnik »visoki«, ne »veliki«, kakor Nemci. Da bi bila ta Kepa tudi Čepa imenovana, nisem slišal, vsaj na Koroškem ne. Tu ima dvojno ime; na Sp. Zilji (ob severozahodnem znožju, posebno okoli Baškega jezera) Jepa, v Zv. Rožu (ob severovzhodnem znožju) pa Kom (narečno: Kum, na Komè). Na Gurah jo poznajo s tem imenom samo nekako do žihpoljsko-kotmirskega pretržja, vzhodnejše pa jo komaj vidijo in za njo tudi nimajo imena.

Od treh imen, ki se dajejo Kepi, je vsekakor Kom najstarejše; kajti njeno severno predgoro imenujejo vsi Korošci Komnica. Beseda kom je v našem starem jeziku pomenila isto kot danes kepa. Jepa je najmlajše njeno ime, nastalo iz zmešanega začetnega k (na prehodu rožanskega narečja v ziljsko, kjer se to mehčanje ni izvedlo v č).

Napačna imena so zbrana tudi v stavku na str. 212: »Tabor, pečevje ob sovodnji Gračenice, Rdeščice in Roščice pri železniški postaji Podroščici«.

Že leta 1930 sem v PV, str. 203 in 204 pojasnjeval, da je Gračenca gorski hrbet (zahodno Podrožice) s kotami 1359 m do 1662 m (po Lechnerjevem zemljevidu); južno za tem hrbtom je dol Zagračenca, skozi katero teče Bistrica, ki zbira vode iz vzhodnega pobočja Kepe. Pri Klomah priteče v njo Privilščica (ne Rdeščica, Rdečica se imenuje vzhodno pobočje Resmance), pri Taboru (začetek železniškega predora) pa še potok Rožica.

Netočna so še imena v stavku na str. 50: »Snežnik 1544 m med Železno Kaplo in Kropivno«. Pravilno je: Sneženik in Koprivna, kakor ima naša specialka Ljubljana.

Izven Karavank prinaša R. B. malo koroških imen. Oporekati pa je treba njegovi trditvi na str. 231, da se »Matschicdl« nahaja »na našem potujčenem svetu«. To so Močidle v občini Štefan na Zilji, kjer je naša govorica še živa; narodnostna meja poteka precej severneje na Vršah, nemško Windische Höhe. Pridevnik »windisch« tudi na tem izpostavljenem prelazu napoveduje že več stoletij narodnostni mejnik, kakor drugod dostavek »deutsch«.

Končno naj popravim še netočno pojmovanje imena Gure, ki ga R. B. tolmači na str. 99 in 117 kot Gore. Po mojem to ni dognano, lahko da izvira ime Gure iz kakega predslovanskega jezika, podobno kakor ime reke Glana, ki se pri nas napačno piše Glina.

DRUŠTVENE NOVICE

Otvoritev obnovljene ceste Ribnica—Pesnik na Pohorju. V nedeljo dne 25. X. 1953 je agilno PD Maribor izročilo prometu prvi del gorske ceste Ribnica—Ribniška koča, s katero bo povezano Pohorje z dolinskimi cestnim omrežjem. Zaradi pihlih denarnih sredstev je društvo obnovilo cesto le na odseku Ribnica—Pesnik. Obnovljeni del ceste je dolg 4,2 km, širina znaša od 4–5 m, na ovinkih pa tudi več. Vije se ob potoku Velka od višine 755 m do 1104 m. Največji vzpon znaša 17‰. Otvoritev so se udeležili številni predstavniki oblasti in občine, zastopniki delovnih kolektivov, pohorski kmetje ter delegati TZS in PZS. Pozdravni nagovor je imel član društvenega gradbenega odbora tov. ing. Jelenc, ki je na šegav način opisal ves potek gradnje in izračunal, da društvo stane vsak tekoči mm ceste din 0,53. Cesto je izročil prometu predsednik OLO Maribor-okolica tov. Skof, nakar so po njej zdrseli prvi avtomobili proti pohorskim vrhovom. Tudi avtobus z domačini je tokrat prvič vozil po tej cesti. V planinskem zavetišču na Pesniku, kjer je društvo gostom privedlo malo zakusko, je društveni predsednik tov. ing. Degen Friderik nagovoril vse zbrane goste, najzaslužnejše delavce pa nagradil z denarno nagrado. Zaključna slovesnost se je nato vršila na Ribniški koči, kjer so bili vsi udeleženci gostje mariborskega planinskega društva, ki je z izdatno pomočjo obeh mariborskih okrajev, občine v Ribnici, podjetij, zadrug in pohorskih kmetov obnovilo to cesto.

Otvoritev doma na Polčevem (624 m). Ob številni udeležbi zastopnikov oblasti, polit. forumov, delegatov PZS (Košir Fedor), TZS in PD Ljubljana-matica ter domačinov, je bil dne 11. X. t. l. ob 11. uri otvorjen Dom na Polčevem, ki ga je zgradil OLO Ljubljana-okolica s pomočjo marljivih Dolenjcev in PZS. Dom je dvonadstropen, sodobno urejen in razpolaga s 45 posteljami ter dvema skupnima ležiščema. V sobah je tekoča voda in etažna kurjava, v pritličju pa lepi restavracijski prostori. Iz železniške postaje Višnja gora na Dolenjskem drži do Doma 4,5 km dolga, dobro urejena cesta. Dom je zelo primeren za zimski oddih in šport, ker so v njegovi neposredni okolici idealni smuški tereni. I. R.

Nagrajen slovenski dokumentarni film. Na vsakoletnem mednarodnem filmskem festivalu dokumentarnih planinskih filmov v Trentu v Italiji je letos prejel v skupini lovskih filmov prvo nagrado slovenski dokumentarni film »Pomlad v gorskem lovišču«, ki ga je režiral po lastnem scenariju Boris Režek, posnel pa Viki Pogačar. V skupini je tekmovalo sedem filmov. Obema filmskima delavcema in »Triglav-filmu« iskreno čestitamo.

Daljnovid na Krvavec. 14. nov. 1. 1953 je PD Kranj slavilo pomembno delovno zmago. L. 1851 napovedani priključek električnega daljnovoda na povečani in adaptirani Dom na Krvavcu je bil izvršen. To je prva etapa pri gradnji žičnice, o kateri se je naša smučarska in planinska javnost živo razpisala. Daljnovid gre od Sangrada do Gospince. Načrte je izdelal Elektro-Ljubljana za minimalne stroške, za kar gre hvala tov. Stajdoharju, predsedniku PD Ljubljana-matica, velikemu ljubitelju krvavskih lepot. Ima 76 drogov in se razteza 3700 m od Sangrada preko Zanjivce do Gospince, nato preide v nizkonapetostni vod in v 800 m doseže Dom na Krvavcu. Gradbeni dela je PD Kranj opravilo v lastni režiji pod vodstvom tov. Roša, Silinga in Chvatala in s pomočjo Elektro-Kranj. Finance je dal na razpolago OLO Kranj, za to gre zasluga tudi predsedniku tov. Miranu Košmelju, predsedniku Gospodarskega sveta tov. Dušanu Horjaku in načelniku tov. Jožetu Dolencu.

PD Kranj je otvoritev priključka proslavilo v soboto in nedeljo 14. in 15. novembra 1953. Proslave so se udeležili zastopniki OLO Kranj tov. Horjak, tov. Jože Dolenc, tov. Andrej Ogrizek in tov. Eker, ing. Pečenko kot predstavniki Sekretariata za gospodarstvo LRS, tov. Vlado Vodopivec, sekretar Sveta za prosveto in kulturo, ing. Höfler, predstavnik Inštituta za električno gospodarstvo, tov. Kresc, zastopnik Zveze športov Slovenije, tov. Stajdohar, predstavnik Elektro-Ljubljana in PD Ljubljana-matica, tov. Roš, vodja gradnje daljnovoda, tov. Fajfar, predstavnik elektrarne Sava, predstavniki mnogih podjetij iz Kranja in zastopniki delavskih svetov. Goste je pozdravil predsednik PD Kranj tov. Kloičnik, nato je čestital graditeljem tov. Dušan Horjak in v imenu OLO Kranj obljubil kranjskim planincem nadaljnjo materialno podporo, dalje tov. Stajdohar in zastopniki posameznih planinskih društev. T. O.

Poročilo o delu Koče na Dolici. Da pripravimo vsemu delovnemu ljudstvu v gorah varno in prijetno bivališče, smo na pobudo PZS v letu 1948 obnovili prejšnjo kočo. Komaj tri leta je služila svojemu namenu, ko jo je v zimi 1950/53 porušil sneg, saj ga je bilo nad 3 metre še na krovi in se je julija leta 1951 videla le malo izpod podrtega krova.

Se isto leto je bil material, kolikor ga je bilo dobrega, zavarovan pred nadaljnjim propadanjem. Istčasno se je sklenilo, da se postavi nova koča na novih temeljih. Pri ogledu terena spomladi leta 1951, je bilo na tem mestu najmanj snega.

Se isto leto je bil teren splaniran. Razstreliti je bilo treba skale za kletne prostore. Lansko leto pa se je začela gradnja, tako da je bila konec septembra že pod streho in zavarovan preostali mate-

Tržaška koča na Dolci pod Triglavom
(2120 m)

rial za letošnje gradnjo. Razume se, da nas je PZS finančno podprla ali ta podpora je prišla šele za delom. Zlasti kritično je postalo l. 1953, ko denarja ni bilo od nikoder na vidiku.

Najtežji del so pa gotovo doprinesli naši nosači in to v večini Trentarji. Saj je bilo na tisoče kg prenesenih na rame-nih. Mnogo zaslug pri gradnji koče si je pridobil tov. Klinar. V imenu društva prav lepa jim hvala in priznanje. Koča se imenuje Tržaška koča. Bila bi tudi v resnici last planincev iz Trsta, če bi nas krivična meja ne ločila.

Kako zelo potrebna je triglavskemu pogorju ta postojanka, se je pokazalo, saj je koča imela letos čez 2500 obiskovalcev. To število pa se bo v naslednjih letih, ko bo koča odprta vso sezono in dokončno urejena, gotovo podvojilo.

Gradnja je trajala vsega skupaj nekaj več kot tri mesece in v tem času je bilo n. pr. prenesenega samo iz Trente in Krme ca. 43.000 kg gradbenega materiala. Poleg plačanega dela je bilo opravljenih pri gradnji tudi 1326 prostovoljnih delovnih ur. V stavbo je bilo lanske leto investiranih 1.431.098.— din, letos pa 872.439.—. Vendar ima društvo še 1.200.000.— dolga.

Koča ima zidano klet, ostalo pa je leseno. V njej je 25 m³ kamnitega zidu in 105 m³ lesa in predstavlja vrednost ca. 4.200.000.— din. Pri gradnji so poleg Trentarjev delali tudi delavci in planinci iz Gorij.

Otvoritev koče, ki se je vršila 26. julija t. l., so se udeležili: Kristan Milan, predsednik Okrajnega ljudskega odbora Radovljica, Bučer Tone, podpredsednik Planinske zveze Slovenije, zastopniki planinskih društev Trsta, Radovljice, Boveca, Javornika, Mojsirane in neoficialni zastopniki Maribora. Vsi so bili s kočo zelo zadovoljni in zapisali nekaj lepih besed v spominsko knjigo, ki jo je poklonil zastopnik PZS tov. Bučer. Tudi v svojih govorih so se vsi zastopniki zelo pohvalno izrazili o koči in želeli PD Gorje še veliko uspehov. Zastopnik PD Radovljica je društvu poklonil 10.000.— din, zastopnik PD Bovec pa lepo spominsko darilo. V imenu PD Gorje pa sta govorila tov. gospodar Klinar Matija in tov. tajnik Jan Alojzij.

Pri otvoritvi na dan 28. VII. je bilo navzočih okrog 80 planincev.

Otvoritev alpinističnega zavetišča št. 4 pod Dolkovo Spico. Alpinistični odsek Jesenice je v nedeljo 8. novembra 1953 praznoval veliko delovno zmago. Člani so otvorili zavetišče št. 4 na Rušju pod Dolkovo Spico.

Z gradnjo so pričeli jeseniški alpinisti ob sodelovanju zavodnih planincev iz drugih krajev že l. 1948 — dokončano in opremljeno pa je bilo zavetišče v l. 1949. V hudi zimi l. 1950/51, ko je zapadlo v gorah ogromno snega, snežni viharji tudi bivaku niso prizanesli. Zaradi lahke lesenitne konstrukcije in slabe pritrditve ga je vihar odnesel in razrušil. Toda alpinisti niso klonili. V pozni jeseni l. 1951 so spet prenesli ves potreben material iz doline Vrat. Že v prvem snegu so bivak ponovno zgradili. V letu 1952 in 1953 pa so ga zgradili dokončno, dobro zavarovali in opremlili. Danes je zavetišče v ponos graditeljem — saj je lepše, večje in udobnejše od vseh zavetišč v Martuljski skupini.

Otvoritvene slovesnosti so se poleg večine članov AO Jesenice udeležili tudi zastopniki PZS in GRS: tov. Košir Fedor, dr. Breclj Bogdan, dr. Breclj Marjan, tov. Bučer Tone, dr. Potočnik Miha, dr. Avčič Franc, tov. Blažič Anton, predsednik OLO Radovljica tov. Kristan Milan, zastopniki PD Javornik, PD Mojsirana in AO Kranj. Vsi udeleženci z uglednimi gosti vred so ob tej priložnosti prinesli iz doline težke butare drv, tako da bo zavetišče tudi s kurjavo dobro preskrbljeno.

Zgodovinski pregled o naporni gradnji vseh štirih zavetišč, katera so alpinisti-železarji zgradili z velikim idealizmom v Martuljski skupini, je izčrpan podal načelnik AO Jesenice tov. Krušič Janez. Oficijelno otvoritev je nato izvršil očka Korenini. Predsednik PZS tov. Košir Fedor pa je lepo prikazal veliko planinsko in alpinistično dejavnost, ki se po drugi svetovni vojni kaže vsepovsod.

J. K.

Smučarski dom XIV. divizije Borisa Kidriča na Golteh je bil tvorjen 29. nov. 1953. PD Celje ima zelo delaven, uspešen in številčen smučarski odsek, ki je pristopil k PD Celje l. 1951 iz Zimsko-sportnega društva. Da bi omogočil čim večje razširjenje visokogorskega smučarstva v savinjskem področju, je v proslavo XIV. divizije in 60-letnice slovenskega planinstva l. 1952 in 1953 zgradil v bližini Mozirske koče na Golteh prostorno depandanso s 40 posteljami v 10 sobah, s centralno kurjavo in z vsemi priključki, ki so potrebne za smučarje. Agilni načelnik odseka tov. Lužnik je v sodelovanju z elektrifikacijskim odborom za Smihel in Bele vode dosegel, da je zgrajen do Mozirske koče daljnovod, ki bo v kratkem omogočil elektrifikacijo planinsko-smučarskega »naselja« na Golteh.

K otvoritvi se je zbralo 100 ljudi, ki jih je pozdravil tov. Lužnik. Otvoritveni govor je imel predsednik PD Celje tov. Orel, ki je v svojem govoru očitali zgodovino ene najstarejših slovenskih planinskih koč. Na tem mestu je to šesta samostojna gradnja. Volja je uničila eno kočo, gozdni požar drugo, ogenj po nesreči pa zasilno kočo, ki so jo celjski smučarji postavili l. 1945. Pozdrave in čestitke so izrekli tov. Zen, sekretar OLO Soštani,

tov. Gabrič, odbornik ZB Celje-mesto, ki je obenem odkril ploščo padlim borcem XIV. divizije, predsednik Sveta za gospodarstvo OLO Šostanj in tov. Jeločnik kot predstavnik Smučarske zveze in Zveze športov. Pevski zbor iz Smihela je zapel nekaj lepih pesmi, nato se je razvila planska zabava.

Z otvoritvijo smučarskega doma je PD Celje izpolnilo program, ki si ga je za svojo 60-letnico postavilo; odprlo je Dom v Logarski z dvema depandansama, pripravilo ves material za bivač pod Ojstrico, zgradilo pot čez Križ, izpolnilo kulturni program, in zgradilo daljnovod na Golte.

Alpinistične novice

Severni raz Dedca. Prvo ponovitev te skrajno težke ture sta izvršila Mitja Kilar in Ciril Debeljak. Prvič je bil raz preplezan 23. sept. 1949. Preplezala sta ga Ciril Debeljak in Rado Kočevar. Raz je visok 200 m in je skoraj navpičen, prvi del mestoma previsen. Ima štiri raztežaje šeste stopnje, od teh dva šeste stopnje — zgornja meja (VI+). To je torej najtežja plezalna tura pri nas in se meri po tehniških težavah z najtežjimi v

kopni skali v tujini. Najtežje mesto je tako imenovana »črna polica«, katero je treba preplezati prosto. Plezalca sta za prvo ponovitev rabila v celoti 6½ ure.

R. K.

Frischaufovo pismo. Ko sem 1. okt. 1953 za 60-letnico slovenskega planinstva predaval v Ljubnem, mi je odbornik PD Ljubno tov. Šerbela izročil vlogo dr. I. Frischaufa, naslovljeno na Hranilnico in posojilnico, v kateri prosi ta za slovensko planinstvo zaslužni mož podporo za nadelavo poti z Okrešlja na Jermanova Vrata. Vloga je na hrbtni strani označena s »Št. 29, prejel 4. IV. 1905«. Ker je korespondenca dr. I. Frischaufa po izjavi B. Zemljiča, ki jo je hranil do l. 1941, verjetno uničena, priobčujemo to vlogo v tolažbo tudi tistim, ki zbirajo denarna sredstva za najrazličnejše planinske objekte še danes. Vloga je obenem pomembna za zgodovino planinskih poti v tem predelu naših Alp.

Slavna direkcija!

Na pobudo podpisanega, pod njegovim vodstvom in deloma na njegove stroške je Štajersko planinsko društvo (Steirischer Gebirgsverein) leta 1876 naredilo pot na Kamniško sedlo. To sedlo veže Štajersko in Kranjsko in preko Kranjske še Koroško, ker leži na črti Ljubljana—Celovec. Pomen poti preko sedla je za turizem splošno znan, prav tako pa je važen za dvig poljedelstva na Štajerskem. Teren je na južni strani zločen, pot bi bila tu skoraj nepotrebna. Težji pa je bil vzpon s štajerske strani, preden so bili zgradili pot preko sedla leta 1876. Tu se dviga strma, približno 200 m kakor zid visoka stena, ki je postala dostopna šele, ko so bili razstrelili skalovje.

Tedaj so bili turisti in domačini tega dela nad vse veseli; toda pot je bila samo pol čevlja široka in priporočljiva le turistom, ki niso vrtoglavi; pozneje jo je Celjska sekcija D. u. OAV zavarovala z žičnimi vrvmi, ki so bile potem po večini uničene. Ker so dobile Zahodne Alpe v zadnjih 20 letih toliko prvovrstnih poti, so se povečale tudi zahteve v Vzhodnih Alpah. Težavna in celo nevarna pot, ki veže dolini Savinje in Bistrice, danes ni več primerna. Je še druga važna okolnost, zaradi katere so tisti, ki se zanimajo za turizem, dolžni poskrbeti za dobro pot h Kamniškemu sedlu s štajerske strani. Ze l. 1903 je začelo SPD — Kamniška podružnica graditi prostorno kočo na Kamniškem sedlu. Kočo bi lahko odprli že leta 1904, če ne bi bil v zimi 1903/04 sneg preveč zadrževal nadaljevanja dela. Ta koča, katere stroški znašajo preko 15000 K, bo 1905. leta brez dvoma odprta. Stala bo na izhodišču za celo vrsto lahkih tur. Odtod bo lahko doseči najvišje vrhove Savinjskih Alp.

Brez dvoma bodo vsi prijatelji teh lepih Alp soglašali z mnenjem, da je častna zadeva štajerskih interesentov, na vsak način podpreti ta plemeniti cilj Kamniške podružnice. To se bo dalo izvesti, če bodo pot h Kamniškemu sedlu s štajerske strani napravili tako, da bodo do koče lahko brez nevarnosti prišli tudi manj rutinirani prijatelji narave. Stroški za to pot znašajo približno 3000 K, graditelj je SPD, Savinjska sekcija. Ker je podoben poziv l. 1899 in 1900 omogočil napravo poti na Skuto, prosi podpisani v imenu Savinjske sekcije za enkratno podporo za napravo poti h Kamniškemu sedlu. Da bi si prihranili potne stroške, tudi prosi, da določeni znesek pošljete g. Kristfu Germelu v Solčavo, podpisanega pa o tem obvestite, da lahko ukrene vse potrebno v zvezi z napravo poti.

Graz, aprila 1905.

Častni član SPD.

Prof. dr. I. Frischauf

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

Milan Aph: Turizam u svetu i kod nas. Biblioteka zavoda za unapređenje turizma i ugostiteljstva FNRJ, Beograd 1952. — Sveska br. 1. — Drobna knjižica (35 str.) vsebuje predavanje, ki ga je imel avtor o tem predmetu 25. aprila 1952 na Kolarčevi narodni univerzi v Beogradu in ki je bilo kasneje razširjeno in izpopolnjeno z nekaterimi statističnimi podatki. — Pisatelj se uvodoma peča s pojmom turizma, ki ga opredeljuje po vzgledu znanih teoretikov (Bormann, Glücksmann, Mariotti), opisuje dalje zgodovinski razvoj potovanja in njega vzroke ter podaja pregled ekonomskega pomena in značaja turizma, ki predstavlja za glavne turistične države sveta važen vir dohodkov. V nadaljnjem poglavju razčlenjuje avtor glavne činitelje, ki vplivajo na turizem: prirodne in geografske okoliščine, prometna sredstva, gostinstvo, razne privlačnosti kot so kulturni in zgodovinski spomeniki, prireditve, moda itd. in naglašava važnost političnih in ekonomskih razmer, valut, upravnih ukrepov in propagande. Najzanimivejše je za nas končno poglavje, ki se bavi s turizmom v Jugoslaviji, ki stopa v zadnjih letih z naglimi koraki med važnejše turistične države Evrope. Jugoslavija kot socialistična država ne pospešuje turizma v interesu privatnega kapitala, temveč zaradi dviganja zdravstvene, kulturne in politične ravni svojega prebivalstva in rekreacije svoje delovne sile, pri čemer se ekonomski moment kaže in izraža v višji delazmožnosti in storilnosti prebivalstva. — Priložene statistične tabele kažejo ogromni porast turizma, ki ga država v povojnih letih podpira z velikimi dotacijami (znižana vožnja, popusti pri pensionu) in ki znašajo v letih 1946—1951 že velikansko svoto 11 milijard dinarjev in samo v letu 1952 presegajo 3 milijarde dinarjev. — Inozemski turizem je v letih po NOV zelo padel, a kaže ob postopnem ure-

jevanju razmer v zadnjih letih nagel dvig in stalno napredujočo rentabilnato, ki nam zagotavlja znaten priliv dobrodošle krepke valute. Izpopolnitev našega gostinstva in prometnih sredstev, smotrna usmeritev propagande, skratka dvig vseh tujskoprometnih činiteljev na mednarodno raven nam bodo spričo sijajnih naravnih pogojev ob modri tujskoprometni politiki prav kmalu zagotovile važno mesto med turističnimi državami v Evropi. Zato pa je poleg drugega potrebno tudi intenzivno praktično preučevanje domačega in tujega turizma, h kateremu spada poleg natančne statistike neprestano primerjanje domačih razmer s stanjem in pridobitvami naprednega inozemstva. † A. B.

Varstvo spomenikov (IV, 1951-52) je revija, ki naj bi jo poleg Planinskega Vestnika, Geografskega Vestnika, Proteusa in Loveca redno čital in proučeval vsak ljubitelj slovenske zemlje. To pa zaradi tega, ker naše »spomeniško varstvo v smislu zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti LRS iz leta 1948 skrbi za naše prirodne in kulturne vrednote, ki predstavljajo tudi važen gospodarski kapital in v največji meri trdni temelj novega turizma. Vsebinska in smoter spomeniškega varstva terjata obravnavanje prirodnih in kulturnih spomenikov kot znanstveno in prosvetno službo ljudstvu za dvig njegove stvarne in duhovne kulture ter s tem demokratizacijo spomeniškega varstva v najožjem sodelovanju z ljudsko oblastjo in družbenimi organizacijami.« — Pričujoči dvojni zvezek tega zbornika (151 str.) nam po svoji vsebini in opremlitvi znova priča, kako resne in sposobne strokovnjake imamo na polju spomeniškega varstva in kako vestno opravljajo svoje odgovorno delo. Dolga vrsta člankov, ki posegajo v vse panoge spomeniškega varstva in razkrivajo obširno delo in še

obširnejše načrte naših spomeniških varuhov, nas napolnjujejo s spoštovanjem in hvaležnostjo do teh tihih delavcev, ki nam ohranjajo naše kulturne zaklade in prirodne lepote naše zemlje. — Med članki, ki jih prinaša dvojna številka revije, naj omenimo predvsem načelni spis Fr. Baša: Spomeniško varstvo in prosveta, ki mu sledi cela vrsta aktualnih člankov o perečih restavratorskih problemih: Slovenska vojaško-partizanska bolnica Franja (najpomembnejši spomenik iz NOB), Vodnjak v Polhovem Gradcu — obnovljen, pa Blejski otok in grad, Odkrivanje stenskih slikarij v Hraстовlju (blizu Zanimgrada v Slovenski Istri). Nekaj misli in ugotovitev o terenskem proučevanju romanske arhitekture v Sloveniji (se peča s Sv. Primožem nad Kamnikom, z župno cerkvijo v Mošnjah pri Radovljici, s Senčurskim hribom pri Tržiču na Dolenjskem, s cerkvijo sv. Helene v Loki pri Zidanem mostu, s Stično in z Bečvrom). — Manjša prispevka obravnavata obnovo mestnega magistrata v Mariboru in restavracijo krakovskega reliefa v Ljubljani. Vprašanje naših gradov naj se pri važnejših stavbah reši s popolno restavracijo, pri drugih z zavarovanjem ruševin. Nadaljnji članek se peča s problemi spomeniškega varstva v Ljubljani v l. 1951 in 1952, Zoran Kržišnik opozarja na nujno restavracijo slikarskih del naših impresionistov, Rimsko grobišče v Šentpetru v Savinjski dolini, Dravčarjeva dimnica (v Št. Janžu nad Dravčami) so predmet nadaljnjih razmotrivanj, Alfonz Gspan razpravlja o bolezni rokopisov in knjig in o njih zdravljenju. — Sledi poročilo o delu zavoda v l. 1951 in 1952, ki je urejeno po referatih: spomeniški iz NOB (bolnišnice, bunkerji, tiskarne), spomeniki velikih Slovencev, referat za umetnostne spomenike; poročilo o delu restavratorskega oddelka (M. Subic) in zavodovega laboratorija. — Posebno zanimivo je za nas delo referata za varstvo prirode (Šivic), ki izdeluje vedno nove osnutke za zaščito prirodnih spomenikov, parkov, dreves, pokrajin. Iz tega poročila izvem — kar je večini planincev neznano — da alpski park pri Triglavskih jezerih že od l. 1944 dalje ni več zaščiten in to zaradi paše, ki naj bi se ure-

dila z melioracijo drugih planin, kar se pa do zdaj še ni izvedlo. (Kakor je znano, je bil park prvotno zaščiten samo za omejeno dobo 20 let (1924 do 1944). — Poročila se zaključujejo z navedbo zavarovanih knjižnic in z obširnim referatom o naših muzejih in razstavah, ki se podrobno peča z muzejem narodne osvoboditve, z mestnim muzejem v Ljubljani, pa z delom pokrajinskega muzeja v Mariboru, slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, škofjeloškega in brežiškega muzeja ter notranjskega muzeja v Postojni. Kdaj bomo čitali kaj o ustanovitvi in urejanju alpinskega muzeja v Ljubljani? — Revija Varstvo spomenikov je eden izmed najbolj vidnih dokumentov kulturnega dela med Slovenci in dokazuje našo trdno povezanost z umetnostno zgodovinskimi spomeniki in prirodnimi znamenitostmi naše zemlje.

† A. B.

Idrija, naše najstarejše rudarsko mesto. Poljuden priročnik za izletnike, turiste in domačine. Po raznih virih sestavljal Janko Trost. Mestni muzej v Idriji je opravil zaslužno delo, da je izdal to drobno, a vsestransko informativno delce o našem slavnem rudarskem mestu; tudi pri izbiri pisatelja je pogodil pravo osebo, saj je Janko Trost že izza svojega delovanja v Ribnici poznan kot spreten in razgledan turistični delavec in pisatelj, ki zna na prijetno poljuden način razkrivati znanstvene in umetnostne znamenitosti ter pokrajinske lepote slovenske pokrajine. Brošura obravnava Idrijo od vseh strani ter navaja vse bistvene podatke o tem mestu; zdi se mi, da je knjižica tako po svojem obsegu kot po svoji ureditvi pravi vzgled, kako naj bodo take publikacije sestavljene. Za vsa naša pomembnejša mesta naj bi poklicani strokovnjaki napisali podobne knjižice, ki bi — opremljene s skrajšanim prevožem in enem ali dveh svetovnih jezikih — prav dobro služile krajevni tujskoprometni informativni službi, vodnikom tujcev, izletniškim skupinam itd. In jim posredovale vse ono, kar želi vedoželjni popotnik o vsakem kraju izvedeti. — Knjižica obravnava najprej geološko osnovo, zemljepisni položaj in opis mesta Idrije (grad Gevekeneg, domove slavnih idrijskih rojakov, rud-

niške naprave in stavbe, značilne rudarske ulice in hiše, cerkve, slovito idrijsko »kamšt« (itd.) — Sledi poglavje o izletih, ki bi bilo lahko obširnejše (pogrešam v njem poglede z razgledišč, omembo florističnih posebnosti [Jelenk], opis Divjega jezera, romantične doline Bele itd.). — Precej izčrpno je podana zgodovina živosrebrnega rudnika, nadrobno je opisan rudnik in rudniške naprave (ki so v sedanjem stanju precej zastarele). Dve kratki poglavji obravnavata razvoj mestne občine ter ureditev in gospodarstvo mestnega ljudskega odbora. Kulturni pregled zajema razvoj šolstva, ki se je ponašalo v preteklosti z rudarsko šolo (učitelj Scopoli!) in prvo slovensko srednjo šolo in ki danes slovi po najbolj pomembni čipkarski šoli Slovenije; omenijo se tudi vse druge kulturno-prosvetne, politične in strokovne ustanove mesta. Zanimiv je seznam slavnih idrijskih rojakov, med katerimi čitamo imena imenitnih naravoslovcev (Dežman, Freyer, Scopoli, Bevk, Hacquet, Hladnik), umetnikov slikarjev (Nika Pirnata in Ivana Vavpotiča, muzika Petelina-Gallusa in Prelovca), znanstvenikov in drugih pomembnih mož. Iz Idrije sta doma tudi politik in borec Aleš Bebler in mednarodni šahovski mojster Vasja Pirc. — Kratek opis idrijskega mestnega muzeja, seznam pomembnejše literature in stara imena mestnih delov in ulic (ki naj bi se na vsak način ohranila!) ter načrt mesta (1:2080) zaključujejo podučno knjižico. Mislim, da bi podobni priročniki o Kranju, Škofji Loki, Novem mestu, Celju, Mariboru itd. precej pomagali tujskoprometnim delavcem in vodnikom pri razkazovanju in popotniškom pri spoznavanju in proučevanju pomembnejših slovenskih mest in njih znamenitosti.

Dr. Pr.

Iz ameriških planinskih revij

1. **The American Alpine Club Journal 1953** (584 str., cena 3 Dol.) je že na prvi pogled po vsebinski ureditvi in zunanji opremitvi zelo podoben londonskemu Journalu. V ospredju stoji seveda Everest, saj skoraj ne more biti planinske revije, ki se ne bi pečala z veliko zmago. Tako prinaša ta zbornik izvirno poročilo udeleženca švicarske jesen-

ske odprave iz leta 1952 — o pomladanski iz leta 1952 smo že poročali — izpod peresa Normana G. Dyhrenfurtha, ki se je ekspedicije udeležil kot fotograf z nič manj ko šestimi aparati. Storit pa je mogel to z izrecnim privolenjem Švicarske ustanove za alpinska raziskavanja, kajti ona je financirala podjetje in si glede publikacij udeležencev pridržala neke pravice. Članek uvodoma kaže na uspehe prve odprave, ki so obstajali v tem, da so dokazali možnost dostopa z nepalske strani. Uspelo ji je, da je premagala izredno težki ledeni slap v gornjem delu ledenika Khumbu, »odpečatila« skrivnostno veliko razpoko in veliki bazen in dosegla rekordno višino 28250 čevljev (čevlj = 30,49 cm), a se morala nato vrniti. S tem pa da delo odprave ni bilo končano, temveč samo prekinjeno v juniju 1952. Veliko je bilo prepira o tem, če bi bil poskus mogoč jeseni ali v zgodnjih zimskih mesecih. Končno se je odločilo, da se poskus ponovi.

Pisec se odpravi po njeni odgovitvi iz Indije ni mogel takoj pridružiti, ker kot državljani Švice in obenem ZD ni dobil pravočasno dovoljenja nepalske vlade. Odprava je medtem odšla v Namche Bazar, zadnjo naselbino pod Everestom, z 275 kulji in 14 šerpami, kateri se je tam pridružil še osem šerp. Ko je na potu v Namche Bazar prekoračila prelaz 14000 č., preden je dospela v dolino Dudh Kosi, sta nenadoma v silnem viharju umrla dva kulja. — Iz Delhija je pisec moral potovati sam — do Katmanduja, glavnega mesta Nepala, seveda po zraku — in je došel nato v Namche Bazar 14. oktobra, od koder je takoj nadaljeval pot do znanega, nad vse slikovito ležečega samostana Thangboche (13000 č.). »M. Everest je pred menoj,« piše, »neverjetno se zdi visok nad grebenom Nuptse Lhotseja. Svojih občutkov ne morem popisati, kajti če kdo pride pod najvišjo goro našega planeta, napravi to nanj veličasten vtis, posebno če je planinec.« Na oporišču št. 1 se je pridružil ostalim šestim članom ekspedicije.

29. oktobra so dospeli na oporišče IV. Od tam se je začel boj za tako imenovani South Col. S sedla tam je edino mogoč dostop in vzpon na

vrhnji greben Everesta. Pri tem je leden plaz poškodoval štiri najboljše šerpe, od katerih je eden naslednjega dne umrl na notranjih poškodbah, ostali pa so se morali vrniti. Pokopali so ga naslednjega dne med oporiščema IV in V v višini 22 000 č.

Pisec zato začenja dvomiti o končnem uspehu. Čeprav je mraz in veter stalno naraščal, je vendarle uspelo postaviti še oporišči VI in VII (24 000 č.). Sledijo viharne noči, ki dosežejo vrhunec v noči od 11. na 12. november. »Ne morem se spomniti nobenega trenutka in svojem življenju, da bi bil bliže blaznosti,« pravi pisec. Navzlic temu pa se je boj nadaljeval, South Col je bil dosežen 18. novembra ob 5. uri popoldne. Postavili so pet šotorov v višini 25 846 č. (taborišče VIII).

O zadnji fazi vzpona s sedla proti vrhu navaja avtor iz dnevnika tovariša Chevalleya dobesedno to-le: »Končno smo zapustili šotore, naložili oprtnike in zapustili taborišče VIII, da postavimo IX. Z velikim naporom smo prečkali Col in se začeli vzpenjati. Zelo počasi smo se premikali. Naši nosovi in konci prstov so izgubili sleherno čutljivost. Navzlic naši odlični opreми je prodiral veter vsepovsod. Celo Tensing je zelo prizadet in šerpe se komaj gibljejo. V višini okrog 26 800 č. smo morali obstati. Nemogoče je bilo iti dalje pod temi okolnostmi in v taki višini.« — Vrnili so se na oporišče in nato v dolino. Avtor sam pravi, da niti šerpe niti kdo drugi ni bil sposoben, da bi nadaljeval bitko. »Ko smo se umikali proti taborišču IV ali morda celo proti I, so divjali zimski monsumi vsenaokrog, dnevi so postajali krajši in mraz hujši. Poleg tega so pohajala živila za najvišja oporišča. Morali smo priznati poraz, nadaljnji boj pa bi pomenil smrt za marsikoga od nas. Dobesedno tekli smo navzdol, da se izognemo viharjem.« Končno izraža zadoščenje, da je bil v tem letnem času dosežen Col brez večjih izgub.

Iz povedanega torej sledi, da nikakor ni res, da bi se bila morala ta odprava vrniti 30 m pod vrhom, kot je bilo prvotno zatrjevano, in da je res, da ni dosegla niti višine spomladanske odprave.

S Himalaje nas vodijo nadaljnji članki po drugih celinah in po vrhovih, ki morejo konkurirati če ne z višinskimi številkami, pač pa z oddaljenostjo in težavnostjo terenov. Tudi iz ZD je daleč v Peru in tudi Alaska ni blizu, v obeh predelih pa so vrhovi, ki po svoji višini in lepoti ne zaostajajo prav nič za Alpami in so glede prvih vzponov tekmeči Himalaji. Američani premagujejo razdalje z letali do oporišč ob vznožjih, od tam dalje pa z vso tehniko. Tako ima ta zbornik poročilo o prvih vzponih v Peruju: Mount Salcantay (20 574 č.). Bila je to ameriško francoska odprava, ki je uporabljala za prenos 29 konj, 10 mežgov in 14 Indijancev, o katerih pravi poročilo: »... Bilo je utrudljivo delo, a Indijanci, ki so delali bosi v snegu brez tožbe, so vzbujali med nami začudenje in občudovanje.« Po dveh oporiščih in enem bivaku je bil dosežen vrh šele po četrtem naskoku. Pri vzponu na Nevado Pisco v Cordillera Blanca, ki šteje 27 vrhov z višino 20 000 č., je našel smrt udeleženec odprave Oscar Cook (pljučnica).

Z Alaske poročajo o prvih vzponih: King Peak 13 000 č., M. Brooks 11 900 č., M. Mather 12 040 č., M. Silvertowne 12 400 č. Izvršila jih je znanstvena ekspedicija. Ravno taka odprava je skušala priti na M. la Perouse z namenom geoloških raziskavanj. To je edini ledenik v Alaski, ki pošilja ledene gore naravnost v ocean in ki se zelo hitro pomika. Hrana je bila odposlana in vržena na oporišče iz letal. Vrh pa ni bil dosežen. Poseben članek prinaša predloge za vzpon na M. Hunter, »najvišji nepremagani vrh v gorah Alaske«.

Vse to pa je predalet od nas in naše zemljepisno znanje se pokaže tu kot skrajno pomanjkljivo, da bi mogli resnično slediti vsem tem podvigom s tistim zanimanjem, ki ga najbrž zaslužijo. Vendar nam navedena poročila dajejo zagotovilo, da Američanom rugby in boks vendarle nista vse!

Iz Evrope podaja Joel E. Fischer predhodno poročilo o predoru skozi ledenik Monte Rose v smeri proti jugovzhodu, v smeri Silbersattel. Izvrtanega je sedaj 65 m, visok je 2 m, širok pa 1 m. Gradnja zasleduje izključno znanstvene namene: Kako je

skalnato dno ledenika, kaka temperatura, hitrost premikanja in gostota ob temperaturah nad ničlo. Ugotovilo se je, da je znašala temperatura pri desetih metrih od vhoda 8.9° C, ob šestdesetih pa 13.3° C.

Posmrtnicam sledijo književna poročila o Himalaji; zelo številne so ocene švicarskih publikacij, od nemških pa je za nas pomembna ocena knjige Berchtesgadener Alpen, izdana ob 75-letnici ondote sekcije AV. Ko poročevalec piše o Watzmannu, pravi med drugim: »... nato sledi zgodovina vzponov v okolici, ki se začnejo v zadnjih letih 18. stoletja, ko je mlad duhovnik iz bližnjega Salzburga napravil prvi vzpon na Watzmann, najvišji vrh v distriktu.« — To je bil naš Stanič. Bilo bi pa zanimivo ugotoviti, če knjiga sama pove njegovo ime in narodnost.

Zbornik izdaja enkrat na leto zgoraj navedeni klub v New Yorku. Klub šteje po tajniškem poročilu 431 aktivnih in 10 častnih članov, od katerih je pet aktivnih. Delovanje pa sega še dalje, ker vzdržuje fond za raziskavanja. Zborniku je priložena posebna brošura pod naslovom Nezgode v ameriškem planinstvu, šesto letno poročilo varnostnega komiteja Ameriškega planinskega kluba. Potemtakem poročilo nekake reševalne službe. Vsebuje poleg povsem stvarnih in pametnih navodil tudi pregled o neizgledih na teritoriju ZD v letu 1952. Poudarja, da je bilo število nezgod do sedaj najvišje v zgodovini — v celoti 35, od katerih pa je bilo deset smrtnih. Vsak primer se obravnava posebej, navaja se opis ture z imeni udeležencev in vsak primer se do podrobnosti analizira glede na vzroke nesreče. Pregledne statistike teh primerov kažejo, da se pripeti več nesreč v skalah ko drugod, več pri sestopu ko pri vzponu, pri plezanju brez vrvi več ko z njo, več pri navezi treh ko manj, več pri starosti ponesrečencev 15 do 20 let kot večji ali manjši in seveda več zaradi neizurjenosti. Seveda pa je težko dognati, ali je to število veliko ali ne, kajti ameriško planinstvo je do skrajnosti razdrobljeno in kake višje skupne organizacije nima.

Oprema zbornika je kajpak odlična, reprodukcije fotografij so tako

dovršene, da jih je skoraj komaj ločiti od izvirnika. Samo po sebi mora biti umljivo, da je med njimi zadnja slika Everesta, posneta po zgoraj omenjenem Dyhrenfurthu.

2. Trail and Timberline, precej skromno mesečno glasilo Coloradskega plan. kluba (Denver, Colo), posveča svojo avgustovo številko izključno Everestu. V dveh člankih obravnava zgodovino vzponov, ne pove pa nič novega. V biografskih črticah pa nam list podaja življenjske podatke glavnih osvojevalcev vrha:

John Hunt, vodja ekspedicije je bil rojen junija 1910 v Indiji. Oče mu je umrl 1914 in je z materjo preživel več časa v Švici, kjer se je začelo njegovo zanimanje za gore. 1943 je kot vojak prišel v Italijo in Grčijo, kjer je splezal na Olimp, 1935 se je udeležil ekspedicije, ki je hotela zavzeti K 36 v Karakorumu in dosegla višino 24500 č. Zadnjo odpravo je pripravljala več mesecev.

Edmund Percival Hillary je dolgin — meri 6 č. in 3 palce, star 34 let in po poklicu čebelar v Auclandu na Novi Zelandiji. S planinstvom je začel že doma, udeležil se je ekspedicij v Himalaji, v zapadnem Garhwalu in poizvedovalne odprave za naskok iz Nepala 1951. Leta 1952 je bil prvi, ki je premagal prehod čez Nup La med Tibetom in Nepalom. Med vojno je služil v zrakoplovstvu. Glede na svoj uspeh na Everestu je dejal: »Lep dan je bil to z zmernim vetrom. Prokleto dobro sem se počutil na vrhu.« Seveda se je hranil z medom samo svojega pridelka!

Tensing Bhutia je star 39 let. Domesi sedaj v Darjeelingu. Ima častni naslov »tiger«, naslov, ki ga daje z medaljo vred Himalajski klub samo šerpam, ki so prišli nad 25850 č. Takih je vseh skupaj samo šest. V prvi švicarski odpravi je poveljeval 175 šerpam. On je bil; ki je s Švicarjem Lambertom dosegel 27550 č., poveljeval pa je šerpam tudi pri jesenski švicarski odpravi. Je izredno vztrajen in pravijo, da ne pozna strahu. Na vprašanje, če bi vzpon hotel ponoviti, je odgovoril: »Ne, teh sedem poskusov mi je bilo dovolj, šel bi pa na K2 in mislim, da se ta more zavzeti.«

Dr. Pr.

Cordillera de Vilcacamba je 120 kilometrov dolgo in 50 km široko gorovje na peruanskem jugu, severozahodno od mesta Cuzco, starodavne prestolice cesarstva Inkov, ki je 600 kilometrov jugozapadno od Limpe. Najvišji vrh je Salcantay, »Divjak divjakov«. Arnold Heim in Piero Ghiglione ga primerjata himalajskim vrhovom. Predel je še precej nepreiskan, čeprav eksistirajo že dobre geografske karte, ki jih je naredila ekspedicija univerze v Yale-u, Ghiglionejeva v Berge der Welt in karta »South America« iz l. 1938 (American Geographical Society of New York). Prvi se je mudil tod l. 1911 Amerikaneec Hiram Bingham in čeprav ni bil alpinist, je dosegel vrh Coropune (6613 m), vulkan pokrit z večnim snegom na jugu Peruja, Salcantay pa je samo fotografiral. L. 1946 je Švicar Arnold Heim po večletnem bivanju v Peruju izdal knjigo »Wunderland Peru«. Kot geolog je bil član neke misije geološkega inštituta v Limi. Odkril je vrsto vrhov in ocenil višino Salcantaya na 6300 m. Alpinistična zgodovina pa se začneja šele l. 1950, ko je Italijan P. Ghiglione usmeril svoje delovanje v južni Peru. Po brezuspešnem poskusu na Ausangate je s prijateljem G. Girandom prišel na Salcantayu do višine 5600 metrov. Pri drugem poskusu je prodrl do 5800 m, prvič po južni strani, drugič po zahodni, obe zelo strmi. Istega leta je ameriška ekspedicija pregledala goro z vseh strani in ugotovila, da bo najlažje dosegljiva po severovzhodni strani. In tako so l. 1952 naskočile Salcantay švicarska, italijansko-švedska-avstrijska, ameriška in francoska ekspedicija. Poslednji dve sta se na francoski predlog združili. Drugo je vodil Piero Ghiglione pri svojih 70 letih in se je zakasnila. Po vzhodnem grebenu sta se prva poizkusila Švicarja Marx in Brocniemann in sta skoro uspela, saj

sta dosegla višino 6415 m že na temenu. Bila sta kvečjemu 100 m pod vrhom, 500 m daleč. Francosko ameriška ekspedicija po severovzhodni strani ni imela sreče. Udeleženci so bili: G. I. Bell, F. D. Ayres, D. Michael, W. V. Graham Matthews, ga. Claude Kogan, Bernard Pierre. Gorovje je večji del iz granita; ledeniki niso dolgi, pač pa zelo razpokani in strmi. Značilne so velike snežne opasti, ki vise preko grebenov. Višina Salcantaya še ni natančno izmerjena, Bernard Pierre meni, da znaša ca. 6500 m. Okoli njega je vrsta vrhov, visokih nad 5000 m. Najbolj se odraža Soray ali Humatay ter Atunhaja, ki imata oba blizu 6000 m. Gorovje dosedanj raziskovalci dele na centralno, zapadno, vzhodno in južno skupino. V vzhodni skupini je najlepši vrh, ki so mu dali ime Veronica in je po Alpenvereinu visok 6134 m. Dostopi so razmeroma povsod težki, tropsko podnebje pa posebna preizkušnja za evropske živce. Dnevi so izredno vroči, noči pa mrzle. Zanimivo je, da so južne stene tu take kakor v Alpah severne. V primeri s podnebjem v Cordilleri Blanci je Vilcacamba neprimerno hujša. 22 dni so oblegali Salcantay, da so doživeli 48 ur lepega vremena. Dvakrat so se morali umakniti pred neurjem. Večkrat je besnel snežni metež. H. Kinzl, član ekspedicije Alpenvereina, je to potrdil. Salcantay ima močno obrambo: plazove, opasti, serake, snežne meteže, tropsko vročino in skoraj vedno meglo. Zato so ga Francozi imenovali »Mater oblakov«. (La Merre des nuages.)

Salcantay je premagala druga francosko ameriška ekspedicija, šest Amerikancev in trije Francozi. O vzponu dramatično pripoveduje gospa Claude Koganova in posveča spis možu Georgesu, ki se je ponesrečil v gorah, o čemer smo že poročali. Spis je opremljen z mojstrskimi fotogra-

fijami. Vrh je tako prišiljen, da ima prostora samo za dva. Koganova je imela občutek, da se bo zrušil pod njimi.

Erich Vanis, Erich Waschak, Karl Lugmaier in Toni Hiebeler so med najvidnejšimi avstrijskimi plezalci, obenem pa tudi dobri predavatelji. Imajo pa tudi kaj povedati n. pr. Vanis o Eigerju, Waschak o Dru-ju, Lugmaier o severni steni Dent d'Hérens, ki jo je zmogel sam, in Hiebeler o Grandes Jorasses in Pic de la Meije, vse to iz lanske sezone.

Herman Buhl je, kakor smo že poročali pred njegovim odhodom na Nanga Parbat, ponoči 29. febr. 1953 sam preplezal vzhodno steno Watzmann. Buhl, uslužbenec športne hiše Schuster v Münchenu, je dobil dopust že v petek, srečal na Königssee svojega soseda iz Ramsaua in si pri tem želel: »Da bi le ženi kaj ne počenčal!« Ob sedmi uri zvečer je zapustil sloviti Bartholomä. Sneg v začetku ni bil najboljši, večji del opoka, udiralo se mu je do kolen. V prvem delu stene pa je snež že pomrznil, Buhl pa se je poslužil trdih plazovin in si navezal dereze. Pri srcu mu ni bilo lahko. Spominjal se je dveh ponesrečencev, ki jih je pred nekaj tedni našel v isti steni. Izbral si je salzburško smer, v višini 1400 metrov je v ledu sezul dereze in brez posebnih težav dosegel Schöllhornovo ploščo, kjer je moral previs zmagati brez nahrbtnika. Nad previsom je pogledal ob svitu žepne svetilke v opis smeri, ker mu je meščev sij jemal orientacijo in delal steno neplastično. V zgornjem delu stene je v ledenih slapovih spet uporabil dereze, a ne za dolgo. Čim bolj proti vrhu je prodiral, tem slabši snež mu je daljšal pot. Proti vrhu je dobesedno plaval v pršiču. Bivaka v zgornjem delu stene ni našel, bil je globoko pod snegom. Zadnji del stene je plezal v temi brez luninega svita. Ob štirih zjutraj je bil na vrhu, počakal pod vrhom na sončni vzhod, nato pa sestopil po grebenu nad steno v Kočo na Watzmannu. Toda bila je zaprta in Buhl je moral po okrepcilo v dolino. Ponoči je použil vsega dve pomaranči.

Zoper ekstremni, zgolj športni alpinizem se kaj radi bore nekateri pristaši klasičnega gornštva tudi s

satiro v vezani in nevezani besedi ter v karikaturi. Tako govore o fantastični najdbi italijanskega inženirja Fagiolija, ki da je pogruntal gorski tank, s katerim bo mogoče zavzeti vse vrhove v Himalaji in o izumu posebnega cementa za plezalce, s katerim bo mogoče zacementirati kline tudi na popolnoma gladkih, previsnih pečinah. V nemščini so temu cementu dali naslov »Synthetischer Blitz-schnellsteinharitrockenkletterwurfement«. Za 100 m stene ga ne bi bilo treba več od 50 kg. Lahko si mislimo, kakšna bi bila zdaj oprema za tako cementiranje.

Hans Pfann je poleti praznoval svojo osemdesetletnico. Pfann je eden najpomembnejših nemških planinskih veteranov iz dobe, ko je prodiral alpinizem brez vodnikov. Ima 48 prvenstvenih vzponov in pristopov v Vzhodnih Alpah (21), v Zapadnih Alpah (8), na Kavkazu (3), v Tian-Sanu (12) in v Andih (4). L. 1903 je prečil Užbo, se povzpел na Illampu (čez 6000 m), Pico del Norte in Casiri, preplezal greben od Zinalrothorn do Westhorna in od Matterhorna do Dent d'Hérens, se povzpел na Mont Blanc po jugovzhodnem grebenu Bosse du Dromédaire (Pointe Pfann) in po južni steni Grandes Jorasses. Je častni član ÖAK in častni predsednik akademskega AV v Münchenu.

Hermann Buhl je tudi na Nanga Parbatu (8125 m) izpričal svoje izredne telesne in moralne sposobnosti. Nemci so imeli pet taborišč, najvišje v višini 6900 m (V). To se pravi, da je moral Buhl premagati 1225 m višinske razlike brez vmesnega oporišča, kar je doslej enkratno dejanje. 3. julija je vstal ob 1. uri ponoči in bil ob 7.15 uri že na Srebrnem sedlu — sam. Kempster je sicer šel za njim, vendar je v višini 7500 m obrnil. Tu je tudi Buhl občutil krizo; bilo je vroče, snež mehak, Buhla je trla huda žeja, ki jo je krotil s posušenim sadjem in napolitankami, imel pa je s seboj tudi čaj. Ob 9. uri je odložil nahrbtnik in prekoračil prvi vrh (7910 m), raz katerega je moral sestopiti v škrbtino Bazhin (7812 m), od koder je po strmem grebenu v težki plezariji ob 18. uri prišel na Pleče (8072 m), uro nato pa je stal na vrhu, imel prekrasen razgled, fotografiral, zabodel cepin s pakistan-

sko zastavo in se na vrhu mudil vsega pol ure. Nazaj grede je imel samo smučarski palčici in se vračal po pobočju ne po grebenu, bivakiral stoječ na kamnu tako, da se ni mogel premakniti, ob 4. uri zjutraj pa nadaljeval pot, ne da bi odnesel težje ozebljine. Sestopil je na škrbino Bazhin, nakar je sledil spet vzpon na koto 7910 m; polskal je nahrbtnik, mučil ga je višinski kašelj, pljuval je kri, toda ob 19. uri je bil v oporišču V, kjer sta ga sprejela Ertl in Frauenberger, ki sta ta dan prišla iz taborišča IV. Kempter je bil tedaj že sestopil v IV. Vsa oporišča so bila že izpraznjena. Buhl je izjavil, da bi bilo to lahko usodno. »Vzpon na vrh sem izvršil, ne da bi mi vodstvo ekspedicije pomagalo.« Ko je bil Buhl na vrhu, je bil dr. Herrligkoffer v najnižjem oporišču. Dr. Grassler, ki je bil eden od Herrligkofferjevih nasprotnikov, pravi, da ta škandal smrdi do neba. Glavno pa je, da Nanga Parbat kljub temu ni terjal novih žrtev. Na Nanga Parbatu je našlo doslej smrt kar 17 sherpajev in 14 Evropejcev.

Heinrich Harrer je odpotoval v Peru, kjer bo s tremi monakovskimi alpinisti obiral andinske šesttisočake.

Severno steno Matterhorna sta letos julija ponovila ing. Jöchler in Senn. To je šesta ponovitev te stene. Jöchler je z Buhlom preplezal severno steno Eigerja. Oba plezalca sta izšla iz Karwendla.

Tensing Norkey je bil povabljen v Švico na počitnice. To čast mu je izkazala Švicarska družba za raziskovanje gora. Tensing se je z ženo, hčerka in devetimi kovčki pripeljal v Zürich, kjer je doživel lep sprejem. Pozdravili so ga avstrijski in nemški himalajci, sprejel pa ga je tudi indijski poslanik minister Gundevia.

Število smrtnih nesreč v avstrijskih in nemških Alpah je bilo preteklo poletje izredno veliko.

Švicarska ekspedicija na Dhaulagiri je morala zaradi megle obrniti 400 m pod vrhom. Tudi Japonci niso dosegli Manaslu. Umaknili so se v višini 7750 m. Indijska ekspedicija na Panč Čuli v Garhvalski Himalaji pod vodstvom Nikoreja je pravzaprav tudi obrnila, v zgornjem oporišču je ostal vodja Nikore sam in po dnevne vzponu sam prišel na vrh ter pustil tam svojo plaketo in vsek

ime »Indija« v vršno skalo 6904 m visoke gore. O ameriški ekspediciji K2 ni poročil.

Avstrija ima 24 velikih žičnic in 154 smučarskih vzpenjač. Skupna dolžina znaša 172.093 m. Skupna višinska razlika 55.922 m. Največ je tega orodja za sedeči alpinizem na Tirolskem, v Vorarlbergu in v Salzburgu, nato sledita Štajerska in Koroška. Čudno je, da jih ima Spodnja Avstrija več kot bolj gorata Gornja Avstrija. Najdaljša smučarska vzpenjača je Hopfgartner Salve-Lift z 2870 m, najhitrejša gorska železnica pa na Hahnen Kammu.

CAH (Club Alpin Höllénique — Grški planinski klub) je bil ustanovljen leta 1930 in je nadaljeval izročila atenskega kluba, ki je bil ustanovljen l. 1928 (CAA) in klub v Patrasu (l. 1928). Grki so torej letos praznovali 25-letnico planinstva. Organizacijsko strukturo so povzeli Grki po CAS, CAI in CAF (Osrednji komite in sekcije). Danes ima CAH 20 sekcij, medtem ko jih je bilo pred vojno 40. Sedec ima v Atenah, c. Charilaos Trikoupi, prezident je ing. Basile Leondopoulos, obenem tudi generalni tajnik grškega olimpijskega komiteja. Ob kongresu U. I. A. A. v l. 1953 je klub izdal poseben bilten, iz katerega je razviden program skupščine, dnevni red, stroški, udeleženci in sedanji odbor CAH. V listi udeležencev je zanimivo številčno razmerje. Večina držav je poslala po dva delegata, Švicarji šest, Grki pet, Jugoslavija pa kar 21, zraven pa še 8 privatnih gostov. PSJ je imel pri tem pet zastopnikov, Slovenija in Srbija po 4, Hrvaška pa 8. Bilten je izšel v francoščini, kratko poročilo o skupščini z dvema skupinskima slikama vseh delegatov pa tudi v grščini.

Največjo planinsko organizacijo imenujejo nemške revije D. u. Ö. A. V., ki je zborovala junija 1953 v Bludenzu. 23. avgusta je praznovala svojo 80-letnico. Nastala je iz ÖAV (1862, Dunaj) in DAV (1869, München). Delegatov je bilo na skupščini 119 s 711 glasovi. O posameznih poročilih smo že prinesli izvlečke. Poseben poudarek je skupščina dala nemško-avstrijskemu sodelovanju, ki naj bi bil odsev mednarodne zavesti med planinskimi organizacijami posameznih narodov.

Nepal - Valley ali Dolina Katmandu, zdaj že kar precej znana, je po neki pripovedki nastala takole: Nekoč je bilo tam jezero, ki je okoličanom puščalo premalo rodovitne zemlje. Ljudje so prosili svojega boga, naj jim pomaga. Bog je poklical iz Kitajske Momojsuri-ja Boddhisattwo (eno od učlovečenja Buddhe) in mu naročil, naj preseka z mečem gorski venec, da bi jezero lahko odteklo. Zgodilo se je in na mestu nekdanjega jezera sta nastali mesti Patan in Bhatgaon, iz katerih je nastalo moderno mesto Katmandu. Geologi so našli potrditev te pripovedke. V tej dolini je prebivalstvo zelo gosto naseljeno (500 000 prebivalcev). Tudi danes je dosegljivo le z letalom, sicer pa še vedno peš ali jež. Vso moderno opremo so prinesli čez 2000 m visoke gorske prelaze, celo obe elektrarni.

Hans Wörndl je prvi preplezal direktno smer v zapadni steni Predigtstuhla. Sledili sta še dve ponovitvi spomladi 1953 po dveh nürnberških navezah, ki sta smer ocenili za težjo od najtežjih v Civetti. Wörndl pa je naletel tudi na hude nasprotnike, ker je vrhnji del stene plezal od zgoraj navzdol in ga našpikal s 35 klini, nato pa smer ponovno plezal od vstopa do vrha. Posebno hud protest v svojem znanem stilu je na Wörndla naslovil urednik švicarske revije »Les Alpes« M. Oechslin. To pa ni oviralo redakcije nemške revije »Der Bergsteiger«, da ne bi priobčila Wörndlovega opisa.

Polkovnik Hunt, zmagoviti vodja ekspedicije na Mt. Everest, ima spet nove načrte. Mnenje, da bo po vzponu na Mount Everest zanimanje za azijsko visokogorstvo upadlo, ne drži. Polkovnik Hunt sam se že bavi z mislijo, da se l. 1955 povzpne na Kančendzöngo, kratko Kanč, tretjo najvišjo goro na svetu (8603 m). Na Kanč je leta 1930 poizkušal priti znameniti Dyhrenfurth (Mednarodna himalajska ekspedicija), l. 1929 in 1931 pa je vodil dve nemški ekspediciji Paul Bauer in z zadnjo dosegel 7700 metrov. Polkovnik Hunt je s svojo ženo l. 1937 z edino angleško ekspedicijo na Kanč izsledil prehod preko Severnega sedla. Po Bauerjevem mnenju je Kanč trši oreh od Everesta. Hunt upa, da bo z izboljšano dihalno pripravo, ki se še izpopol-

njuje, uspel. Uporabil je to pripravo že na Mt. Everestu. Nekaj dni pred veličastnim uspehom Hillaryja in Tensinga, ki sta imela težjo dihalno pripravo, sta Bourdillon in Evans s 6 kg težko pripravo prišla do Južnega vrha in od tam opazovala zadnji vršni greben, ki ga doslej še ni videlo človeško oko. Bil je to uspeh, ki spričo triumfa prve zmagovite naveze ni bil dovolj poudarjen. Zaradi pomanjkanja kisika in zaradi vremena sta se morala umakniti. Bourdillon je 29 let star protelnik in strokovnjak za kisikove aparate, Evans pa 24 let star zdravnik.

Alpinisti se vprašujejo, ali so ti aparati res tako nujni? Saj je znano, da so se l. 1924 Norton, Odell, Mallory in Irvine prav dobro držali brez aparatov še v višini 8500 m.

Hunt se nadalje pripravlja na posebno zoološko ekspedicijo, ki naj končno le dožene, kaj je s snežnim človekom, ki mu pravijo »Yeti«.

Tensing, ta sloviti šerpa, pa si želi stopiti na vrh K2 ali Čogo Ri, druge najvišje gore na svetu. Mt. Everesta ima dovolj, saj je sedemkrat vrtal in bodel po njem.

Polkovnik Hunt je ponovno izjavil indijskim in nepalskim novinarjem, da je bil Tensing sicer polnovreden, hraber in drag ud njegove ekspedicije, da pa je poslednji dve uri pod vrhom Mt. Everesta le Hillary iskal pot in vodil zmagovito navezo. (Prepir o tej stvari je sicer razumljiv, a zato nič manj idiotski, tako pravijo Švicarji).

Hillary pa je izjavil, da komaj čaka domačih novozelandskih gora, kjer lahko v svoji družbi goji gorniški šport.

Nanga Parbat je dvignil v nemški javnosti tudi veliko polemičnega vika in krika. Hermann Buhl se je zaradi te pisarije čutil ogroženega in je zato ponudil svoje informacije monakovski Abendzeitung, informacije, ki so postavile Herrligkofferja, vodjo ekspedicije, v čudno luč. Vodja ekspedicije je posredoval pri monakovskem županu, da bi se Buhlovo pisanje preprečilo ali vsaj cenzuriralo. Dr. Herrligkoffer ni znal vzbuditi simpatij niti pri predavanju v kongresni dvorani Nemškega muzeja. Na predavanje niso bili povabljeni možje Nanga Parbata iz l. 1938 niti svojci

mrtev niti tedanjí vodja niti Fritz Bechtold, ki je bil štirikrat na Nanga Parbatu. Na odru je manjkal tudi Peter Aschenbrenner. Uvodno besedo je spregovoril monakovski župan in se ni mogel zdržati polemíčne osti proti Nemški himalajski ustanovi. Mučen vtis je naredil s svojim referatom dr. Herrligkoffer, ker se je držal rokopisa, medtem ko je Buhl govoril prosto in doživeto.

Zgodilo pa se je še nekaj. Založba Lehmann, s katero se je pogodil dr. Herrligkoffer, je dosegla, da *Abendzeitung* preneha s objavami Buhlovega sestavka »Resnica o Nanga Parbatu«. Založba Lehmann je namreč dala ekspediciji 24 000 DM in si s tem kupila pravico do objave. Sledilo je odprto pismo Hermanna Buhla vodji ekspedicije. V pismu, ki je izšlo v »*Abendzeitung*«, Buhl razkriva razloge za globoko segajočo odtujitev med obema udeležencema. Dr. Herrligkoffer je po vrnitvi v glavno taborišče odposlal del opreme v Gilgit, da bi mu tam služila prihodnje leto na ekspediciji v Karakorum. Med drugim je odposlal tudi zdravnika; zagadelj je Buhl pogrešal pravilno nego, kar je potrdil nek nemški zdravnik v Lahoru. Dr. Herrligkoffer se sploh ni pozanimal za Buhlovo zdravstveno stanje. Tudi se ni pobrigal za prevozno sredstvo, odpiral vse privatne brzojavke na Buhla, razširjal napačne novice, terjal od Buhla, da sam plača letalo od Lahore do Karačija, in mu na povratku dodelil samo zasilni sedež v letalu.

Klinika, ki je operirala Buhla dva prsta na nogi, je sicer rešila zdravniško čast vodje ekspedicije, toda polemika se je nadaljevala z odprtim pismom ostalih udeležencev, ki so predlagali tovariški razgovor, na katerem bi se te stvari razčistile tako, da bi ne trpel ugled ekspedicije, ki je bila organizirana v spomin ponesrečencev na Nanga Parbatu. Res so se zbrali vsi prizadeti razen Aschenbrennerja, ki ves čas o prepiru ni maral ničesar vedeti. Izdali so komunique, v katerem obžalujejo, da je prišlo do javnega obračunavanja, in izjavljajo, da bodo izdali enotno poročilo o ekspediciji.

Polemika je seveda precej škodovala ugledu nemškega alpinizma doma in v inozemstvu. Nemške revije

poudarjajo, da raje nobene ekspedicije več, kakor pa da bi prišlo do takega javnega pranja umazanega perila, ki bi se nabralo v dobrem mesecu, ko je ekspedicija na delu.

Iz pisma uredništvu:

Slišal sem, da si bil na Krvavcu pri proslavi otvoritve električne razsvetljave in da si povpraševal po meni. Pa me ni bilo. Mislim, da je prav, če Ti povem, zakaj ne. Take oblike planinskih proslav, kakršne so bile na Vršiču (50-letnica gornjesavskih planinskih društev), v Vratih (60-letnica planinskega društva Slovenije) in v Logarski dolini (zbor alpinistov Slovenije) — da navedem samo tiste, ki sem se jih udeležil, — mi niso všeč. Na Vršiču sem javno izrazil svoje mnenje, ko sem med drugimi delegati sporočil pozdrave jubilarom, da bi morali planinci v planinskih postojankah dolincem, to je tistim, ki prihajajo samo tu in tam v gore, pokazati, da so na svetu še druge oblike razvedrila kot alkohol in ples in da bi morali skrbeti, da pravi planinski duh prodira v doline, ne pa, da obratno dopuščamo, da se dolinski duh vedno bolj širi tudi po našem lepem planinskem svetu. V Vratih si bil itak tudi Ti sam in zato veš, kako je bilo okrog paviljona Mariborskega planinskega društva. Dež i na Vršiču i v Vratih se mi je zdel prav simboličen, saj če bi bili gorski duhovi, pač ne bi mogli jasneje pokazati, kako malo so naklonjeni takim planinskim slavljem. Pričakoval sem, da bo v Logarski dolini bolje. Toda pijača, ples, veseljačenje in razgrajanje vso noč do jutra tudi tam. Kar bi moralo biti višek proslave, je bila le postranska in ponesrečena stvar, komedija. Ne vem tudi, kakšen smisel ima deliti priznanja, če dobe ta vsi alpinistični odseki enaka in se na zunaj oficielno enako tretira AO univerza, Jesenice i. p. s tistimi AO, o katerih nikdar nismo ničesar slišali in tudi česa dobrega slišati ne bi mogli. Predstavljaj sem si, da bi se na takem zboru alpinistov morali naši znani alpinisti predstaviti osebno širši množici svojih mlajših, manj izkušenih vrstnikov in somišljenikov z osebnim podajanjem kakšnih svojih doživetij v gorah, ker bi to pač bilo spodbudno. Saj sem tudi sam šel na

dosti dolgo in malo zabavno pot s kamionom v Logarsko dolino, da bi osebno spoznal najboljšo sedanje alpiniste. — Zato lahko razumeš, da mi do nadaljnjih planinskih proslav ni.

Vprašujem se, ali niso taki pojavi pri naših planinskih proslavah znak, da pri našem planinstvu nasploh ni vse v redu. Ali ne kaže tudi vsakdanost v naših planinskih postojankah propadanje planinstva? Ali se naši z mnogo idealizma in žrtevami zgrajeni planinski domovi ne pretvarajo vedno bolj v klavrne beznice?

Ali se Tebi kot uredniku Planinskega Vestnika ne zdi, da naše glasilo premalo skrbi, da bi se taki žalostni pojavi iztrebili? Opazke, ki kažejo, da tudi drugi tako mislijo kot jaz, so nekako skrite. Takšna je v zadnji številki Planinskega Vestnika jasna in ostra kritika v članku Cirila Debeljaka, ki jo v celoti odobravam in sem prepričan, da jo še marsikdo. Iz te številke Planinskega Vestnika pa mi je na drugi strani padla v oči v »Razgledu po svetu« trditve, da »je in ostane najvažnejša naloga planinskih organizacij ta, da omogočajo obisk v gorah čim širšim krogom, ne glede na razne poganjke fanatikov VI stopnje ali romantikov, ki od vseh vrednost v gorništvu najbolj obožujejo samoto in boj posameznika z nedotaknjeno gorsko prirodo — ter da to terja demokratizacija, z drugo besedo človekoljubje.« S to trditvijo pa se brez pridržka ne morem strinjati. Mislim, da ni glavno, da hodi čim več kakršnih koli ljudi v hribe, temveč je le važno, da lahko pridejo v hribe vsi taki ljudje, ki so tega po svojih moralnih kvalitetah in težnjah tudi vredni. Kdor bi rad hodil (bolj prav: se vozil, po možnosti do vrhov tudi z vzpenjačami) na gore zaradi nesmiselnega reka, da je tam vse dovolje-

no, — kar dandanes žal kaže, da res velja za naše planinske domove —, naj kar ostane v dolini in bi mu morale naše gore ostati nedostopne. Mislim, da to stališče ni v nasprotju s prav razumljeno pa tolikokrat zlorabljeno besedo »demokracija«. Saj so tudi naše univerze in vsa službena mesta v naši upravi in drugod ter vse funkcije v naši družbi dostopne vsakomur, toda z važno pripombo: kdor izpolnjuje zanje pogoje! Ne vem, zakaj ne bi isto veljalo v našem planinskem svetu! Mislim in upam, da ga še nismo zavozili toliko, da bi bilo prepozno. Pot, po kateri bomo kmalu dosegli izločitev vsaj najhujših nezdravih pojavov v naših gorah, je po mojem prepričanju kaj enostavna. V naših planinskih domovih naj se uveljavi načelo: »Alkoholnih pijač ne točimo«, kar bi moralo biti geslo na vseh planinskih postojankah. Škoda, ki bi jo naše planinske postojanke utrpeli zaradi izpada takih gostov, ki jim je predvsem za pijačo, bi bila kaj hitro popravljena z dobičkom, ki bi ga predstavljalo prečiščenje vrst planincev, katere bi se prav gotovo kmalu tudi pojačale z dvigom vrednega članstva. Denarni efekt pač ne bi smela biti taka vrednota, da bi od nje zavisel obstoj planinskih društev.

Takrat, ko sem bil jaz mlajši in sem tako rekoč proti volji staršev uhajal v gore, kadar je količjak dopuščal čas, so se moji starši bali le tega, da me ne bi doletela kaka nesreča. No, odkrito rečeno, jaz bi se pri svojih otrocih sedaj bolj bal tega, da se bodo v planinah moralno pokvarili. Ali morče reči, da moj strah ne bi bil upravičen?

Op. ur. Čeprav se s pismom do zadnje črke ne strinjamo, ga priobčujemo kot glas enega izmed mnogih in kot memento vsem, ki odgovarjajo za planinsko organizacijo.

IZIŠLI STA strokovni knjigi:

Vazzas Jelica: IZBRANI SPISI O TELESNIH VAJAH in
Jeločnik Marjan: RAZNOTEROSTI IN PRESKOKI

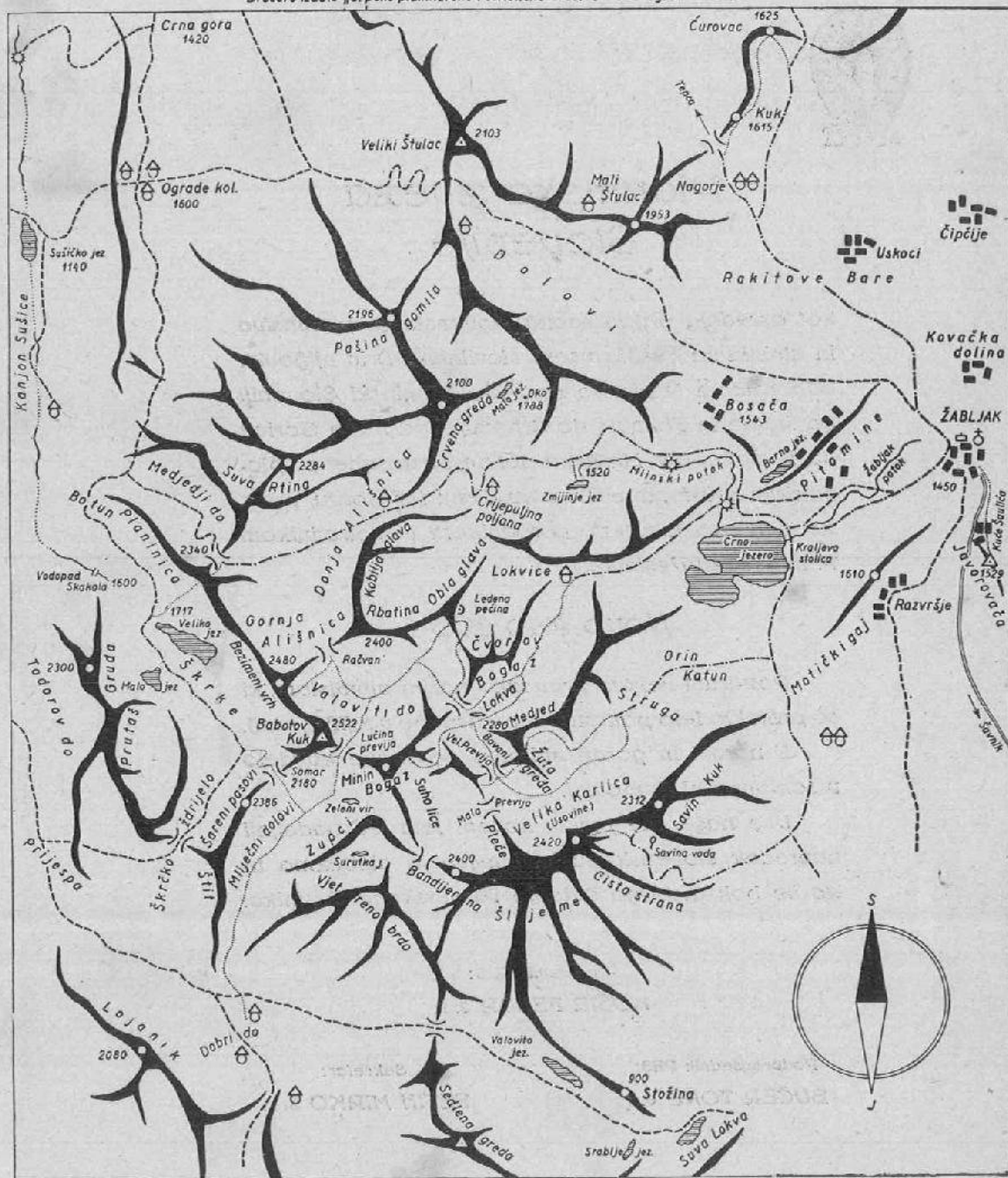
Cena prvi knjigi din 125.—, drugi pa din 190.—

Pripadniki telesnovzgojnih društev ju lahko naročijo pri

ZALOŽBI »POLET«, LJUBLJANA, PASAŽA NEBOTIČNIKA

DURMITOR

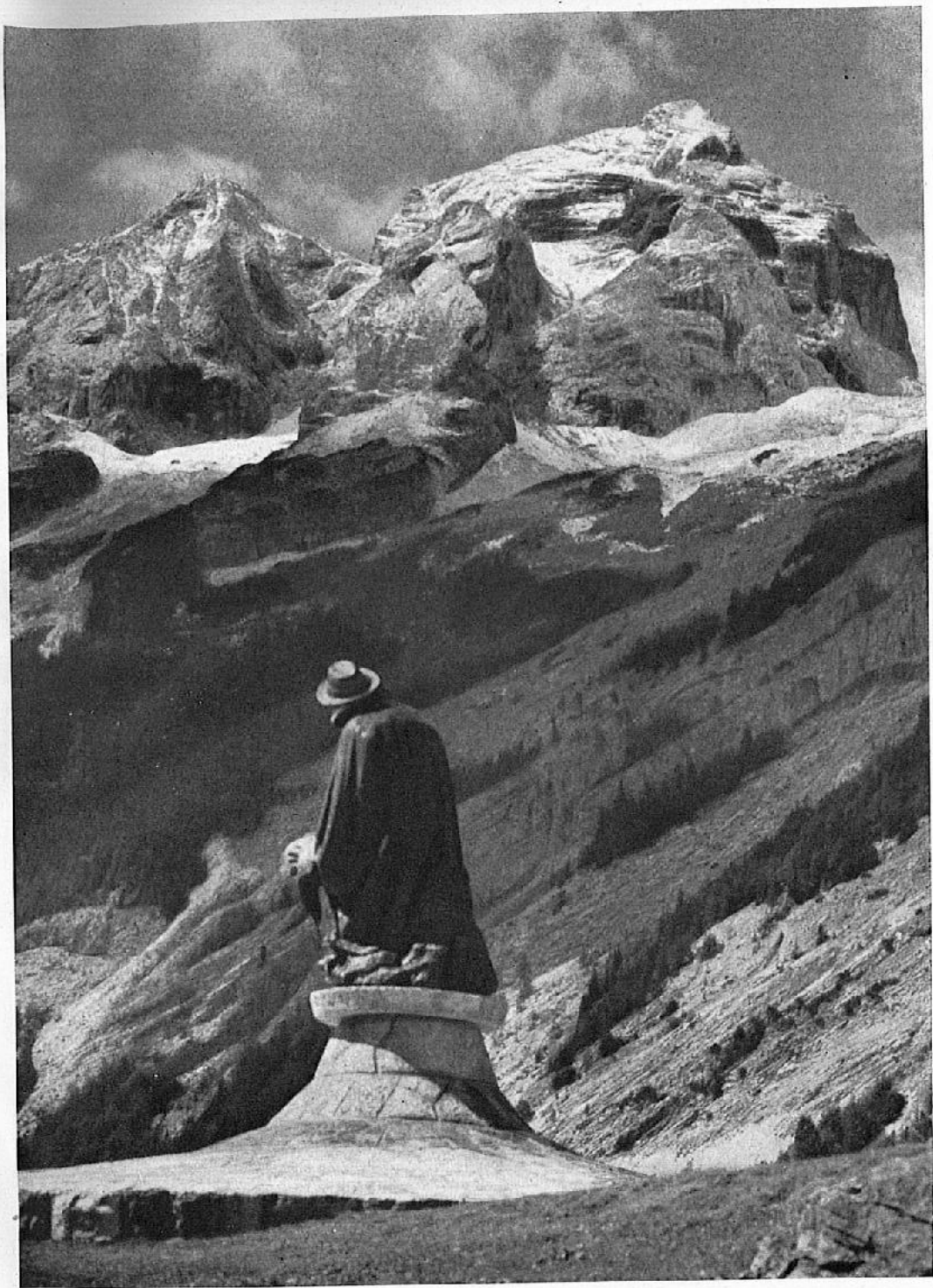
po karti v brošuri „Durmitor – Turistički vodj“ dr. B. Gušića in B. Cerovića.
Brošuru izdalo „Srpsko planinarsko i turističko društvo“ v Beogradu 1. 1938.

- markirana steza
- nemarkirana jezdna pot
- markirana jezdna pot
- greben
-)(sedlo
- ⊙ pastirski stan

- naselje
- ⬢ višinska kota
- ▲ trigonometrijska tačka
- ⊙ mlin
- ⊙ izvir
- ⊙ jezero

0 0.5 1 2 3 4 5 km

SPOMENIK DR. KUGYJA V TRENTI

JAKA ČOP

Ali ste si že askrbeli zavarovanje zoper nezgode?

Sprostite se gmočnih skrbi v primeru nesreče in predajte se polnemu užitku v Vašem športu. Skrbi preložite na zavarovanje.

Lahko se zavarujete skupinsko v okviru Planinskega društva, lahko pa tudi posamezno za vsote, ki odgovarjajo Vašim zahtevam. Premije in pogoji so ugodni!

Državni zavarovalni zavod

RAVNATELJSTVO:

LJUBLJANA, Miklošičeva 19, tel. 21-777

PODRUŽNICE:

CELJE, Titov trg 1, tel. 23-45

KRANJ, Prešernova ulica 10, tel. 534

KRŠKO, Gubčeva 12, tel. 13

LJUBLJANA-MESTO, Ljubljana, Beethovnova 10, tel. 21-023

LJUBLJANA-OKOLICA, Ljubljana, Miklošičeva 17, tel. 21-776

MARIBOR, Partizanska cesta 47, tel. 21-34, 21-01

MURSKA SOBOTA, Lendavska cesta 22, tel. 95

NOVA GORICA, Cesta IX. korpusa 1, tel. 79

NOVO MESTO, Sokolska 1, tel. 150

POSTOJNA, Jamska ulica 5, tel. 28

Zastopstva v vseh večjih krajih Slovenije!

*Za novo zimsko športno sezono
smo se bogato založili!*

Pri nas dobite vso smučarsko,
drsalno in ostalo zimsko-
športno opremo, športno
konfekcijo in obutev v gotovem
stanju in tudi po meri!

OGLEJTE SI NEOBVEZNO V NAŠI TRGOVINI

Slavenijašport

LJUBLJANA, TITOVA CESTA 18
MESTNI TRG 10

*Odlična izdelava • bogata izbira • kvalitetno
blago • nizke cene in odplačevanje na obroke!*

»Agrotehnika«

EXPORT — IMPORT

LJUBLJANA — JUGOSLAVIJA

Miklošičeva cesta 6 — Poštni predal št. 254

Telegram: AGROTEHNIKA LJUBLJANA

Telefoni: h. c. 20-143, direktor 21-446

Filiale: BEOGRAD, Karađordjeva 61, tel. 26-652

ZAGREB, Leninov trg 3, telefon 36-491

Izvoz: vseh kmetijskih, živalskih, mesnih, gozdarskih in lesno-industrijskih proizvodov ter izdelkov domače obrti.

Uvoz: strojev in naprav za kmetijsko, gozdarsko in strojno službo, reprodukcijskih sredstev in drugih potrebščin za kmetijstvo.

Notranja trgovina: oskrbovanje kmetijstva s stroji in napravami domače proizvodnje, umetnimi gnojili in zaščitnimi sredstvi.

Tehnična služba: projektiranje in izdelovanje namakalnih in hladilnih naprav.

Servisna služba: garancijski in pogodbeni servis ter distribucija rezervnih delov.

Posredovanje: nabava in prodaja vseh kmetijskih pridelkov.

ZADRUŽNE ORGANIZACIJE, KMETJE, ZADRUŽNIKI!
OBRAČAJTE SE V VSEH ZADEVAH NA PODJETJE

»Agrotehnika«

EXPORT — IMPORT

LJUBLJANA

»Mavrica«

TRGOVSKO PODJETJE
Z BARVAMI IN LAKI
Ljubljana, Resljeva 1

s poslovalnicami:

»KARMIN«

RESLJEVA CESTA ŠT. 1
TELEFON ŠTEVILKA 23-251

»MAVRICA«

WOLFOVA ULICA ŠT. 12
TELEFON ŠTEVILKA 23-463

»ORIENT«

TITOVA CESTA ŠTEV. 14
TELEFON ŠTEVILKA 22-655

UPRAVA, Resljeva 1

TELEFON ŠTEVILKA 21-256, 21-488

SKLADIŠČE en-gros

TITOVA 33 (JAVNA SKLADIŠČA)
Telefon številka 22-561

čestita srečno novo leto **1954**
vsem svojim odjemalcem in se jim priporoča!

GORENJSKA
TOVARNA
ČOKOLADE
LESCE PRI BLEDU

*se pridružuje čestitkam vsega
delovnega ljudstva
socialistične Jugoslavije*

KVALITETA NAŠIH IZDELKOV JE
SPLOŠNO ZNANA. ŠTEVILNA
PRIZNANJA VSEH ODJEMALCEV SO
NAŠ NAJVEČJI PONOS

○
A. Černe
GRAVEUR

Štampilje, etikete,
tisk z jekloreza

LJUBLJANA, Dvorni trg 1 — Telefon številka 21-851

TRGOVSKO PODJETJE

na debelo in drobno z modnim
in galanterijskim blagom

MERKUR

LJUBLJANA, Trubarjeva cesta 29

želi srečno Novo leto vsem ljubiteljem narave in planin!

*»Kdor kupuje v naših
poslovalnicah kupi
kvalitetno in poceni.«*

Delovni kolektiv
Mesinoga
zavoda

»SNAGA«

Ljubljana, Povšetova 12

*želi srečno in uspešov polno
Novo leto 1954
vsem alpinistom in planincem!*

Priporoča svojo zalogo pirotehničnega materiala

Podjetje za razdeljevanje električne energije

Elektroljubljana - okolica

LJUBLJANA, PARMOVA 33

Prejema električno energijo iz elektrarn elektro-energetskega sistema LRS in jo oddaja potrošnikom v svojem območju preko svojih prenosnih in razdelitvenih naprav.

Gradi električne naprave za visoko in nizko napetost, instalira, projektira in gradi velike industrijske instalacije in male elektrarne.

Obratne pisarne v Domžalah, Grosupljem, Kočevju, Črnučah in na Vrhniki.

*Poštni
predal 70
Telefon
23-021 in
23 023*

»Odpad«

ODKUPUJE

vsake količine po najugodnejših cenah vse vrste

O D P A D K O V

kovnega in litega železa

tekstila,	•
papirja,	•
stekla,	•
gume,	•
kosti itd.	•

**Odkupne postaje v vseh večjih krajih
Slovenije**

»Odpad«

PODJETJE
ZA PROMET Z ODPADKI

LJUBLJANA

Parmova ul. 33

Telefon števil. 22-664, 21-732

**TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO**

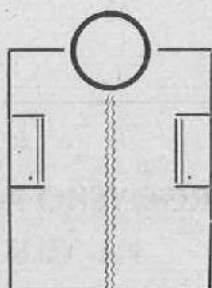
» TEKSTIL «

LJUBLJANA
Ciril-Metodova 2-3

*želi srečno,
zadovoljno in uspehov polno
Novo leto 1954*

Po novih znižanih cenah in
pod najugodnejšimi pogoji si
lahko za planinske posto-
janke nabavite pri nas vse
vrste volnenega in bombaž-
nega blaga, odeje, žimnice
itd. v bogoti in pestri izbiri

Športne
srajce,
dokolenke,
puloverje
nahrbtnike,

krušne
torbice,
barete,
čepice in
klobuke,

Vam nudi

»PERILO«

LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA 12

nasproti hotela Union

PRIČAKUJEMO VAŠEGA OBISKA!

Špecialna poslovalnica

»Manon«

LJUBLJANA
Prešernov trg šte. 3

ima vedno na
zalogi
vsakovrstne
pletenine, bluze,
žensko perilo,
pasove ter
torbice

Postrežba solidna in strokovna!

Podjetje za promet s tobakom, vžigalici
cami in vrednotnicami

TOBAK

LJUBLJANA

LIKOZARJEVA 8 • TELEFON 21-956

Prodaja na debelo in drobno vse vrste tobačnih izdelkov

PRODAJA NA DEBELO:

LJUBLJANA, Mestni trg 25

SATURNUS

TOVARNA KOVINSKE EMBALAŽE

LJUBLJANA

Proizvaja vse vrste litografirane embalaže, kot embalažo za prehranbeno industrijo, gospodinjstvo kot n. pr. električne kuhalnike, odprte in zaprte, električne likalnike in prenosne električne peči. Izdelujemo tudi pripor za avtomobile in kolesa, in sicer avtomobilske žaromete velike in male, zadnje svetilke, stop svetilke, zračne zgoščevalke za avtomobile in kolesa ter zvonce za kolesa. Poleg tega izdelujemo tudi pločevinaste litografirane otroške igrače itd.

Delovni kolektiv in upravni odbor

KMETIJSKE ZADRUGE RUŠE

*želi vsem Rušanom obilo uspeha v letu 1954, ter se
priporoča s svojimi obeti!*

Odbor Planinskega društva Ruše želi
vsem svojim članom in zvestim sodelav-
cem, oskrbnikom obeh svojih koč, poset-
nikom obeh postojank, vsem sosednim
društvenim upravam in članom, upravi
in tovarišu predsedniku Planinske zveze

*mного dobrih poslovnih
in organizacijskih uspehov v novem
poslovnem letu 1954!*

Naše čestitke spremlja iskrena želja, da bi mogli v naši lepi reviji za
novo leto 1955 že čitati čestitke vseh naših društev. — Verjetno bi
to ugajalo vsem planincem, Uprava PV pa bi naša izdaten pripo-
moček za blagajno.

ŽELEZARNA RUŠE

Ruše pri Mariboru

izdeluje

vseh vrst kovano orodje, predvsem sekire, krampe, cepine in
lomilke v prvovrstni kvaliteti. Izdelujemo tudi specialne kovane
izdelke po skloah in naročilih naročnika.

Naš zaščitni znak vam jamči za dobro kvaliteto!

TISKARNA

»Jože Moškeč«

LJUBLJANA

Nazorjeva ulica št. 6

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov, časopisov, revij in knjig

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in najboljših del

KLIŠARNA

izdelava eno- in večbarvnih klišejev

ŠTAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov in pečatov

Veleblagovnica

Na-ma

Ljubljana

bo priredila tudi letos januarja
1954 potrošnikom

Gospodinjski mesec

da si bodo naše gospodinjice lahko nabavile vse potrebno za dom po posebno

znižanih cenah

Ne zamudite prilike za ugoden nakup

pohištva, posteljnine,
gospodinjskih in
kuhinjskih potrebščin

Vsem planincem

želimo obilo sreče in uspeha v novem letu!

